

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОЧЕВИДНОГО ЧАСУ НА ОСНОВІ МОВЛЕННЯ
ТРЬОХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ПИЙТЕРФОЛВІВСЬКОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

ШЕРЕШ ЙОГАННА ІВАНІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 2 / 31 березня 2022 року

Науковий керівник:

Дудич Катерина Іванівна
доктор філософії, доцент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцівна
доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2022 року

Протокол № _____ / 2022

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОЧЕВИДНОГО ЧАСУ НА ОСНОВІ МОВЛЕННЯ
ТРЬОХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ПИЙТЕРФОЛВІВСЬКОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Шереш Йоганна Іванівна

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Науковий керівник: **Дудич Катерина Іванівна**

доктор філософії, доцент

Рецензент: **Газдаг Вільмош Вільмошович**

доктор філософії, доцент

Берегове
2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

LÁTSZÓLAGOSIDŐ-VIZSGÁLAT A TISZAPÉTERFALVAI KISTÉRSÉG HÁROM TELEPÜLÉSÉNEK NYELVHASZNÁLATA ALAPJÁN

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Seres Johanna

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Középfokú oktatás (Magyar nyelv és irodalom)

Témavezető: Dr. Dudics Katalin

PhD, docens

Recenzens: Dr. Gazdag Vilmos

PhD, docens

ЗМІСТ

I. ВСТУП	6
1.1. Об'єкт і мета роботи.....	6
1.2. Метод дослідження, гіпотези.....	7
1.3. Презентація дослідження	8
II. ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ТА ЛІНГВІСТИЧНА ПОВЕДІНКА	10
2.1. Закарпатські угорські діалекти	10
2.2. Використання мов на Закарпатті	12
2.3. Відношення закарпатських угорців до діалектів	13
2.4. Короткий огляд літератури	14
III. РЕЗУЛЬТАТИ.....	16
3.1. Соціологічний поділ досліджуваних осіб с. Пийтерфолво.....	16
3.2. Вживання мови та лінгвістична поведінка жителів с. Пийтерфолво ...	18
3.3. Соціологічний поділ досліджуваних осіб с. Ботар	34
3.4. Вживання мови та лінгвістична поведінка жителів с. Ботар.....	36
3.5. Соціологічний поділ досліджуваних осіб с. Оклі	51
3.6. Вживання мови та лінгвістична поведінка жителів с.Оклі.....	52
IV. ПОРІВНЯННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ТА СТАВЛЕННЯ ЖИТЕЛЕЙ СІЛ ПИЙТЕРФОЛВО, БОТАР ТА ОКЛІ.....	70
4.1. Вживання мови жителів сіл Пийтерфолво, Ботар, Оклі	70
4.2. Лінгвістична поведінка жителів сіл Пийтерфолво, Ботар, Оклі.....	72
V. ЗАВЕРШЕННЯ.....	75
Використана література	77
Резюме	80
Додатки.....	82

TARTALOM

I. BEVEZETÉS	6
1.1. A munka tárgya, célja.....	6
1.2. A kutatás módszere, hipotézisek	7
1.3. A kutatópontok bemutatása	8
II. A NYELVHASZNÁLAT ÉS NYELVI ATTITÚD	10
2.1. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról	10
2.2. Nyelvhasználati jelenségek Kárpátalján	12
2.3. A kárpátaljai magyarság viszonyulása a nyelvjárásokhoz	13
2.4. A téma szakirodalmának rövid áttekintése	14
III. EREDMÉNYEK	16
3.1. A péterfalvi adatközlők szociológiai megoszlása	16
3.2. A péterfalvi lakosok nyelvhasználata és nyelvi attitűdje.....	18
3.3. A batári adatközlők szociológiai megoszlása	34
3.4. A batári lakosok nyelvhasználata és nyelvi attitűdje	36
3.5. Az akli adatközlők szociológiai megoszlása	51
3.6. Az akli lakosok nyelvhasználata és nyelvi attitűdje.....	52
IV. A PÉTERFALVI, BATÁRI ÉS AKLI LAKOSOK NYELVHASZNÁLATÁNAK ÉS ATTITÚDJÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA	70
4.1. A péterfalvi, batári és akli lakosok nyelvhasználata	70
4.2. A péterfalvi, batári és akli lakosok nyelvi attitűdje.....	72
V. BEFEJEZÉS	75
Felhasznált irodalom	77
Rezümé.....	80
Mellékletek	82

I. BEVEZETÉS

Természetes, hogy mindannyiunk számára az anyanyelvünk rendkívüli jelentőséggel bír. Rácsodálkozunk gazdagságára, szépségeire és megfigyeljük sokszínűségét. Magyar anyanyelvi beszélőként természetes, hogy a világ összes nyelve közül első helyre kerül számunkra a magyar. „Minden embernek, így a magyarnak is szíve joga, hogy az anyanyelvét szeresse a legjobban, sőt természetes is, hogy így tesz, hiszen az az egyetlen nyelv, amelyet igazán ismer. Azon a nyelven keresztül ismerte meg a világot és önmagát, és azt a tényt, hogy ő magyar, annak révén élte át nemzete történetét és irodalmát. Ehhez már csak arra a józan belátásra kell eljutnia a magyar embernek, hogy minden más ember is pontosan így van a maga anyanyelvével.” Tótfalvi István

De mit értünk anyanyelv alatt? Hajlamosak vagyunk azt feltételezni, hogy csupán a nyelvünk sztenderd változata hozható párhuzamba az anyanyelv fogalmával. A különböző nyelvváltozatok megítélése azonban már megosztóbb jelenség, pedig nyelvünk sokszínűségéhez a nyelvjárások jelentősen hozzájárulnak.

Különböző magyarlakta települések különféle módon beszélnek ugyanazt a nyelvet. Fonetikailag is rengeteg változatosságot vélünk felfedezni, nem beszélve azokról a fogalmakról, melyekre nagyon sok különböző magyar szavunk van.

Kisebbségi magyarként főleg fontos ismerni és értékelni nyelvjárásainkat, hiszen a Kárpátalján használt magyar nyelvváltozatok eltűnése nyelvcserevel is járhat. Nyelvhasználatunk továbbá identitáskifejező eszközként is szolgál.

Kutatásom során azt vizsgálom, hogyan vélekednek a vizsgált közösségben a helyi nyelvváltozatokról, illetve milyen mértékben ismerik a magyar sztenderdet. A kapott adatok alapján látszólagosidő-vizsgálatokra is lehetőség adódik, hiszen különböző korú adatközlőket kérdezek meg.

Munkámban Péterfalva, Batár és Akli lakosainak nyelvhasználati sajátosságait ismertetem. Az imént említett falvak a Tiszapéterfalvai Kistérség részei és személyesen is kötődöm hozzájuk. Jelenleg Péterfalván élek, Akliból származom, Batár pedig a két település között található, tehát földijeim nyelvjárásokhoz való hozzáállását kívánom szemléltetni.

1.1. A munka tárgya és célja

A szakdolgozatom tárgya a péterfalviak, batáriak és akliak nyelvi attitűdjének és nyelvhasználati sajátosságainak a vizsgálata, valamint az összehasonlítása. A munkám célja bemutatni, hogy a falvak lakosai hogyan viszonyulnak a nyelvjáráshoz, illetve ők maguk milyen nyelvjárásban beszélnek vagy milyen nyelvjárási szokásaik vannak. A dolgozatomban szó esik

még az archaikus kifejezések ismeretéről és kiderül az is, hogy a fent említett falvakban élő lakosok vizsgált csoportja többnyelvű beszélőként bizonyos szituációkban melyik nyelvet részesíti előnyben.

1.2. A kutatás módszere, hipotézisek

Az adatgyűjtés online kérdőív segítségével történt, melyet megosztottam a kiválasztott falvak lakosaival. Péterfalván 60, Batáron 30, Akliban pedig 24 személy töltötte ki. Az adatgyűjtés az országunkban jelenleg is fennálló hadiállapot miatt nehézkesen zajlott. Lakosságarány szerinti elemzéshez nem sikerült elegendő adatközlőt összegyűjtenem. Munkám előrehaladását csupán a számítástechnikához értő, készséges lakosok segítették elő. Így eredményeim a kistérségben vizsgált falvak lakosainak egy csoportjára vonatkoznak. A visszajelzések alapján a kérdések értelmezése nem jelentett gondot a kitöltőknek. A csoportok körében figyelembe vettem a nemek arányát és a foglalkozást. Munkámban különös tekintettel voltam az életkori különbségekre. A látszólagosidő-vizsgálat módszerét alkalmazva az adatközlőket mindhárom vizsgált faluban három korcsoportra osztottam, ennek fényében figyeltem meg az esetleges változásokat. A látszólagosidő-vizsgálat: „A nyelvi változások olyan vizsgálata, amely lejátszódásuk idején kísérli meg megfigyelni a változásokat. Nem a tényleges időben vizsgálja őket, hanem egy adott közösség idősebb és fiatalabb tagjainak beszédét hasonlítja össze; s föltételezi, hogy a kettő közti különbségek a közösség dialektusában éppen zajló nyelvi változások lenyomatai: hogy az idősebbek a régi, a fiatalabbak az újabb formát használják.” (Trudgill, Peter 1992/1997)

Az adatközlők kiléte nem nyilvános, mivel a lekérdezés anonim módon történt. A kérdőív összesen 33 kérdést tartalmaz. A kérdéssorban megtalálhatók zárt, feleletválasztós és nyitott kérdések egyaránt.

Péterfalvi lakosként ismerem a szülőfalum és a szomszédos falvak nyelvhasználatát, így hipotézisemet részben tapasztalataimból is meríthettem.

Feltételezem, hogy a vizsgált falvakban a lakosok fiatalabb és közép korosztályának a középiskola, illetve a felsőoktatás megtanította és megkövetelte a sztenderd nyelvváltozat használatát. Vagyis ez a korosztály az írott szöveg kapcsán tudatosabb, míg az idősebb korosztályra ez kevésbé jellemző. Ugyanakkor ennek a tudatosságnak mértéke nem akkora, hogy a helyi, nyelvjárási jelenségek ne jelennének meg az írott megnyilatkozásokban. Beszédben ezek még inkább érvényesülnek.

Feltételezésem szerint a vizsgált közösség, korosztálytól függetlenül, úgy vélekedik, hogy 30-40 év múlva ugyanúgy fognak beszélni lakóhelyén, megmarad anyanyelvváltozatuk.

Továbbá, feltételezem, hogy eredményeim azt támasztják majd alá, hogy a megkérdezettek a nyelvjárásokhoz elfogadón, saját nyelvhasználatukhoz pedig elfogultan viszonyulnak korcsoportoktól és településektől függetlenül. Ugyanakkor úgy vélem, hogy a nyelvjárásias beszéd tagadása esetenként felmerülhet.

Feltételezem még, hogy a vizsgált települések lakosainak nyelvi attitűdjében, illetve nyelvhasználati sajátosságaiban nem észlelhető számottevő differencia, mivel szomszédos falvakról beszélünk.

1.3. A kutatópontok bemutatása

Tiszapéterfalva Ukrajnában, azon belül a Kárpátaljai régió beregszászi járásában elhelyezkedő település. Nagyszőlőstől 22 km-re (légvonalban 14 km-re) délnyugatra, a Tisza bal partján fekszik. Területe 9,155 km². Népsűrűsége 0,22 fő/km².

A 2001-es népszámlálás szerint 2016 lakosából 1937 (96,1%) magyar (Molnár József – Molnár D. 2005:82).

1220-ban Villa Petur néven említik először. Már az őskorban lakott volt, határában őskori település nyomaira bukkantak. Megalapításának évét azonban az 1500-as évekre teszik. 1717-ben a tatárok elpusztították, ezután ruszinokat telepítettek ide. 1910-ben 824, túlnyomórészt magyar lakosa van. A trianoni békeszerződésig Ugocsa vármegye Tiszántúli járásához tartozott.

A település lakossága zömmel református, egyháza az 1640-ben keletkezett. Pár éve felépült a görög katolikus templom a Jehova tanúi imaház közvetlen szomszédságában. Az ortodox felekezet kezdeményezésére felállították Szűz Mária szobrát.

Batár falu szintén Ukrajnában, Kárpátalján, a Beregszászi járás Tiszapéterfalvai Kistérségében elhelyezkedő település. Nagyszőlőstől 23 km-re délre a Batár-patak mellett fekszik. Neve az azonos nevű vízfolyás nevéből a török *batár* (nyugat) szóból származik. Területe 2802 km². Népsűrűsége 0,33 fő/km².

A 2001-es népszámlálás szerint a település népessége 924 fő, ebből 882 lakos, tehát a falu lakóinak 95,5%-a magyar anyanyelvű (Molnár József – Molnár D.: 2005).

1216-ban *Batar* néven említik először. Az egykori Ugocsa vármegye egyik legrégebbi településé. A 14. században flamandok lakták, később azonban már nem említették őket. A 16. századtól a település birtokosai a Vetésy, Perényi, és Gyulay családok voltak. Az 1717-es tatár betörés után ruszinokat telepítettek ide. 1910-ben 540, túlnyomórészt magyar lakosa volt.

Középkori római katolikus templomát a Reformáció kezdetétől a reformátusok használták. A 19. századtól a településen az ukrán lakosság került túlsúlyba. A református lakosság eltűnésével együtt a 19. században a templom is elpusztult. Napjainkban azonban két

templom is van a falu központjában. A görög katolikus Szent Mihály Arkangyal Temploma 1903-ban épült, később újra alakult a református gyülekezet is a településen és 1997-ben felépült templomuk.

Akli, más néven Öregakli falu Ukrajnában, Kárpátalján, a Beregszászi járásban, azon belül a Tiszapéterfalvai Kistérségben helyezkedik el. Nagyszőlőstől 25 km-re délre a román határ mellett fekszik. Határos Nevetlenfaluvval és Aklihegygel. Neve a magyar *akol* főnév, képzős származéka. Területe 1430 km². Népsűrűsége 0,26 fő/km².

A 2001-es adatok szerint a falu népessége 366 fő, ebből 350 magyar lakos, vagyis a település lakóinak 95,6%-a (Molnár József – Molnár D.: 2005).

1323-ban *Akly* néven említik először. Területe ősidők óta lakott. A határában levő Halom-domb a hagyomány szerint avar temetkezési hely. Közelében volt *Kávás-vár*, melynek területe Romániához került.

A település egykori birtokosai voltak az *Akly család*, a Perényiek, a Gyulayak, majd a Teleky grófok. Egykori református templomát a 14. században már említették. A későbbi templom a 15. században épült, gótikus stílusban, melyet a reformátusok 1540-től használnak. A templom 1803-ban leégett, de hamarosan helyreállították, majd 1934-ben az addigi fazsindely fedést is palára cserélték. Haranglábja a templom mellett áll, 1977-ben építették újjá. A 17. században Gyulai Ferencnek két udvarháza is volt a faluban.

II. NYELVHASZNÁLAT ÉS NYELVI ATTITÚD

Kutatásomban a Tiszapéterfalvai Kistérség három településének nyelvhasználati szokásait és a lakosok nyelvi attitűdjét vizsgálom. A vizsgálat összesítéséhez elengedhetetlen bemutatni a kárpátaljai magyarságra jellemző nyelvhasználatot.

Kontra Miklós szerint „Nyelv tulajdonképpen nincs, csak nyelvhasználók vannak.”

A magyar nyelvterületek különböző részein másképpen használják a magyar nyelvet. A beszélt nyelvváltozatokon belül elkülönítünk irodalmi nyelvet, köznyelvet, népnyelvet. A nyelvjárások egésze és az egyenkénti résztípusai tekinthetők a népnyelvnek (Nyirkos 1982:20). Tehát egy-egy vidék, kisebb-nagyobb terület nyelvét nevezzük nyelvjárásoknak.

A nyelvjárások területenként változóak és a nyelvváltozatok megítélése is különböző. A nyelvhasználóknak a különböző nyelvekkel, nyelvváltozatokkal, nyelvi jelenségekkel kapcsolatos beállítottságát és a hozzájuk való viszonyulást nyelvi attitűdnek nevezzük. Gyakran előfordul, hogy a társadalomban aszerint formálnak egy emberről véleményt, hogy milyen nyelvváltozatot használ (Mattheier – Montágh 2012). Egy másik meghatározás szerint „Nyelvi értékítéletnek azt nevezzük, amikor valamely forma vagy formák használata alapján magáról a nyelvet használó emberről, személyiségről gondolunk, feltételezünk, állítunk valamit” (Kiss 1995:145). Ide sorolhatók tehát olyan esztétikai kategóriák, mint a szép vagy a csúnya, a gyakorlat szempontjából minősítő hasznos vagy káros, de a mérhetővé tehető ritka vagy gyakori, és az empirikusan igazolható régi–új stb. értékelések is (Domonkosi 2007:39).

A nyelvi attitűd vizsgálata több szempontból is lényeges. A nyelvi attitűdök általában összefüggenek az egyes nyelvek és nyelvváltozatok beszélőivel, kapcsolatos attitűdökkel, hatással vannak a nyelvi változásokra, befolyásolhatják, hogy hogyan viszonyulnak a tanárok a tanulókhöz, hatással lehetnek az idegen nyelvek tanulására, sőt még a nyelvváltozatok kölcsönös érthetőségére is (Fasold – Ralph 1984:148).

2.1. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról

A kárpátaljai magyar nyelvjárások az ún. északkeleti magyar nyelvjárástípusba (Imre 1971:365, Lizanec–Horváth 1981:3) vagy az északkeleti nyelvjárási régióhoz (Kiss szerk. 2001:292) tartoznak. Erről a típusról tudjuk, hogy a nagy magyar nyelvjárástípusok közül ez áll a legközelebb a magyar sztenderdhez, vagyis a köznyelvi változathoz (Kiss 1993:146). A kárpátaljai magyar nyelvjárás a szomszédos magyarországi magyar területi nyelvváltozatok folytatásai (P. Lakatos Ilona –T. Károlyi 2002:244).

Nem beszélhetünk egységesen ’kárpátaljai magyar nyelvjárások’-ról. Ezért a ma Kárpátalján beszélt nyelvjárásokat különböző csoportokra, típusokra osztják.

A csoportok mellett a nyelvjárászigetek létét is taglalják (Lizanec 2003:728), s hét nyelvjárászigetet különítenek el: Nagydobrony, Beregrákos, Badaló, Dercen, Salánk, Visk, Kerekhegy (Lizanec 2003:727).

Kiss Jenő a következő nyelvjárás csoportokba sorolja a kárpátaljai magyar dialektusokat:

1. A bereg-ugocsaiba a Munkács és Huszt közötti nyelvjárásokat.
2. Az ungiba az Ungvári járásokat.
3. Valamint megjegyzi, hogy a volt Máramaros vármegye helyi nyelvjárásai (Husztól keletre) nem alkotnak egységes csoportot (Kiss szerk. 2001:292).

Salánkot és Beregújfalut a zárt é megléte miatt, Nagydobronyt és Beregrákost palóc jellege, Visket pedig a mezőségi nyelvjárástípushoz való kapcsolata okán tekinti nyelvjárászigetnek; Dercen, Salánk és Kerekhegy kapcsán megjegyzi, hogy peremvidéki nyelvjárászigetek (Kiss szerk. 2001:294), Aknaszlatinát pedig helyi nyelvjárásnak tekinti.

Mindezek összességében elmondhatjuk, hogy a szakirodalmak szerint vannak olyan jellegzetes vonásai a kárpátaljai magyar nyelvjárásoknak, melyek egyrészt egyértelműen az északkeleti nyelvjárás régióhoz kapcsolják ezeket a dialektusokat, másrészt melyek a kárpátaljai magyar területi nyelvváltozatokat jellemzik.

Hangtanilag jellemzi például őket a középső nyelvállású félig zárt palatális, illabiális rövid magánhangzó, az é fonéma hiánya (Horváth 1976:8); a viszonylag nagyfokú e-zés (fel, ember, seper, megett)(Horváth 1976:19-29), a j-zés (jány, mejjem)(Horváth – Lizanec 1993:57).

Alaktani szempontból jellemző a -hoz/-hez jelentésben használt -nál/-nél (Jóskákéék eljönnek nálunk = hozzánk) (Balogh 1993:227, Kiss szerk. 2001:293), illetve a hasonlító -nál/-nél szerepében használatos -tól/-től (Sanyitól nagyobb = Sanyinál). Egy részük (elsősorban a Beregszászi és a Nagyszőlősi járás) az ún. süksük-ölő, ill. szukszük-ölő nyelvjárásokhoz tartozik (mi kinyissuk az ajtót, mi elhalasszuk a döntést) (Kiss szerk. 2001:293).

Mondattanilag jellemzik a hátravetett igekötős szerkezetek: szakad le a kezem, halok meg a röhögéstül (Balogh 1993: 226, 227).

Szókészletére jellemző a környező szláv nyelvek hatása. (Lizanec 1992)

Az anyaországban a kárpátaljaiak nyelvhasználata gyakran szembeűnő. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat nagyobb fokú nyelvjárásossága a következő okokból eredeztethető:

1. a kárpátaljai magyarok nagyobb része falun él (Molnár – Molnár D. 2005), ahol a nyelvjárás használata elfogadottabb (Cserniczkó 1998:40, 41);

2. „a kisebbségi nyelvhasználat regionálisabb, mint az anyaországi” (Kiss szerk. 2001:154);

3. a kárpátaljai magyarok körében alacsonyabb a felső végzettségűek aránya, mint az anyaországban (Beregszászi – Cserniczkó – Orosz 2001: 68,74);

4. a beszélők egy része nem anyanyelvén végezte tanulmányait.

2.2. Nyelvhasználati jelenségek Kárpátalján

A kárpátaljaiak nyelvhasználatában jelen vannak az olyan magyar nyelvterületen széleskörűen elterjedt jelenségek, mint a suksükölés –bV inessivusi funkcióban. Illetve az ismert kárpátaljai nyelvhasználati sajátosságok is, mint a kell lesz, -nál/-nél a -hoz/-hez/-höz helyett, -tól/től hasonlító funkcióban. Továbbá megfigyelhetünk az ukrán nyelv hatása által kialakult kontaktusjelenségeket (Cserniczkó 1998, Beregszászi – Márku 2003:179-207, Beregszászi – Cserniczkó 2007:68-69, Lakatos 2010:25).

Kutatásomban Péterfalva, Batár és Akli nyelvhasználati sajátosságait is vizsgálom, ennek fényében előbb fontos tájékozódni a Kárpátalján használatos nyelvi jelenségekről.

A fent említett suksükölés és szukszükölés gyakran használatos jelenség a kárpátaljaiak körében is. Arra utal, amikor a -t végű igék határozott (más szóval tárgyas) ragozásának kijelentő módját a felszólító módnak megfelelő alakokkal képezzük a nem -t végű igékkel azonos módon. A felcserélt alak rendszerint az egyes szám 3. személyben vagy a többes szám bármelyik személyében merül fel (Balogh 1997: 354 – 360). A jelenség lényege tehát nem más, mint hogy a -t végű igéknek a sztenderd nyelvhasználatban meglévő kivételes kijelentő módja eltűnik, egybeolvad a felszólító móddal. Erre azonban nem mondhatjuk, hogy a kettő összemosódna, tehát csorbulna a nyelv kifejezőképessége, mivel a nem -t végű igéknél a köznyelv sem tesz különbséget. Például: Kifessük a szobát, aztán megírjuk a számlát. (suksükölés), Kifestjük a szobát, aztán megírjuk a számlát. (köznyelv) (Balázs 2002:48).

A következő általam is vizsgált jelenség az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű –nák/-nék toldalék illeszkedése. A sztenderd magyarban az „alanyi iktelen ragozás egyes szám 1. személyében a kötőhangzó nélküli módjel illeszkedés nélkül, mindig magas alakban járul a tőhöz, tehát várné-k, mond-ané-k” (Tompá szerk. 1969/1970). Ez tulajdonképpen egy szabályos toldalék lenne, viszont egybeesne az (én) tudnák, várnák szabályosan illeszkedő, feltételes módú, jelen idejű, alanyi ragozás, egyes szám 1. személyű alak, az (ők) tudnák, várnák szintén feltételes módú, jelen idejű, de tárgyas ragozás, többes szám 3. személyű alakkal. „Az ilyen homonímiát a nyelv, ha teheti, elkerüli”(Kiefer 1998:216).

A jelenségnek nyelvjárási háttere is van: a nyugati, a déli és a palóc nyelvjárásokban a toldalék a sztenderd normával ellentétben illeszkedik a tő hangrendjéhez (Szabó 1979:86).

A sztenderd magyarban, ha valakihez megyünk látogatóba, a -hoz/-hez/-höz rag egyikét használjuk. A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban viszont helyette a -nál/-nél ragot gyakran használják ilyen esetekben (Balogh 1993a:107-121). Például: Megyek látogatóba mamánál. Ennek nyelvjárási háttere van. Az északkeleti nyelvjárástípus egyik jellemzője a köznyelvben hol? kérdésre felelő -nál, -nél rag hová? kérdésre válaszoló használata. (P. Lakatos Ilona – T. Károlyi 1997:492), de ugyanúgy megtalálható ez a jelenség más nyelvjárástípusokban is, mégpedig megjelenik a palóc, az északkeleti, a mezőségi és a székely nyelvjárásokban (Kálmán 1966:58).

A -nál/-nél hasonlító határozóként sztenderd, viszont többek között az északkeleti nyelvjárásban is előfordul, hogy a -tól/-től ragot használják összehasonlításhoz (Balogh 1993a:119). A nyelv művelők azonban egyetértenek abban, hogy a -tól/ -től hasonlító határozói ragként való használata értelemzavart okozhat, ezért azt ajánlják, ilyen szerepben a -nál/-nél ragot használjuk.

Kárpátalja szinten ezeket a nyelvhasználati jelenségeket is kutatta Beregszászi Anikó és Cserniczkó István A Rétegződés-2003 munkacímű vizsgálat során (Beregszászi – Cserniczkó 2007).

2.3. A kárpátaljai magyarság viszonyulása a nyelvjárásokhoz

A nyelvre, nyelvjárásra vonatkozó kisebb-nagyobb mértékű tudás birtokában természetszerű, hogy a beszélő valamilyen módon viselkedik is nyelvileg. Ez a nyelvi attitűd kérdésköre (Ferenczi 2019:196).

A nyelvváltozatok megítélése szempontjából az attitűdnek, vagyis a beszélő szubjektív viszonyulásának döntő szerepe van. Természetes, hogy az a nyelvváltozat terjed jobban, amelyet társadalmi elismertség, vagyis presztízs övez és az a változat szorul vissza, amelyet megbélyegeznek és szégyellnivalónak ítélnék (Kiss szerk. 2001: 218–219). Az utóbbi attitűdnek a negatív társadalomlélektani összefüggéseiről a szakirodalomban többen beszámolnak (Deprez – Persoons 1987:125–132).

Azok a beszélők, akik tudják és tudatosan használják a köznyelvi változatot bizonyos fókig lenézően, lekicsinylően viszonyulnak a különböző nyelvjárásokhoz, nyelvváltozatokhoz. A nyelvjárási beszélők attitűdje kissé összetettebb, ugyanis saját nyelvjárásukat különbnek ítélik a többi nyelvjáráshoz viszonyítva, ha arra kerül a sor; viszont a köznyelvi változattal szemben sokszor értéktelennek érzik, maguk is lekicsinylik. Ez az attitűd a parasztság lenézésének pszichológiai vonatkozásaival függ össze, mely aktívan él mindazokban, akik ezt az attitűdöt magukban hordozzák (Kiss szerk. 2001:222–224).

A sztenderd változat tehát nem a nyelvi értékei, szabályossága miatt, hanem szociális presztízse miatt élvez támogatottságot a társadalomban és az oktatásban. Mindazok, akiket nyelvhasználatuk miatt hátrányok érnek, tulajdonképpen a nyelvi alapú diszkrimináció áldozatai. A nákozás és a suksükölés/ szukszükölés nem azért kerül legtöbbször mellőzésre, mert nyelvészeti szempontból a sztenderd alakok értékesebbek vagy jobbak. Egyszerűen azért, mert a sztenderdváltozat a társadalmi elit saját változata (Ferenczi 2019: 197).

Nekünk kisebbségi helyzetben pedig különösen fontos értékelni a nyelvjárásokat, hiszen gyakran előfordul, hogy ez a beszélő egyetlen ismert magyar nyelvváltozata. A kisebbségi beszélőközösségek pozitív nyelvi attitűdje tehát a kisebbségi nyelv fennmaradásának esélyeit növeli (Karmacsi 2001:54, 141).

Kárpátalján több felmérés is készült a témában. Ezeket iskolákban, pedagógusok között vagy lakossági szinten vizsgálták.

Lakatos Katalin által végzett kutatásban tájékozódhatunk a kárpátaljaiak, véleményéről ezzel kapcsolatban. Bár felmérését az iskolások körében végezte, de úgy gondolom, hogy társadalmi szinten is lehet hasonló eredményekre következtetni. Érdekes volt megfigyelni, hogy számos diák letagadta, hogy ő nyelvjárásban beszélne, mivel ez társadalmi sztereotípiákkal járhat, illetve a falusiak közül többen vállalták fel ugyanezt az állítást, mivel a köztudatban az az elterjedt, hogy a falusi emberek beszélnek nyelvjárásban. A következő kérdésben, miszerint, hogyan viszonyulnak azokhoz, akik nyelvjárásban beszélnek egészen kívülállóként választottak, mintha ők nem lennének érintettek a témában. Tehát az eredményei szerint arra következtetett a fent említett kutató, hogy a kárpátaljai magyar nyelvjárásoknak a fiatalok körében nincs túl magas presztízse, rejtett presztízse viszont van. A kárpátaljai fiatalság gyakran szégyelli beismerni, hogy nyelvjárásban beszél, a különböző sztereotípiák miatt, de valamilyen szinten érzékelik a nyelvjárások értékét, mivel a legtöbben sajnálnák, ha kivesznének. A kutató vizsgálata végén arra a következtetésre jutott, hogy a kárpátaljai magyarság viszonyulása a nyelvjárásokhoz ellentmondásos (Lakatos 2010: 83-87). Továbbá Beregszászi Anikó és Cserniczkó István A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése című nagy volumenű kutatása is segítségünkre lehet a kárpátaljai nyelvhasználati sajátosságok megismerésében (Beregszászi – Cserniczkó 2006).

2.4. A téma szakirodalmának rövid áttekintése.

A szakdolgozatomhoz a statisztikai adatokat Molnár József és Molnár D. István összetett tanulmánya segítségével sikerült összegyűjtenem, mely többek között a 2001-es népszámlálási adatokat Kárpátalja szintjén összesíti (Molnár – Molnár D. István 2005).

Mivel a kutatásom egyik fő témája a nyelvjáráshoz való hozzáállással kapcsolatos ezért először is Mattheier Montágh Imre: Tiszta beszéd c. tanulmányának segítségével tisztáztam, a nyelvi attitűd fogalmát (Mattheier – Montágh 2012).

A dolgozatom nyelvhasználati kutatásokkal is foglalkozik. A Kárpátaljára vonatkozó nyelvhasználati jelenségekről és kutatásokról többek között Beregszászi Anikó és Csernicsekó István A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról című tanulmányából tájékozódtam (Beregszászi – Csernicsekó István 2007).

Továbbá számos kárpátaljai kutató és kutatóintézet foglalkozik a nyelvjárásokkal. Munkámhoz Csernicsekó István, Beregszászi Anikó, Márku Anita, Dudics Katalin és a II. RFKMF Hodinka Antal Intézet tanulmányait használtam. Értékes nyelvészeti munkájukkal, kutatásaikkal és tanulmányaikkal nagyban hozzájárultak a szakdolgozatom kutatási anyagához. Többek között a Hiába repülsz te akárhová... c. segédkönyvüket és Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés előadás gyűjteményüket is felhasználtam (Beregszászi – Csernicsekó 2007)

Lizanec Petro A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza is sok fontos adatokkal szolgált számomra. (Lizanec 2003) A Kiss Jenő által szerkesztett Magyar dialektológia c. tankönyv pedig nagyban hozzájárult a kárpátaljai nyelvjárások rövid jellemzéséhez.(Kiss szerk. 2001) Dudics Katalin kutatása és doktori disszertációja is különösképpen releváns, így azok felhasználása is nagyon sok segítséget nyújtott (Lakatos 2010).

A felmérés és elemzés módszeréről Kontra Miklós Mai magyar nyelvi változások (látszólagos- és valóságosidő-vizsgálatok) című tanulmányából kaptam bővebb tájékoztatást (Kontra 2012).

III. EREDMÉNYEK

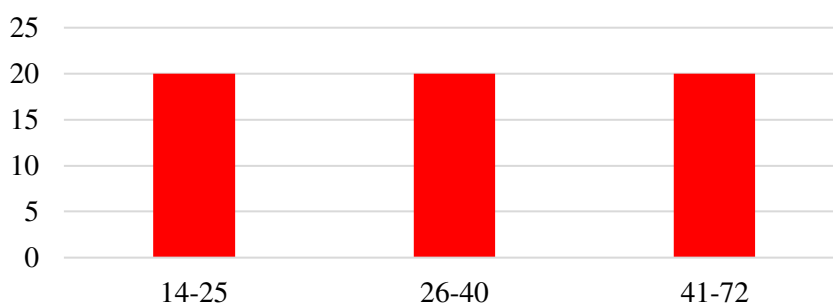
Amint azt már a fentiekben említettem a péterfalvi, batári és akli lakosság kisebb csoportjaiban végeztem a kutatást. Péterfalváról 60, Batárról 30, Akliból pedig 24 adatközlő töltötte ki a kérdőívem. Ebben az esetben %-okról nem beszélhetünk, így elemzésemben végig valós számokkal dolgozom. A diagramokban is szám szerint érvényesek az adatok, tehát a feltüntetett számok a személyek számát jelentik. A kérdőív kitöltőit korcsoportok szerint kategorizáltam és ennek fényében elemeztem az esetleges eltéréseket. Mindegyik településen három korcsoportot különítettem el. Egy korcsoport Péterfalva esetében 20, Batáron 10, Akliban pedig 8 válaszadót foglal magába. Az összehasonlító elemzést többnyire oszlop és sáv diagramok segítségével szemléltettem, melyek mellett feltüntettem a jelmagyarazatokat.

3.1. A péterfalvi adatközlők szociológiai megoszlása

Elemzésemben a kisebb csoport függvényében még inkább fontos megvizsgálni az adatközlők szociológiai megoszlását, ugyanis ez magyarázatot adhat néhány eredmény alakulására. Így kérdőívemben először is kitértem a kitöltők nem szerinti összetételére.

A csoportban nagyobb számban képviseltetik magukat a nők. A 60 adatközlő közül 38 nő és 22 férfi töltötte ki a kérdőívet. A továbbiakban tehát minden korcsoportban főleg a nők véleményével találkozunk.

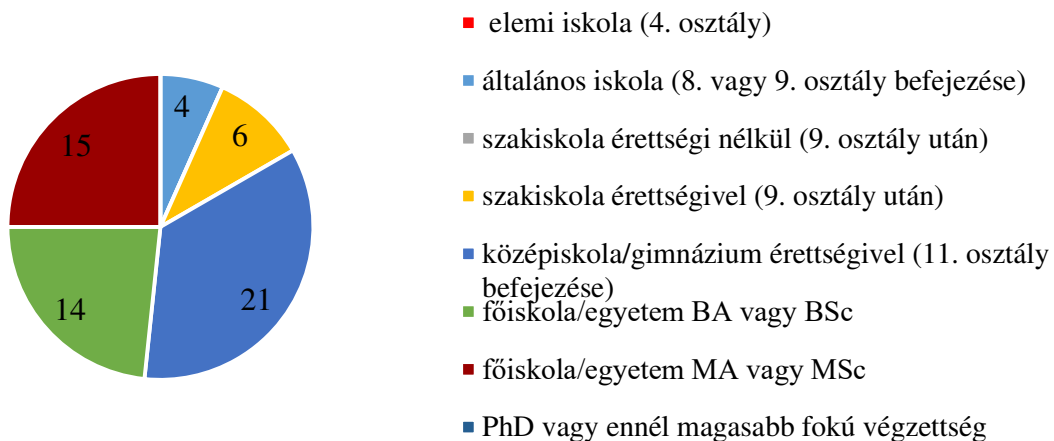
1. ábra. A péterfalvi adatközlők kor szerinti csoportosítása N=60

A kor szerinti megoszlást három különböző korcsoportra osztottam. A fenti ábrán láthatjuk, egyenlő arányban elkülönülni a 14-25 évesek, a 26-40 évesek, illetve a 41-72 évesek kategóriáját. Mindegyik csoportba 20 péterfalvi adatait vizsgáltam. A legfiatalabb adatközlők tinédzser korúak. A csoportokon belüli megoszlásról érdemes tudni, hogy legnagyobb számban a fiatal felnőttek, illetve a középkorúak képviseltették magukat, de volt több nyugdíjas korú kitöltő is.

2. ábra. A péterfalvi adatközlők legmagasabb fokú végzettsége N=60

Az iskolázottság azért meghatározó, mert az ember véleménye nagy részben formálódik tanulmányi során. A tájékozottság, olvasottság befolyásoló tényező lehet.

A 3. ábrán látható, hogy kitöltőim között legnagyobb arányban vannak azok, akik középiskolát vagy gimnáziumot fejeztek be érettséggel. Ezt követően majdnem azonos számban vannak azok az adatközlők, akik Ma vagy MSc, illetve BA vagy BSc végzettséggel rendelkeznek. Kevesebb, 6 kitöltő, pedig olyan szakiskolát fejezett be, ahol le is érettségizett. 4 válaszadó pedig általános iskolát végzett. Adatközlőim, 4 megkérdezett kivételével, tehát már rendelkeznek érettségi bizonyítvánnyal. A kitöltők csaknem fele, 29 válaszadó, pedig felsőfokú képzés birtokában van.

Ezekből az adatokból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy magas fokú az iskolázottság a kitöltők között, mivel majdnem mindegyikük rendelkezik érettséggel és közülük sokan felsőfokú képzésben is részesültek.

3. ábra. A péterfalvi adatközlők foglalkozása N=60

A munkahelyi beosztás, illetve a foglalkoztatottság milyensége gyakran rámutat arra, hogy a kitöltők milyen társadalmi körökben töltik idejüket nagy részét. Ez is hatással lehet arra, hogy milyen nyelvváltozatot használnak, illetve hogyan viszonyulnak a nyelvjárásokhoz.

A 4. ábra adatai szerint a megkérdezettek közül csaknem azonos számban vannak a diákok és az alkalmazottak. Ez többnyire annak köszönhető, hogy nagyrészt a fiatal felnőtteket és a középkorosztályt érintette a felmérés. Továbbá 8 alkalmazott, de van a csoportban 7 vezető beosztású, 5 nyugdíjas és két háztartásbeli adatközlő is.

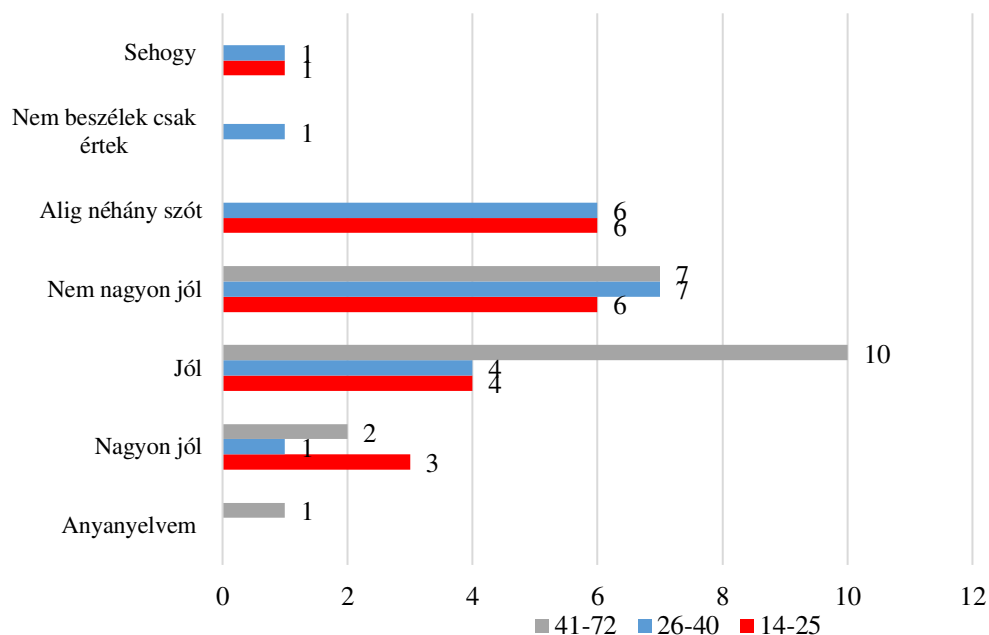
Véleményem szerint a nagyszámú középbeosztás, és az, hogy többen diákok vagy tanulók, az adatközlők korszerű összetételére enged következtetni, ugyanis a magasabb beosztás fiatal korban még nem jellemző.

A kitöltők szociológiai adataiból tehát megtudhattuk, hogy a megkérdezettek többsége nő. Az életkor szerinti eloszlás, pedig három elkülöníthető csoportot foglal magába. A iskolázottság szintje magas és a legtöbben diákok vagy középbeosztásban, alkalmazottként dolgoznak.

3.2. A péterfalvi lakosok nyelvhasználata és nyelvi attitűdje

Mielőtt megvizsgáltam a péterfalvi csoport nyelvhasználati szokásait, illetve a nyelvjárásokhoz való hozzáállásukat, felmértem az államnyelvhez fűződő viszonyukat és idegen nyelvtudásuk szintjét, ami kisebbségi helyzetben meghatározó lehet a további eredmények tekintetében. Megkérdeztem adatközlőimet, milyen szinten beszélnek a magyar, ukrán, orosz, német, illetve angol nyelvet.

4. ábra. A péterfalviak ukrán nyelvtudásának szintje N=60

A fenti diagramon látható az adatközlők államnyelv tudási szintje korcsoportokra bontva. Megfigyelhető, hogy a 14-25 évesek, illetve a 26-40 évesek ukrán nyelv ismerete nagyjából azonos, azonban a 41-72 évesek korosztályában jóval magasabb a nyelvtudási szint.

Valószínűleg az idősebb korosztály jobban rá van kényszerülve az ukrán nyelv használatára, mint a fiatalabbak, mivel a kárpátaljaiak szülőföldön való boldogulásának egyik feltétele az ukrán nyelv tudása. Feltételezem, hogy a diákok tanulmányaik miatt többet tartózkodnak külföldön, ezért kevesebbszer használják, így kevésbé beszélik az államnyelvet. Hasonló eredmények születtek az orosz nyelv ismeretének tekintetében. Ez az eredmény pedig nagyrészt annak köszönhető, hogy az idősebbek a rendszerváltás előtt jártak iskolába, amikor az orosz nyelv volt a meghatározó. Az angol és egyéb idegen nyelvek tekintetében azonban fordul a kocka, ott a középkorosztály rendelkezik magasabb fokú nyelvtudással.

Ezután azt kérdeztem adatközlőimtől, hogy melyik nyelv használatát részesítik előnyben különböző szituációkban. Például: templomban, boltban, vendéglőben, szórakozóhelyen, munkahelyen/iskolában, orvosi rendelőben, postán hivatalban, illetve idegen megszólításakor.

A kitöltők szituációfüggő nyelv választását a nyelvtudási szintjük is nagyban befolyásolhatta, ugyanis a fiatalabbak helyzettől függetlenül szinte mindig a magyar nyelvet preferálják, mivel az ukrán nyelvet kevésbé vagy egyáltalán nem beszélik.

Megállapítható azonban, hogy a többi korcsoport is nyelvtudásának szintjétől függetlenül minden szituációban anyanyelvét, a magyar nyelvet részesíti előnyben, ahol csak erre lehetősége van, ami magától értetődő perspektíva.

Az adatközlők családtagjaikkal, szomszédjaikkal és barátaikkal is többnyire magyarul beszélnek. Itt is a nyelvtudási szint lehet a meghatározó, valamint az, hogy adatközlőim közvetlen környezete is magyar anyanyelvű.

Mielőtt még rátértem volna a péterfalviak nyelvjáráshoz való viszonyulására az adatközlőimet arról kérdeztem, hogy hogyan tudnák definiálni a nyelvjárás vagy tájszólás fogalmát. Itt nem a pontos meghatározásra, hanem az adatközlőim személyes véleményére voltam kíváncsi.

Az adatközlők korcsoporttól függetlenül túlnyomó többségben egy adott tájegység sajátos nyelvhasználataként definiálták a nyelvjárás fogalmát. Az alábbiakban mind a három korcsoportból olvasható egy-egy leginkább jellemző válasz. *„Egy adott hely nyelvi sajátosságai, ugyanazon a nyelven kicsit másképpen beszélnek egymással.”*, *„Egy adott régióban kialakult és használt kommunikáció, ami azt a területet jellemzi.”*, *„Egy bizonyos tájegységre jellemző nyelvezet.”*

Továbbá szintén mindegyik korcsoportban többször előfordult a sajátos beszédforma, illetve módosult nyelvváltozat értelmezés is. *„Egy adott nyelv kissé módosult változata.”*, *„A*

nyelvben néhány szó módosulása, pl vannak szavak amelyeket más falvakban máshogy használunk, értelmezünk.” „Beszédmód, kiejtés.”

Legtöbbször a 14-25 évesek korcsoportjában fordult elő a nyelvjárás mint régies beszéd definíciója. „régis beszéd”, „Amikor bizonyos szavakat máshogyan mondanak, régiektől eredő szavak.” „Régies nyelvhasználat.”

Azonban voltak olyan válaszadók, akik a nyelvjárást mint fogalmat csupán a falusiak és a vidékiek vonatkozásában definiálták. „A falusi szinonimája”, „Egyes falvak változó szóhasználat.” „A vidékiek sajátos nyelvezete, kiejtése.”

A szakirodalmak szerint a köztudatban az az elterjedt, hogy csak falusiakra vagy vidékiekre jellemző a nyelvjárásias beszéd (Lakatos 2009: 83). A fenti meghatározásnál is láthatjuk, hogy ez nem véletlen, de a kérdőívemben volt egy konkrétan erre vonatkozó kérdés is.

Nem túl meglepő módon a megkérdezettek közül mindhárom csoportban a legtöbben úgy gondolják, hogy a nyelvjárásias beszéd a falusiakra, illetve vidékiekre jellemző. Azonban, ha mégis kiemelnék egy kategóriát, akkor a 41-72 évesek korcsoportját hangsúlyoznám, ugyanis ott egy-két válaszadó kivételével mindenki ezt a véleményt osztja. „Faluhelyen élőkre, zártabb közösségekre.” „Pl. akik csak az adott vidéken tartózkodnak leginkább és nem járnak el más környezetbe, illetve a kétnyelvű emberekre is jellemző lehet.” „Vidéken, falvakban élőkre.”

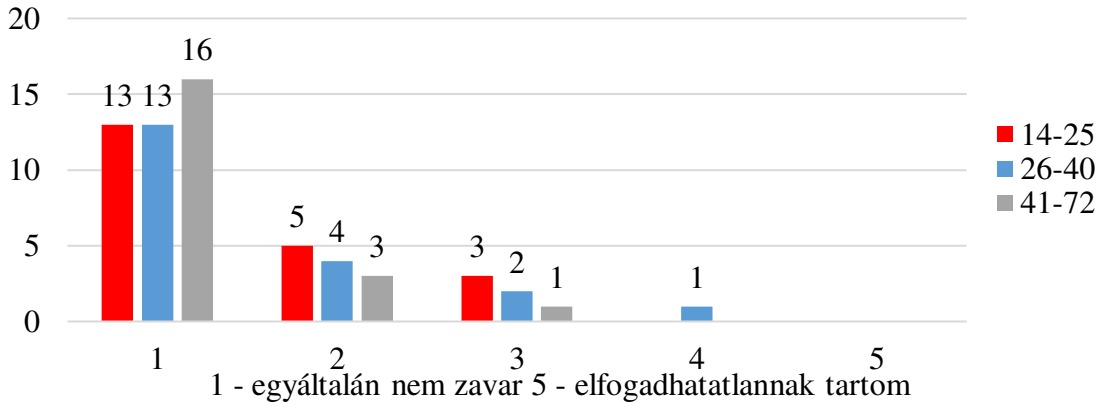
A 14-25, illetve a 26-40 évesek korcsoportjában többször azonosították a nyelvjárást az idősebb korú emberek nyelvhasználatával. „Leginkább az idősebb generációra jellemző.”

Korcsoporttól függetlenül többen gondolták úgy, hogy a kisebbségek, illetve a határon túliak jellemző beszédmódja a nyelvjárás. „Olyan emberekre, akik történelem során, vagy azok családtagjai több nemzethez is tartoztak, vagy kisebbségként egy olyan országban laknak, ami nem a szülőföldjük.” „Leginkább külhonban élőkre jellemző, azonban az országok más pontján is eltérő lehet a nyelv.” „Határon túli illetve határ közeli településekre.” „Pl a kárpátaljai és Erdélyi magyarokra”

Az eredményeim szerint az az állítás, miszerint az terjedt el a köztudatban, hogy a falusiakra vagy vidékiekre jellemző a nyelvjárásias beszéd, nagyrészt ebben az esetben is beigazolódott.

A következő kérdésemet szándékosan kissé kívülállóként tettem fel. Azt kértem az adatközlőimtől, hogy határozzák meg mennyire tartják zavarónak azt, ha valaki nyelvjárásban beszél.

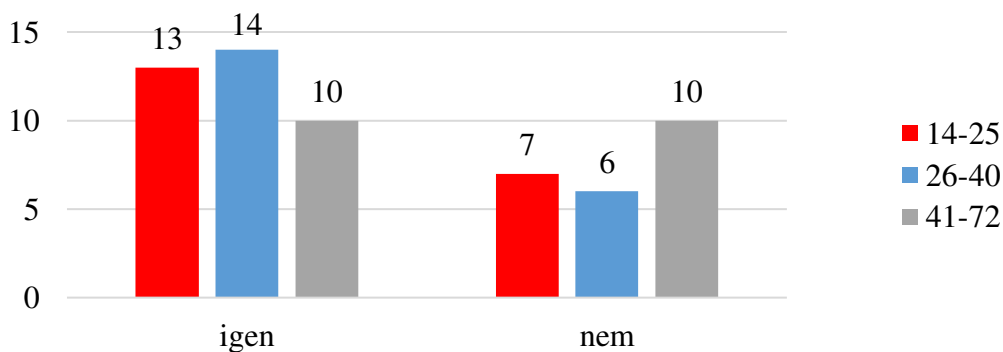
5. ábra. Mennyire zavarja önt, ha valaki nyelvjárásban beszél? N=60

A választ 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett meghatározni, ahol 1- egyáltalán nem zavar, 5-elfogadhatatlannak tartom. Ahogy az a diagramból is látszik, mindhárom korcsoport nagyjából háromnegyedét egyáltalán nem zavarja, ha valaki nyelvjárásban beszél és a 41-72 évesek korosztálya viszonyul a legmegengedőbben a kérdéshez. A többi kategóriákban láthatjuk, hogy a vélemények a legfiatalabbaknál mutatnak a legnegatívabb, de mégsem negatív tendenciát, a középkorosztály képviselőinél már egy kicsivel pozitívabb a hozzáállás és az idősebbeket zavarja legkevésbé a nyelvjárásias beszéd. Ez talán annak is köszönhető, hogy azért nem tartják zavarónak az idősebbek, mert ők maguk is nyelvjárásban beszélnek, legalábbis úgy ítélik meg. Erre a következő kérdésben kapok majd választ.

A nyelvjárás presztízse tehát korosztályonként lépcsőzetesen emelkedik. A fenti kérdés eredményeiből is arra lehet következtetni, hogy a vizsgált csoportom mindegyik kategóriája inkább elfogadóan viszonyul a nyelvjáráshoz.

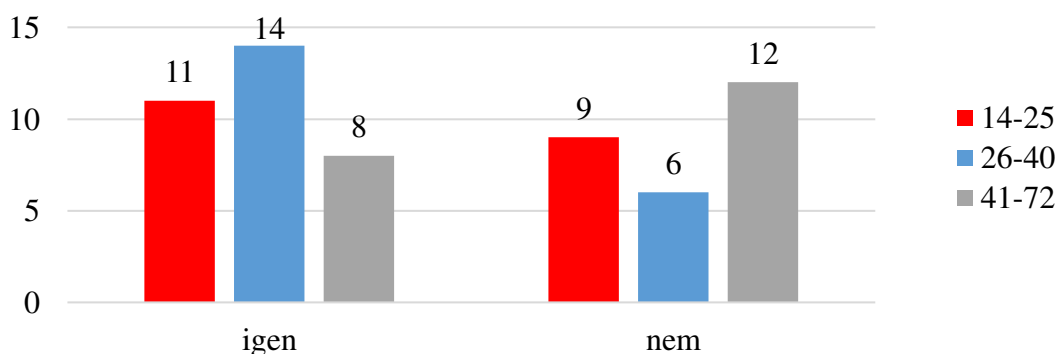
6. ábra. Ön beszél nyelvjárásban? N=60

Az ábrán látható, hogy az idősebb korosztály kicsivel megengedőbb hozzáállásából nem feltétlenül következtethetünk arra, hogy azt állítanák magukról, hogy ők is nyelvjárásban beszélnek, ugyanis a 41-72 évesek csupán fele vallja magát nyelvjárásias beszélőnek. A további két korcsoport ebben a kérdésben csaknem hasonló eredményeket produkált. Ez annak köszönhető, hogy a fiatalabb generáció már az iskolában additív szemléletben tanult, amely

nem utasítja el a nyelvjárásokat, sőt értéként kezeli. A tanulók meglévő nyelvváltozatához azonban hozzáadja a sztenderd változatot, hogy a későbbiekben szituációfüggően tudjanak a kettő közül választani (Dudics: 2020). Elmondható, hogy nagyrészt tisztában vannak azzal és felvállalják, hogy nyelvjárásban beszélnek. Ezek az eredmények azonban nem minden esetben felelnek meg a valóságnak, ugyanis sokan nem tudják, vagy nem ismerik be, hogy ők is nyelvjárásban beszélnek. A szakirodalmak (Lakatos 2009:86) alátámasztják azt a tényt, hogy a különféle sztereotípiák miatt a megkérdezettek sokszor nem merik felvállalni nyelvjárásias beszédüket.

7. ábra. Előfordul-e, hogy szándékosan kerül a nyelvjárásias beszédet? N=60

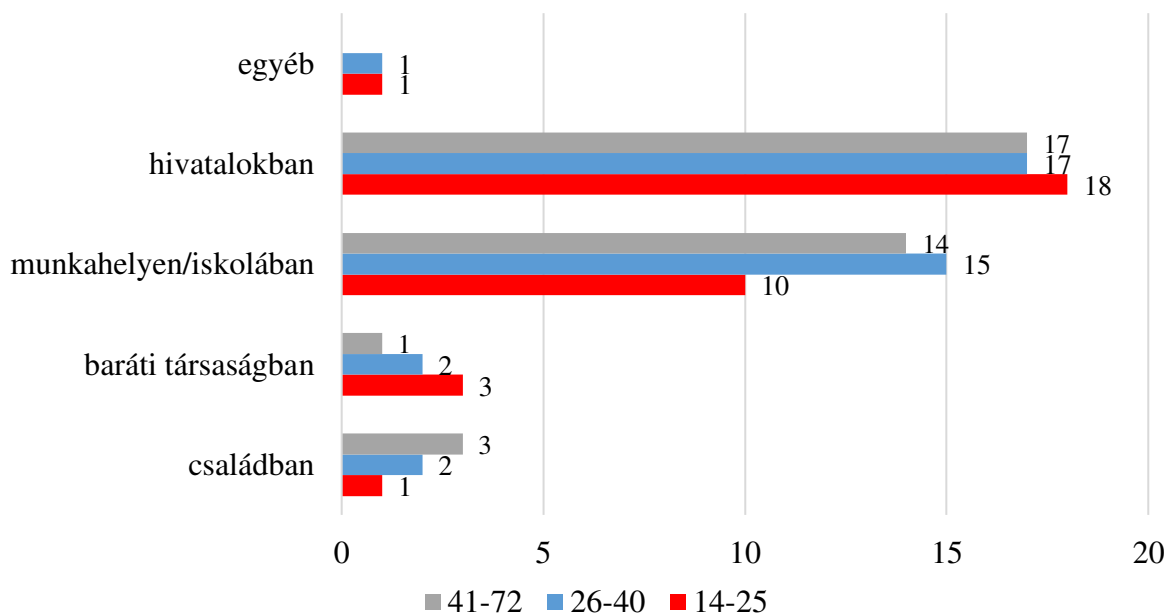
Ebben a kérdésben akár választ kaphatunk arra is, hogy miért nem merik felvállalni vagy esetlegesen miért kerülnek a nyelvjárásias beszédet az adatközlők.

Legfőképpen a középső korcsoport dönt a nyelvjárásias beszéd mellőzése mellett, de nem sokkal lemaradva választják bizonyos esetekben a dialektus hanyagolását a 14-25 évesek is. A kérdőívben megindokolhatták válaszukat az adatközlők és a következő magyarázatokat fogalmazták meg: „*Olyan környezetben élek és dolgozom, ahol nem tartom elfogadhatónak, ha a nyelvjárásias beszédet használnám.*”, „*Mert vannak bizonyos helyzetek, mikor a köznyelvet használni célszerűbb.*”, „*Annak érdekében kerülöm a nyelvhasználatot, hogy a beszélő partnerem számára is érthető legyen az amit mondok, viszont néha egy adott nyelvjárásias szót használok, és elmagyarázom a jelentését.*” „*Ha hivatalos ügyet intézek, vagy egyetemen vizsgázok, akkor próbálom kerülni.*”

A 41-72 éves korcsoport kevésbé dönt a nyelvjárásias beszéd mellőzése mellett, ők így fejtették ki álláspontjukat: „*Azért, mert értékelem a hagyományokat.*”, „*Nekem mindegy mit gondolnak rólam.*”, „*Szeretem, ha valaki izes tájszólással beszél.*”

A válaszokból kiderült, hogy akik bizonyos esetekben kerülnek a nyelvjárásias beszédet, nem azért teszik, mert szégyellnék azt, hanem azért mert beszédhelyzettől függővé teszik a nyelvhasználatukat a közérthetőség és az illőség végett. A későbbiekben kiderül, hogy pontosan milyen szituációkra gondoltak az adatközlők.

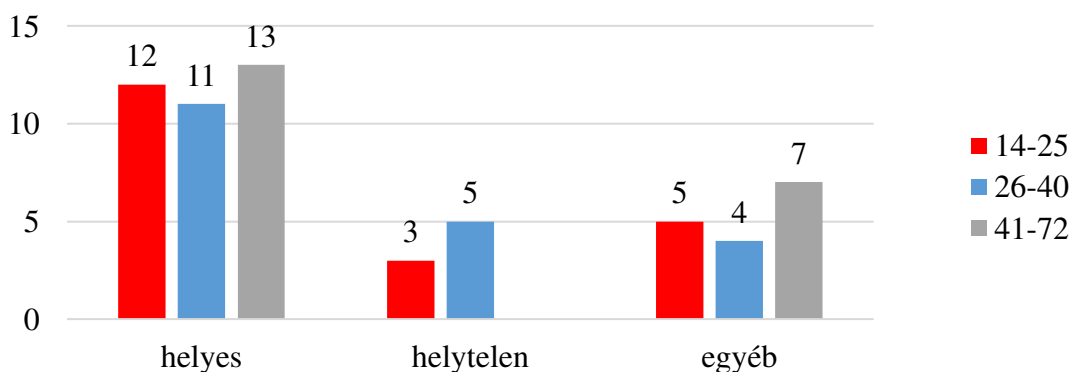
8. ábra. Milyen szituációban döntene leginkább a nyelvjárási beszéd mellőzése mellett? N=60

A fenti kérdésben több válasz is megjelölhető volt, így lehetséges, hogy összességében több szám jelenik meg, mint amennyi a valós adatközlő. Amint az a diagramon is látható nincsenek nagy eltérések a korcsoportok véleményei között. A legtöbb válaszadó a hivatalokban kerülné el leginkább a nyelvjárási beszéd használatát, sokuk mellőzné ezt a munkahelyén vagy az iskolájában is. Kiderült tehát, hogy melyek azok a szituációk, amelyek szerint függővé teszik az adatközlők a nyelvhasználatukat.

Ezután egy általános véleménykifejtéssel folytattam a felmérést.

9. ábra. Hogyan vélekedik a nyelvjárási beszédről? N=60

Szándékosan szélsőséges és relatív válaszlehetőségeket adtam meg, de éppen ezért kíváncsi voltam a válaszok indoklására is. Amint láthatjuk csaknem azonos számban, mindhárom csoport képviselői, jelentős többségben helyesnek tartják a nyelvjárási beszédet. Csak a 14-25 és 26-40 évesek között akadnak olyanok, akik helytelennek ítélik. Többen,

főként a legidősebb korosztály az egyéb kategóriát választotta. Az egyéb kategóriában és a következő kérdésben mindenki kifejtette és megmagyarázhatta álláspontját.

Akik a köztes válasz mellett döntöttek, így indokolták: *„Ezt szerintem nem lehet megítélni, hogy helyes vagy sem. Falun egy idős embertől senki ne várja el, hogy szépen, úrimód fog beszélni.”*, *„Tudni kell, hol illik alkalmazni és hol ajánlatos kerülni.”*, *„Se nem helyes, se nem helytelen, elfogadható.”*

Azok az adatközlők, akik helyesnek titulálták, ilyen magyarázatokat adtak: *„Minden népcsoportnak, területnek megvan a maga sajátos nyelvi világa, s ezt tiszteletben kell tartani.”*, *„A nyelvhasználat nem lehet helytelen, mivel mindenki úgy használja a nyelvet, ahogyan szeretné, viszont, ha hivatalos levelet írunk, akkor illik olyan szavakat használni, amit az olvasó megért.”*, *„A szép ízes beszéd mindig helyes, így tud tovább élni a néphagyomány, a területi nyelvhasználat megmaradni az utókornak.”*

Kevesen ugyan, de voltak olyanok, akik helytelennek vélték a nyelvjárást és a következőképpen fejtették ki véleményüket: *„Egyedi és szép a maga módján, de nem felel meg a helyes magyar nyelv normáinak.”* *„Nem beszélek nyelvjárásiasan, de ha azt tenném, azért tartom helytelennek, mert magyartalan.”* *„Nem mindig, mindenki számára lehet érthető.”*

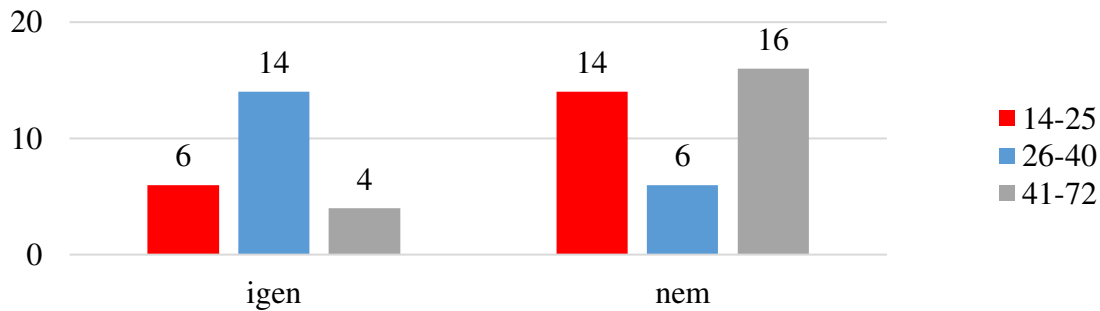
A kifejtések viszonylatában már átláthatóbbak voltak az eredmények és kiderült, hogy összességében a 41-72 éves korosztály viszonyul a legelfogadóbban a nyelvjárásokhoz, a 26-40 éves korosztály fogalmazott meg kissé negatívabb véleményeket és a 14-25 évesek korcsoportja, bár tudatos és szituációfüggő nyelvhasználó, mégis távolságtartó a nyelvjárásokkal szemben. Kárpátalja szinten ennek esetleges okairól, háttéréről, vagyis a nyelvi attitűdöt gyengítő és erősítő hatásokról a szakirodalmak bővebb tájékoztatást is adnak. (Karmacsi 2009:415-422).

Attitűdvizsgálat lakossági szinten Péterfalva szomszédos településén, Tiszaújlakon készült. P. Lakatos Ilona és T. Károlyi Margit: tanulmányában olvashatunk az értelmiség hozzáállásáról. Kiderül, hogy a tanultabb réteg az iskolának köszönhetően előnyben részesíti a sztenderd használatát, de néhány archaikus kifejezés még megmarad nyelvhasználatukban az összetartozás jeléül. Értéknek tartják a nyelvjárást, de a legtöbb szituációban kerülik a használatát. (P. Lakatos – T. Károlyi 2018:412). E tekintetben az én eredményeim is hasonlóak, hiszen a válaszadóim között több a magasabb iskolai végzettségű.

A vélemények és nézőpontok után a vizsgált péterfalvi csoport nyelvhasználatának sajátosságait kutattam. Először a fiatalok és az idősek nyelvi különbségeit, majd a régiesnek mondott szavakat vizsgáltam, mennyire élnek még a köztudatban, illetve a nyelvhasználatban.

10. ábra. Előfordult-e már olyan, hogy nem értett vagy esetleg félreértett valamit, amikor egy szépkorú ember mondott önnek? N=60

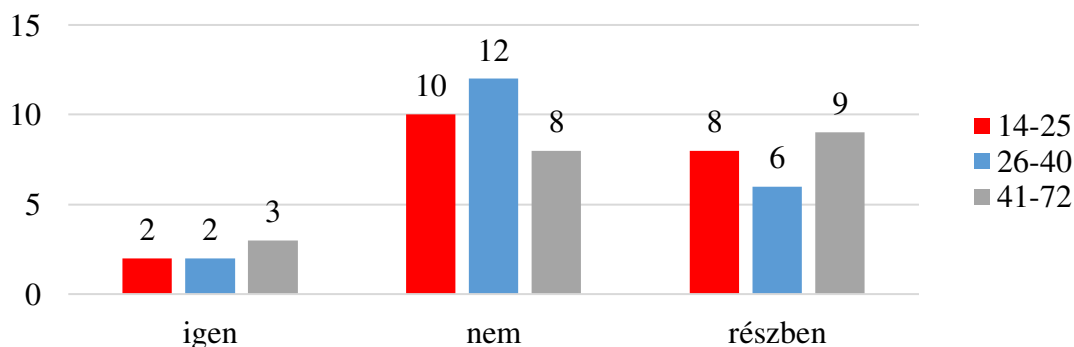

A diagramon láthatjuk, hogy ez a kérdés meglepő eredményeket mutatott. Érthető ugyan, hogy a 41-72 évesek korcsoportja jobban megérti az idősebbek nyelvhasználatát, hiszen néhányan közülük már maguk is szépkorúak, de érdekes, hogy a vizsgált legfiatalabb korcsoport a 14-25 évesek is hasonlóan vélekednek, míg a 26-40 évesek körében jóval többen vannak, akik nem értik az idősebbeket. Kértem a válaszadókat, hogy fejtssék ki, mi okozott megértési nehézségeket. „Lajbi, firhang és hasonló régen használt szavak.”, „megyek fiom kápolni”, „Kasita, kosár, kas - különböző településeken teljesen eltérő a jelentése.”, „A garádics szó, ami lépcsőt jelent.”

A továbbiakban felsoroltam a megkérdezetteknek néhány alaki és valódi tájszót, és arra kerestem a választ, hogy mennyire vannak tisztába azok jelentésével, illetve mennyire használják azokat a mindennapokban. A feltüntetett szavak a következők voltak: vánkos, kredenc, hokedli, lajtorja, sifon, röggöny. Korábbi vizsgálataim megfigyelései alapján választottam ezeket a szavakat, mivel az évfolyammunkáim eredményei szerint ebben a kistérségben használatosak.

A szavak meghatározása a 41-72 évesek korcsoportjában volt a legpontosabb, a 26-40 évesek közül többen vallották azt, hogy nem ismerik a szavak jelentését, míg a 14-25 évesek azt feltételezték, hogy tudják a jelentésüket, de nem pontos vagy egyenesen téves definíciót adtak meg.

11. ábra. Részei-e a szóhasználatának a fent említett szavak? N=60

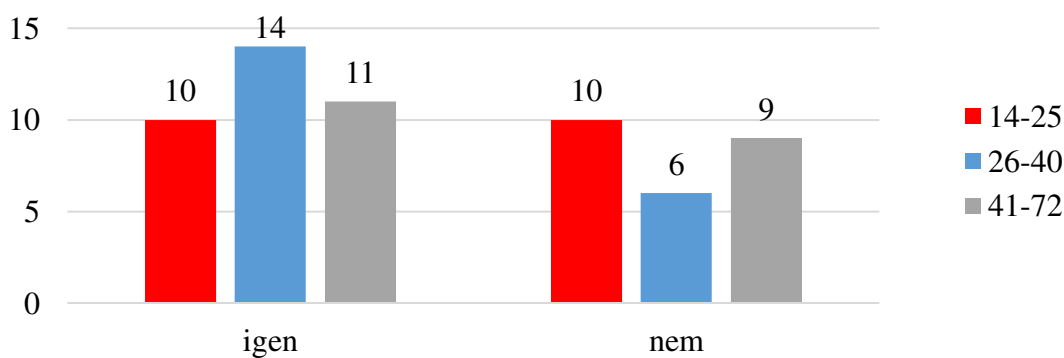

A diagramból látszik, hogy a péterfalvi csoport szóhasználatából is kiveszni látszanak a fent említett szavak, ha ismerik is, már az 41-72 éves korosztály is inkább csak a nagyszüleitől vagy szüleitől hallott róla, de nem igazán vagy csak részben használ néhányat. Itt is érdekes megfigyelni, hogy a 14-25 éves korcsoport több tagja használja részben ezeket a szavakat, mint a nála idősebb 26-40-es korosztály. Az utóbb említett két csoport is a nagyszüleitől, illetve a dédszüleitől szerzett ismeretet a szavak jelentéséről.

Ezután megkérdeztem az adatközlőket, melyek azok a szavak, melyekkel folytatnák a fenti sort. A következő szavakat sorolták ide : „*televízió, tengeri, fazik, bödön, kolompér, lábtó, lóca, vider, palacsintavas, murok, vitrin, firmang, spájz, bocskor, fuszekli, csoroszja, bádóg, erszény, rétoja, rezeda, pulya, égbemászó, pityóka, szalmaburgonya, székkendő, ferslók, almárium, findzsa, keszkenő, verenda, kas, csepegtető, lajbi, blóder, gázspór, tankoló, sánc, ablaktő, kinyűni, rétoja, kocmány, csokány, rekomé, villony, rékli, kenyér fara, torkos, talicska, tacska, málé, bódé, magos, taliga, sürgönyfa, égbemászó, oldalház, sajtár, tellási, újjas, ablaktőc, slipec, pokróc, csöbőjő, katlan, dézsa, otthonka, mozsár.*”

Kiderült, hogy a fent említett nyelvjárási szavak vannak a vizsgált csoport tudatába. A következő kérdésből kiderül, hogy melyek azok a szavak, melyek a megkérdezettek nyelvhasználatában is élnek.

12. ábra. Használ olyan szavakat, melyekről tudja, hogy tájszólás? N=60

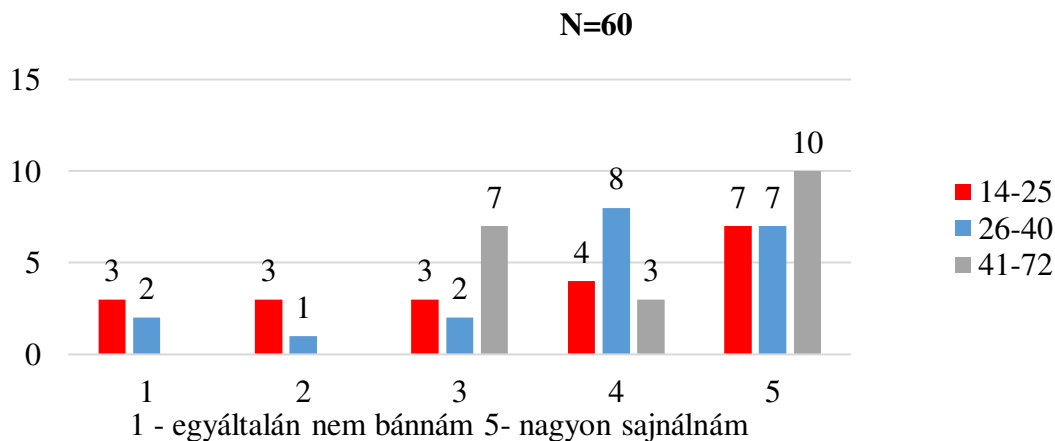

Látható, hogy a 14-25 évesek kategóriájában fele-fele arányban használnak tudatosan nyelvjárási szavakat, a 41-72 évesek csoportja is hasonló választ adott, viszont a 26-40 évesek korcsoportjában észrevehető egy jelentősebb eltérés, közülük többségben vannak olyanok, akik nyelvhasználatának része a nyelvjárási beszéd. Konkrét szavak tekintetében az adatközlők a következőket sorolták fel: „*góre, fészter, bádóg, tajiga, hokedli, haluska, krumpli, paszuly, prézli, rétolya, lapcsinka, murok, csonár, málé, rétolya, veranda, kocmán, kakó, aranypapír, lóca, torkos, fazok, gincsolás, grecska, sikanyózni, újjas, suruló, máma, palacsintavas, firhang, blóder, butyka, spájz, findzsa, tócsni, almásétel, sámlí, májka, fuszekli, pászport, tósnyi, bazár szírrádapassport.*”

Itt megfigyelhetőek részben a korábban említett szavak, illetve nyelvhasználati téren jellemzőek az államnyelvből átvett kölcsönszavak is.

A következő kérdésem ismét a nyelvjárási attitűdre fókuszált.

13. ábra. Mennyire sajnálná, ha kivesznének a régies, illetve nyelvjárási szavak?

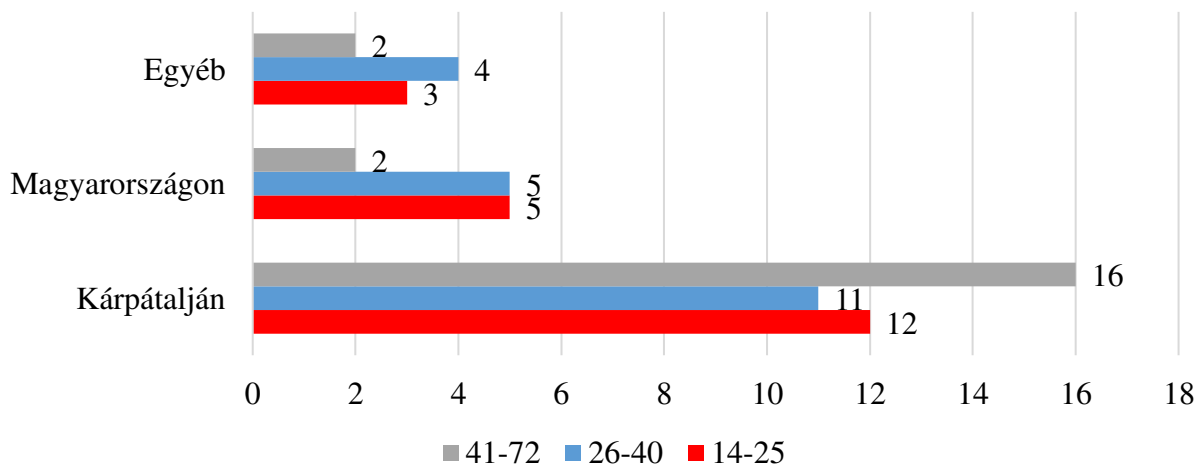

Ennél a kérdésnél lineáris skálát állítottam fel a válaszlehetőségek tekintetében, ahol 1 – egyáltalán nem bánám, ha kivesznének a nyelvjárások, 5 –nagyon sajnálnám.

Látható, hogy az adatközlők mindegyik korcsoportja inkább sajnálná, ha kivesznének a nyelvjárások. A 41-72 évesek korcsoportjának legtöbb képviselője is így vélekedik, de közülük többen semleges viszonyultak a kérdéshez. A fiatalabb korcsoportokban előfordul néhány negatívabb irányba utaló válasz a nyelvjárás presztízsét illetően. Összességében azonban minden megkérdezett értékeli a nyelvjárási beszédet és sajnálná, ha kivesznének a nyelvhasználatból.

Az ezt követő kérdésnél szerettem volna kideríteni, mennyire elfogultak az adatközlők a saját nyelvhasználatukkal szemben.

14. ábra. Véleménye szerint, hol beszélnek a legszebben magyarul? N=60

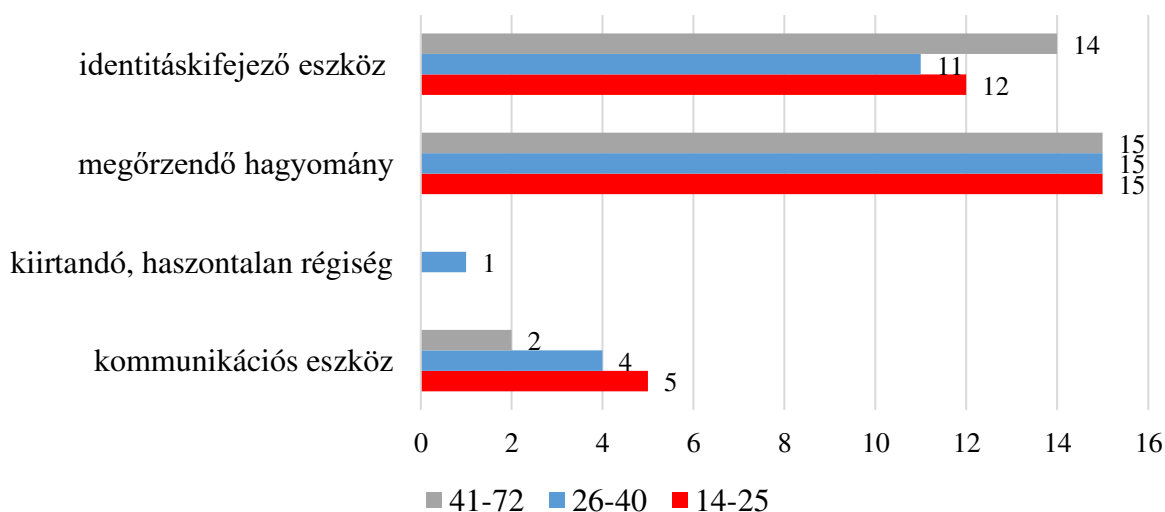

Az ábrán látható, hogy mindegyik korcsoport döntő többsége egyetért abban, hogy Kárpátalján beszélnek a legszebben magyarul, viszont megfigyelhető, hogy a 41-72 éves korosztály erősíti a legnagyobb számban ezt a nézőpontot. A másik két korosztály negyede azonban úgy gondolja az anyaországi beszélők nyelvhasználata szebb. Sokuknak viszont az Erdélyi magyarok ízes nyelvjárása tetszik, míg akadt néhány kitöltő, akik elhatárolódtak a döntéstől és így indokolták: „Kárpátalján is változó stílusok vannak, ahogy Magyarországon is. Mindegyiknek megvan a maga szépsége.”, „Embertől függ, lehet mind a két helyen.”, „Relatív kinek mi a legszebb magyar beszéd. Úgy gondolom nincs is ilyen, nem lehet meghatározni, hogy itt vagy ott vagy épp amott beszélnek szépen magyarul, minden tájegységben az a szép, különleges és akár még egyedi is ahogy ott beszélnek.”

Megfigyelhető, hogy ha a péterfalvi csoportnak választania kell a magyarországiak és a saját nyelvhasználatuk között, inkább a kárpátaljaiak részesítik előnyben az anyaországiakéval szemben. Ilyen szempontból elmondható a kissé elfogult hozzáállás. Természetesen változó, hogy kinek mit jelent szépen beszélni, de a sarkított kérdésből mégis meghatározható, kihez melyik nyelvhasználat áll közelebb. Egyesek, akik a szépet a sztenderd nyelvváltozat alatt értik Magyarországot jelölték, azzal indokolva, hogy kárpátaljai magyar nyelvhasználatra nagyobb fokú nyelvjárásosság jellemző. Ez részben indokolható megközelítés és lehetséges okait Csernicskó István „A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba” című kötet egyik tanulmányában részletesebben is kifejti (Csernicskó 2003:61).

Ezek után megvizsgáltam, hogy a vizsgált csoport számára összességében milyen jelentést tartalommal bír maga a nyelvjárási beszéd.

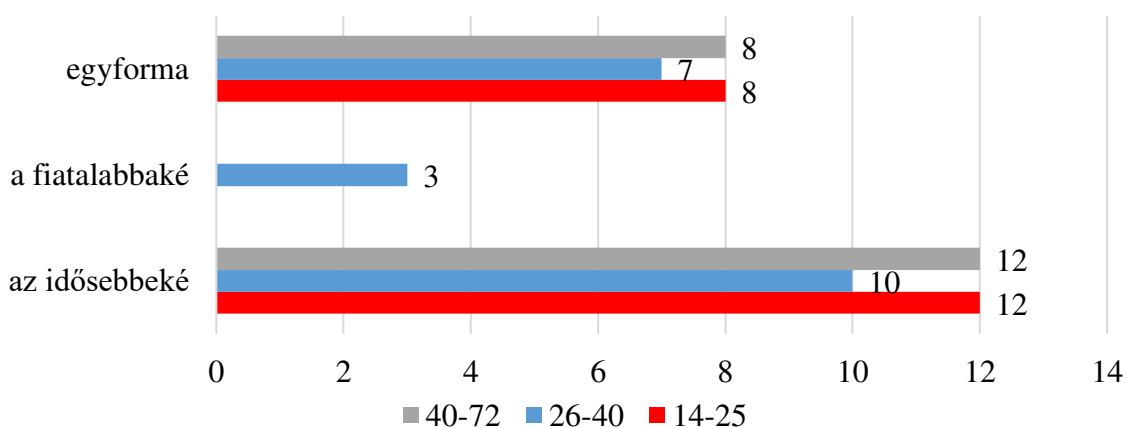
15. ábra. Mit jelent az ön számára a nyelvjárási beszéd? N=60

Mivel ennél a kérdésnél több válasz is jelölhető volt, ezért látunk számokban több véleményt, mint amennyi a valós adatközlő. Megfigyelhető, hogy mindegyik korcsoport képviselői pontosan egyforma arányban gondolják megőrzendő hagyománynak a nyelvjárási beszédet és nem sokkal kevesebben tartják egyszerre identitáskifejező eszköznek is. Néhány, kissé távolságtartó véleménnyel is találkoztam, miszerint a nyelvjárási beszéd kommunikációs eszköz. A 60 adatközlő közül csupán egyetlen 26 és 40 év közötti gondolta úgy, hogy ez a beszédforma kiirtandó és haszontalan régiség. Megállapítható tehát, hogy összességében megengedő, sőt értékelő viszony fűzi adatközlőimet a nyelvjárásokhoz.

Az attitűddel kapcsolatos kérdések után a válaszadóknak feltettem néhány összehasonlító kérdésfelvetést, mely az idősek és fiatalok beszédére vonatkozott.

16. ábra. Ön szerint Péterfalván az idősebbek vagy a fiatalok beszéde szebb? N=60

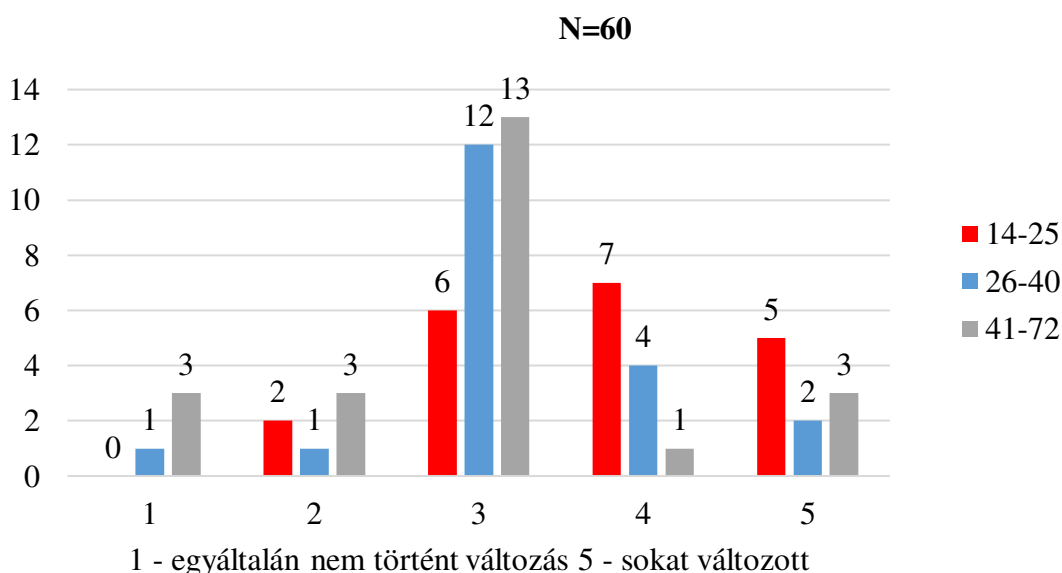
A válaszokból kiderül, hogy összességében többnyire mindhárom korcsoport képviselői az idősebbek nyelvhasználatát mellett döntöttek, illetve sokan egyformának titulálták a két generáció beszédmódját. Azt a lehetőséget, miszerint a fiatalabbak beszéde szebb a 26-40 évesek korcsoportjából csupán 3 adatközlő választotta.

Megkértem a kitöltőket, hogy indokolják meg a fenn megadott válaszaikat. Kiderült, hogy a legtöbben az idősebbek nyelvhasználatát azért gondolják szebbnek, mert „*a fiatalok, tisztelet a kivételnek, csak szinte szlenget, szlengeket használnak*”, „*A fiatalok nyelvéhez lassan szótár kellesz, ha még akarjuk érteni.*” Az eddig felsorolt magyarázatokból kitűnik, hogy ezek az idősebb korosztály véleményei. Ugyanis kívülállóként fogalmazznak a fiatalok nyelvhasználatát illetően és szembeállítják esetlegesen a saját nyelvhasználatuk jellemzőivel. Azonban a többi korcsoport véleménye is hasonló magyarázatokkal szolgál. Az idősebbek viszonylatában említést tesznek a tisztelettudóbb, kevésbé vulgáris, választékosabb szóhasználatról és szembeállítják a fiatalok nyelvhasználatával, amelybe gyakran nincsenek jelen ezek a sajátosságok. Azok a válaszadók, akik szerint a fiatalabb korosztály beszéde szebb

vagy egyformának vélik a két generáció beszédét, nem indokolták döntésüket. A 41-72 évesek tekintetében itt is szóba jöhet az elfogultság kérdése, miszerint a saját nyelvhasználatukat előnyben részesítik a fiatalokéval szemben.

A továbbiakban a péterfalvi csoport véleményét kértem ki az általuk észlelt nyelvhasználati változások alakulásával kapcsolatban.

17. ábra. Ön szerint változott a péterfalviak nyelvhasználata az elmúlt 30-40 évben?

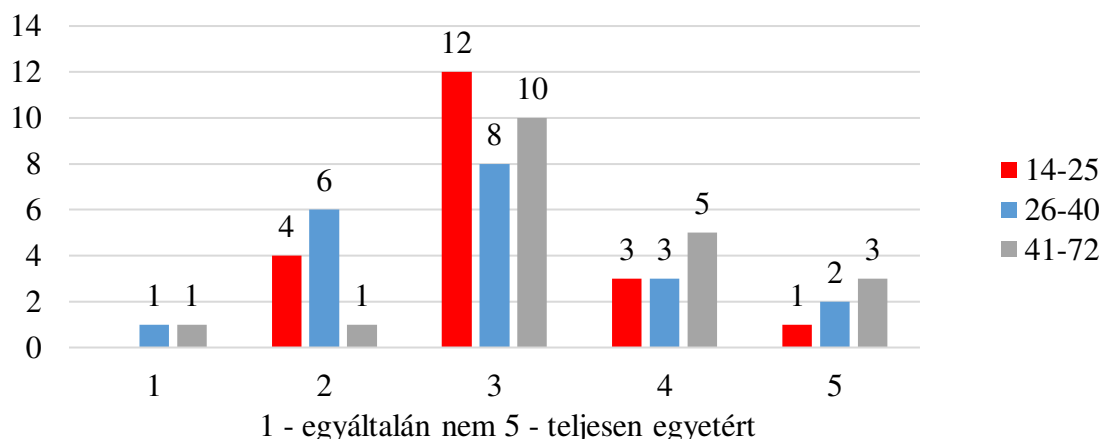
Megfigyelhető, hogy a legfiatalabb korcsoportból többen, 12 kitöltő úgy gondolja történt változás a múltban a településük nyelvhasználatát illetően, míg a 26-40 éves korcsoport többsége semlegesen reagált a kérdésre, úgymint a legidősebbek is. Meglepő, hogy éppen a legfiatalabb korosztály, akiknek még az elmúlt 30-40 évről a legkevesebb a személyes tapasztalatuk feltételezte a leginkább a változást.

Megvizsgáltam az adatközlők vélekedését a nyelvhasználati változásokról a jövőt illetően is. A legfiatalabb korcsoport döntő többsége szerint nem fog változni a péterfalviak nyelvhasználata a jövőben. A 26-40 évesek is hasonló nézőpontra vannak, míg a legidősebb korosztály úgy véli, hogy várható módosulás település nyelvhasználatát illetően.

Összességében megállapítható, hogy a péterfalvi csoport a múltban történetekkel kapcsolatban többségében bizonytalan maradt, míg a jövőt illetően néhányan feltételeznek változásokat Péterfalva nyelvhasználatában.

Továbbá megkérdeztem, mit gondolnak a kitöltők saját településük nyelvhasználatáról.

18. ábra. Mennyire ért egyet azzal, hogy Péterfalván ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban? N=60

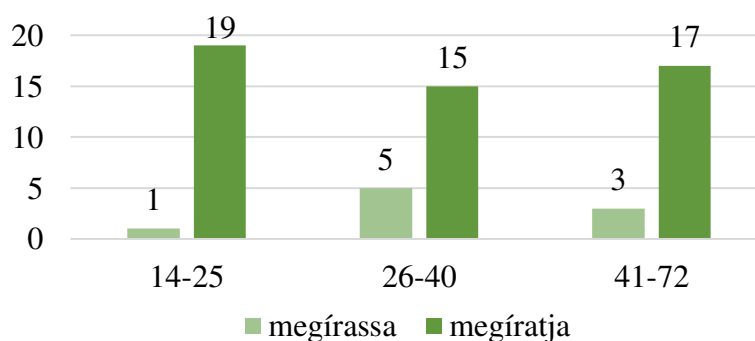
A válaszadók közül minden korcsoportban a legtöbben semleges viszonyultak a kérdéshez. Az azonban megfigyelhető, hogy csupán két adatközlő egyáltalán nem értett egyet azzal, hogy Péterfalván ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban. A 26-40 évesek korcsoportjából 6 fő szintén hasonlóan vélekedett és a 14-25 évesek közül is 4 kitöltő ezt a nézőpontot erősíti. A 41-72 éves korosztályt személve inkább egyetértés tapasztalható. Érdekes összefüggés, hogy az általam vizsgált legidősebb korcsoport eddig hiába mutatott kissé pozitívabb attitűdöt a nyelvjárásokkal kapcsolatban, mégis úgy gondolják, hogy a péterfalviakra kevésbé jellemző a nyelvjárásias beszéd. Ez azt bizonyítja, hogy a nyelvjárás értékelése és használata nem feltétlenül függ össze a tudatos nyelvhasználattal. A fiatalabbak körében végig megfigyelhető volt a tudatosság és a szituáció függő nyelvhasználat megválasztása, azonban gyakrabban előfordultak a nyelvjárásias beszéd presztízsvesztésére utaló megnyilvánulások.

Kérdőívem utolsó kérdéseiben tovább vizsgáltam a péterfalviak nyelvhasználati sajátosságait, kitérve az általuk esetlegesen használt nyelvjárás jelenségekre, mint a suksükölés, szukszükölés, a -nál/-nél használata a -hoz/-hez/-höz helyett és az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű -nák/-nék toldalék illeszkedése. Adatközlőimnek az volt a feladata, hogy két mondat közül válasszák ki azt, amelyiket jobbnak tartják. A mondatok egyike a sztenderd nyelvváltozatnak megfelelően volt megadva, a másik mondatban pedig a Kárpátalján is előforduló nyelvjárás jelenségek egyike szerepelt. A kérdésekből kiderült, hogy a válaszadók mennyire részesítik előnyben az imént felsorolt jelenségek használatát. Általánosságban mindegyik jelenségre több kérdés, több mondatpár vonatkozott. Megfigyelhető volt, hogy a mondat kontextusától függetlenül mindegyik mondatban azonosan, a nyelvhasználatuktól függően válaszoltak. Tehát, ha például egy adott

válaszadó az egyik mondatpár közül a -nák/-nék toldalék nem köznyelvi illeszkedését tartalmazót részesítette előnyben, a másik mondatpárnál is ugyanezt tette, ha a sztenderd nyelvváltozatot választotta, akkor is mondatról függetlenül kitartott álláspontja mellett.

Mindegyik jelenségre vonatkozó mondatpárból szemléltetek egyet-egyét diagramon. A jellemző kárpátaljai jelenségről és megítéléséből már több szakirodalomban is tájékozódhattunk (Csernicskó 1998, Csernicskó 2002:313-320, Beregszászi – Márku 2003, Lakatos 2010), de a következő ábrából kiderül, mi a helyzet e téren az általam vizsgált csoportban. A suksükölésre vonatkozólag a következő mondatpárt fogom bemutatni: A tanár holnap megírassa a felmérőt./A tanár holnap megírhatja a felmérőt.

19. ábra. Suksükölés N=60

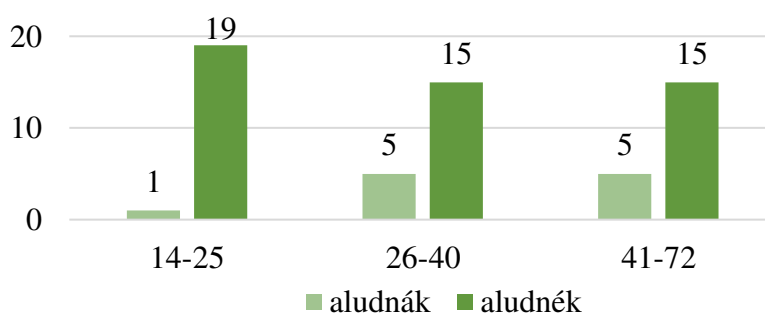

A válaszadók többsége korosztálytól függetlenül a sztenderd „megírhatja” változatot részesíti előnyben. A 14-25 évesek korcsoportjában pedig csupán egy kitöltő kivételével mindegyik megkérdezett a köznyelvi változatot tartja jobbnak. Az erre vonatkozó másik mondatpárnál is szinte azonosak voltak a vélemények. Viszont a látja szó előfordulásánál kissé elbizonytalanodtak az adatközlők. Itt is jelentős többségben voltak, akik a mondat kontextusától függő sztenderd „látja” változatot preferálták, de az előzőekhez képest kicsit többen voltak olyanok, akik a „lássá” szót tartalmazó mondatra voksoltak. A suksükölés mellőzésének magyarázata lehet a péterfalvi csoport magas fokú iskolázottsága, de az eredmények nem feltétlenül alakultak volna így lakosságárányosan, ugyanis általánosan a péterfalviak nyelvhasználatára is jellemző ez a jelenség.

A következő mondatpárok az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű -nák/-nék toldalék illeszkedésére vonatkoztak. Az egyik mondat például ez volt: Ha nem aludnák, biztos fáradt lennék. /Ha nem aludnék, biztos fáradt lennék.

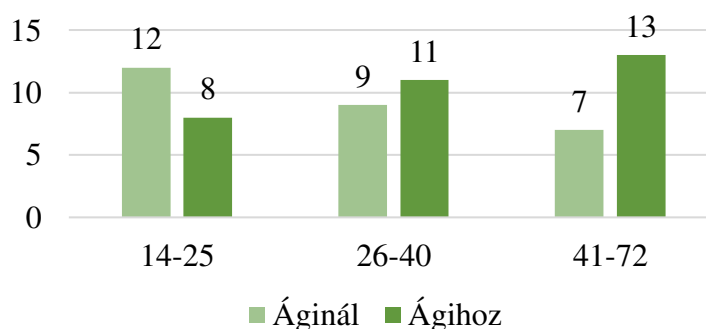
20. ábra. -nák/-nék toldalék illeszkedése N=60

Ahogy az előző jelenségnél, itt is hasonlóak az eredmények. Mindegyik korcsoport egyaránt a sztenderd változatot választotta és az általam vizsgált legfiatalabbak korosztály 20 képviselője közül, csaknem mind, 19 adatközlő döntött a köznyelvi előfordulás mellett. A jelenségre vonatkozó többi mondatnál sem mutatható nagyobb eltérés.

Azt ezt követő mondatok a -nál/-nél rag -hoz/-hez/-höz helyetti használatára vonatkoztak. A példamondat a következő: Elmentem látogatóba Ágihoz./Elmentem látogatóba Áginál.

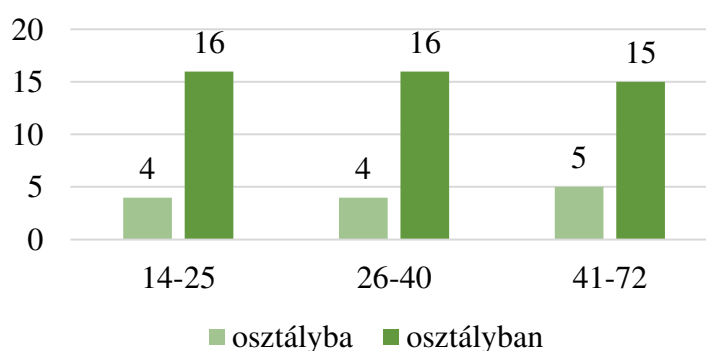
21. ábra. -nál/-nél -hoz/-hez/-höz helyett N=60

Ez a jelenség igencsak megosztotta a megkérdezetteket. Az eddigi eredmények szerinti legstenderdebb nyelvhasználók, a 14-25 éves korosztály itt többségben a nem köznyelvi lehetőséget részesítette előnyben és a 41-72 évesek közül voltak többen azok, akik ez esetben a sztenderd előfordulást tartották jobbnak.

Végül a -ba/-be, -ban/-ben helyhatározóragok kontextus függő változását vizsgáltam a következő mondatok segítségével: Az osztályban hagytam a füzetem./Az osztályba hagytam a füzetem.

22. ábra. -ba/-be vagy -ban/-ben N=60

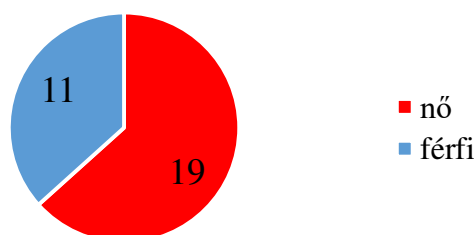
Látható, hogy mindegyik kategóriában leginkább a sztenderd válaszlehetőséget választották a megkérdezettek. A 14-25 éves, illetve a 26-40 éves korosztály teljesen megegyező arányban, de a 41-72 évesek esetében is az eredmények arányai szinte megegyeznek.

Elemzéséből látható tehát, hogy a vizsgált péterfalvi csoport különböző korcsoportokra bontva, hogyan viszonyul a nyelvjárásokhoz, illetve korosztálytól függően milyen nyelvhasználati szokásaik vannak. A látszólagosidő-vizsgálat módszerének alkalmazásával megfigyelhetőek a nyelvjárás esetleges változásai.

3.3. A batári adatközlők szociológiai megoszlása

Amint a péterfalvi csoportnál, itt is nagymértékben meghatározhatja az eredmények alakulását a kitöltők nem szerinti összetétele.

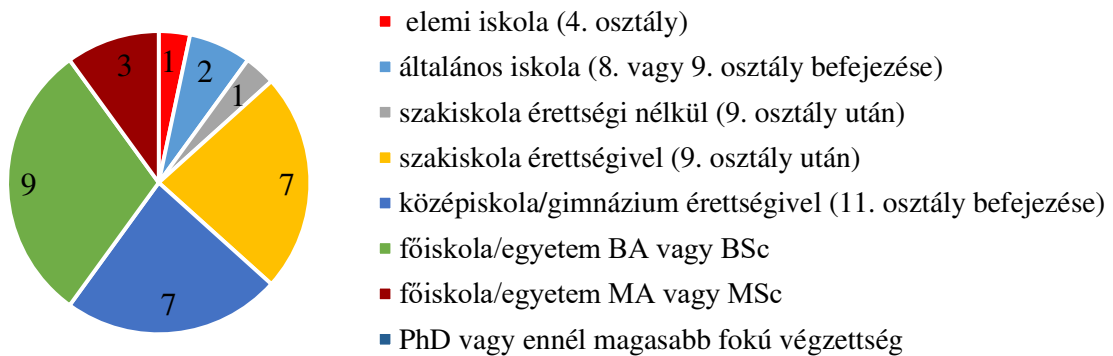
23. ábra. Az batári adatközlők nem szerinti csoportosítása N=30

A fenti ábrán jól látható, hogy a batári csoportban is a női adatközlők vannak többségben. A 30 batári válaszadó közül tehát 19 nő és 11 férfi nézőpontját vizsgáltam.

A kor szerinti megoszlást három egyenlő arányban elkülönített korcsoporttal szemléltettem. A korcsoportok kategóriái a következők: 14-25 évesek, a 26-40 évesek, 41-72 évesek. Mindegyik kategóriát 10 batári válaszadó képviseli. A csoportokon belül leginkább a fiatal felnőttek, illetve a középkorúak képviseltették magukat.

24. ábra. A batári adatközlők legmagasabb fokú végzettsége N=30

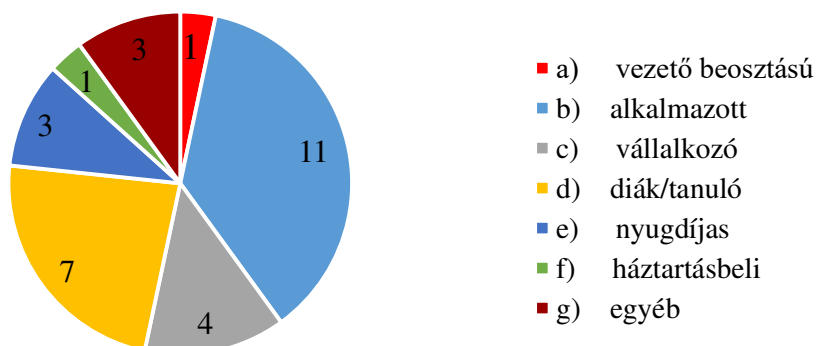

A fentiekben Péterfalva kapcsán is említettem mennyire hangsúlyos egy ilyen kutatásban az iskolázottság, mivel a véleményeket nagymértékben befolyásolhatja.

A 24. ábrán megfigyelhető, hogy a batári kitöltőim között legnagyobb arányban vannak azok, akik alapfokú diplomával rendelkeznek, tehát BA vagy BSc képesítéssel. A kutatás során az bizonyosodott be, hogy a diplomás batári lakosoknak nagyobb volt a hajlandóságuk a kérdőív kitöltéséhez. Ez részben azért lehetséges, mert az imént említett adatközlők maguk is bizonyonnyal végeztek kutatásokat és felismerték elemzésnek a jelentőségét. Ezt követően azonos arányban vettek részt a felmérésben az érettségivel rendelkező és az érettségi után szakiskolát is elvégző lakosok. Mindkét csoportból 7-7 válaszadó. 3 kitöltő MA vagy MSc fokozatot is magáénak tudhat. A batári megkérdezettek közül csupán 4 adatközlő nem rendelkezik érettségivel, ez pedig életkoruk miatt lehetséges. A 30 adatközlő közül 11 felsőfokú intézményben végzett, további 14 pedig már érettségizett.

Tehát az adatokból azt a következtetést lehet levonni, hogy Batáron is magas fokú az iskolázottság a kitöltők között.

25. ábra. A batári adatközlők foglalkozása N=30

A foglalkoztatottság milyensége szintén meghatározó. A munkahelyen eltöltött idő és a munkatársak nyelvhasználata befolyásolhatja saját beszédmódunkat és a nyelvjárásokhoz való viszonyulásunkat.

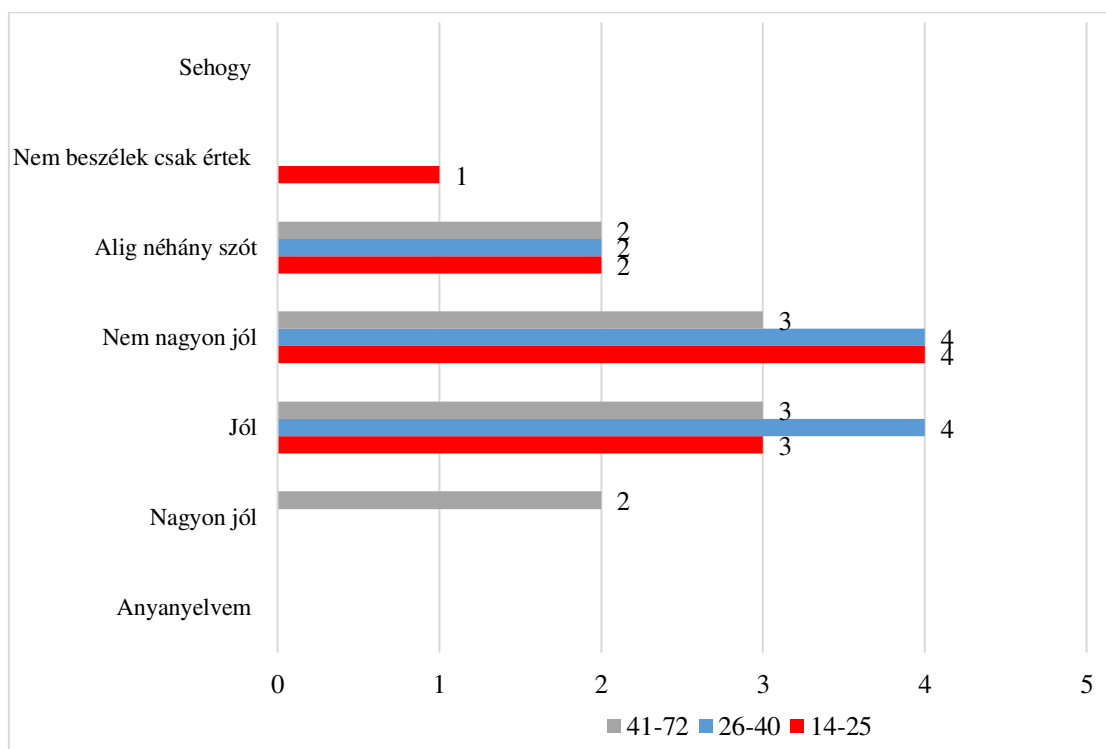
A 25. ábrán látható, hogy a megkérdezettek nagy része, 11 személy alkalmazottként dolgozik, továbbá 7 adatközlő még diák vagy tanuló. 4 válaszadó vállalkozói feladatkört lát el. Azonos számban vannak azok, 3-3 kitöltő, akik a nyugdíjas, illetve az egyéb kategóriát jelölték. A Batáron vizsgált csoportból 1 háztartásbeli és 1 vezető beosztású adatközlő véleményével is találkoztam. A kitöltők többsége tehát alkalmazott, illetve diák/tanuló. Ezek az adatok a válaszadók kor szerinti elosztására vezethetőek vissza.

A kitöltők szociológiai adataiból kiderült, hogy Batáron is a megkérdezettek többsége nő. Az életkor szerinti eloszlás három elkülöníthető csoportot foglal magába. Az iskolázottság szintje magas. A csoportból a legtöbben pedig alkalmazottak vagy diákok.

3.4. A batári lakosok nyelvhasználata és nyelvi attitűdje

Először a batári csoportnál is felmértem az államnyelv és a magyar, ukrán, orosz, német, illetve angol nyelvtudás szintjét. Az idegen nyelvtudásuk szintje ugyanis befolyásolhatja, hogyan viszonyulnak anyanyelvükhöz, illetve saját nyelvhasználatukhoz. Megkérdeztem adatközlőimet, milyen szinten beszélnek a magyar, ukrán, orosz, német, illetve angol nyelvet.

26. ábra. Ukrán nyelvtudás szintje N=30

A fenti diagram az adatközlők államnyelv tudási szintjét mutatja korcsoportokra bontva. Látható, hogy összességében 41-75, illetve a 26-45 évesek rendelkeznek magasabb ukrán nyelvismerettel. Az is megfigyelhető, hogy a 14-25 évesek sem maradnak le sokkal, tehát minden korcsoportra hatással van az ukrán nyelv a kárpátaljai kétnyelvű közösségnek

köszönhetően. A 26-40 évesek ukrán nyelv ismerete nagyjából azonos, azonban a 41-72 évesek korosztályában jóval magasabb a nyelvtudás szintje.

Az orosz nyelv sem ismeretlen a batári adatközlők számára, azonban magasabb szintű nyelvtudás csak a legidősebb korcsoportnál tapasztalható. Ez nem meglepő, hiszen ebből a csoportból többen még orosz nyelven végezték tanulmányaikat.

Az angol és egyéb idegen nyelvek ismeretében azonban a legfiatalabb korcsoport jeleskedik, de a közép korosztály sem marad le sokkal, viszont a 41-72 évesek több mint a fele a sehogya kategóriát jelölte. Meglepő eredmény, hogy a fiatal és közép korcsoportban magasabb az angol nyelvtudás szintje, mint az ukráné, ami arra vezethető vissza, hogy a kárpátaljai magyar diákok az ukrán nyelvet anyanyelvként és nem idegen nyelvként tanulják. A fenti eredmény szerint ez a módszer kevésbé hatásos a nyelvtanulás tekintetében.

A következő kérdésben azt vizsgáltam, hogy a batári lakosok melyik nyelv használatát részesítik előnyben különböző szituációkban. Például: templomban, boltban, vendéglőben, szórakozóhelyen, munkahelyen/iskolában, orvosi rendelőben, postán hivatalban, illetve idegen megszólításakor. Ebben a kérdésben a nyelvtudás meghatározó, hiszen az adatközlők nem tudnak egy nyelvet használni, ha nincsenek annak ismeretében. Ennek függvényében természetesen a válaszadók minden helyzetben anyanyelvüket részesítik előnyben. Az országunkban nemrég elfogadott szabályozások miatt (Csernicskó 2020) azonban az itteni hivatalokban kénytelenek ukrán nyelven kommunikálni. A fentiekben felsorolt nyelvek mellett a Batáron vizsgált csoport 14-25, illetve 26-41 évesek kategóriájában gyakran feltűnik az egyéb opció. Olyan esetekben, mint a munkahely, bolt, vendéglő, szórakozóhely. Az elmúlt évek gazdasági helyzete okán sok fiatal ugyanis külföldön vállalt munkát és az ott tartózkodásuk idején az imént említett szituációkban, angol, német vagy cseh nyelvet használnak.

Mindezeket összevetve a szituációtól függő nyelvhasználat kapcsán minden esetben leginkább saját anyanyelvüket, a magyart részesítik előnyben, ahol csak tehetik.

A válaszadók közvetlen környezetükkel, tehát családjukkal és szomszédjaikkal is magyarul beszélnek a leginkább, mivel a közelükben élő emberek is magyar ajkúak. Más a helyzet esetenként a barátokkal, ugyanis a legfiatalabb korcsoportnak, a 14-25 éveseknek külföldi barátai is vannak, akikkel többnyire angol vagy más idegen nyelven kommunikálnak.

A televízió és rádióadások tekintetében is az adatközlők anyanyelve a meghatározó. A 14-25 és 26-40 éves válaszadók közül néhányan azonban a sorozatokat és filmeket angolul, az legidősebb korcsoport pedig az időjárás jelentést, illetve a híradót ukrán vagy orosz nyelven is megnézi, meghallgatja.

Az eddigi eredményekből az derül ki, hogy az idegen nyelvekkel szemben, nem meglepő módon, az adatközlők anyanyelvüket részesítik előnyben. A következőkben pedig látható lesz, hogy a válaszadók, hogyan vélekednek saját nyelvük változatairól.

Megkérdeztem válaszadóimat, szerintük mi az a nyelvjárás. A 14-25 éves korosztály leginkább a sztenderdtől való eltérést hangsúlyozta, miszerint *„hosszabb idő alatt alakult ki, egységesen használják és eltér a megszokottól”* vagy *„tájszólás az, amikor egy adott térség másképp mond egyes szavakat.”* A 26-40 évesek véleménye településekre és községekre, tehát kisebb közösségek nyelvhasználatára koncentrálódott: *„A nyelvnek bizonyos földrajzi területeken elkülönült, kis mértékben megváltozott sajátos formája”,* *„Egyes vidékek sajátos beszédstílusa”,* *„Településenként változó betűcserék a beszédben”.* A legidősebb korosztályban a szinte minden válaszadó egy adott településre, azon belül is a vidéki településekre fókuszált: *„Egy vidékre jellemző bizonyos szavak használata.”*, *„faluknak a beszéde”.*

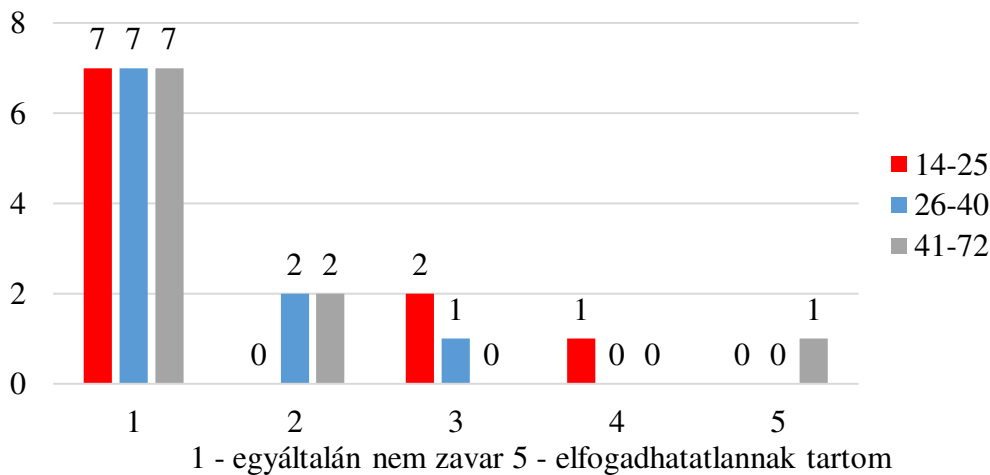
A meghatározásokban sem korcsoporton belül, sem pedig azokon kívül a batári adatközlők körében nagy differencia nem tapasztalható. A fent említett definíciókon kívül még egy megállapítás említendő, ugyanis minden korcsoportban legalább egy kitöltő a *„régies beszéd”* megjelölést alkalmazta a nyelvjárásra, illetve tájszólásra.

A 41-72 évesek értelmezése tovább mutat a következő kérdésre, miszerint kikre jellemző a nyelvjárásiak beszéd. A legidősebb korosztály véleménye tehát már a fentiekben kiderült, de a fiatalabb korcsoportok szemlélete sem különbözik. Néhány konkrét település megnevezése mellett, mint például Visk vagy Salánk, minden adatközlő szerint általánosan a falusiakra és a vidéken élőkre jellemző a dialektus. Ezekben a korcsoportokban azonban van pár válaszadó, aki úgy gondolja, hogy az idősebb emberekre.

Mint a péterfalvi csoportban, itt is beigazolódott az az állítás, hogy az terjedt el a köztudatban, hogy a nyelvjárásiak beszéd leginkább a falusiakra, illetve a vidékiekre jellemző.

Az alábbi ábra eredményei alapján még konkrétabban látható a batáriak nyelvi attitűdje.

27. ábra. Mennyire zavarja önt, ha valaki nyelvjárásban beszél? N=30

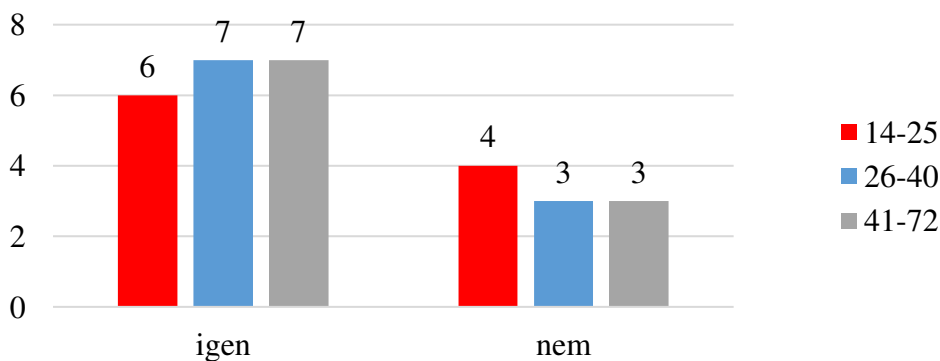

Megfigyelhető, hogy az adatközlőket mindegyik korcsoportban, egyenlő arányban és túlnyomó többségben egyáltalán nem zavarja, ha valaki nyelvjárásban beszél. Negatívabb véleményt csupán a legidősebb és a legfiatalabb korosztályból 1-1 személy alkotott.

Mindez arra enged következtetni, hogy a nyelvjárásias beszédhez a Batáron vizsgált csoport is elfogadón viszonyul, tehát a hipotézisem itt is beigazolódni látszik.

A továbbiakban érdeklődtem afelől, hogy meglátásuk szerint a saját nyelvhasználatuk nyelvjárásias vagy sem.

28. ábra. Ön beszél nyelvjárásban? N=30

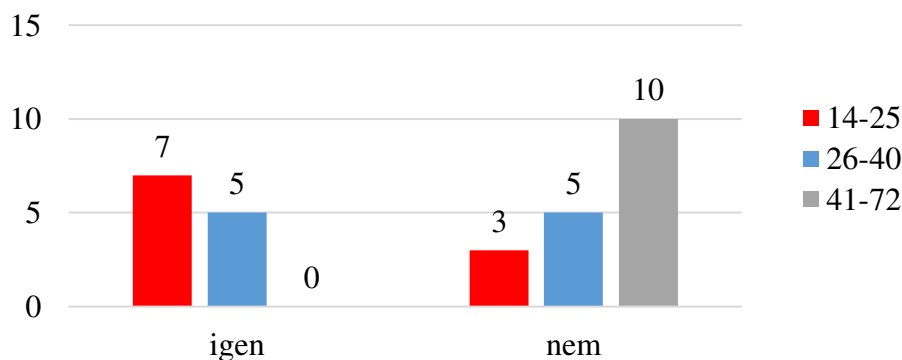

Amint az ábrán látható a batári adatközlők közül a 26-40 évesek és a 41-72 évesek kategóriájában, egyenlő arányban, mindkét csoportból 7-7 adatközlő vélekedik úgy, hogy nyelvjárásban beszél, 3-3 megkérdezett, pedig ennek az ellenkezőjét gondolja. A 14-25 évesek csoportjánál sem tapasztalható nagy különbség, ott a 10 válaszadóból 6 kitöltő állítja, hogy nyelvhasználatuk nyelvjárásias. Összességében megfigyelhető, hogy a batári adatközlők többsége tisztában van saját nyelvhasználatával és felvállalja azt. Azokban az esetekben, amikor a megkérdezettek a nem lehetőséget jelölték sem biztos, hogy állításuk megfelel a

valóságnak, mivel - ahogy már a péterfalviak kapcsán is említettem - sokan nem tudják, vagy a különböző sztereotípiák miatt nem ismerik be, hogy ők is nyelvjárásban beszélnek.

Az imént említett felvetésnek a pontos oka a következő kérdésnél derülhet ki, mivel rákérdeztem arra is, hogy a batári adatközlők esetenként kerülnek-e a nyelvjárásias beszédet, és ha igen, miért teszik ezt.

29. ábra. Előfordul-e, hogy szándékosan kerül a nyelvjárásias beszédet? N=30

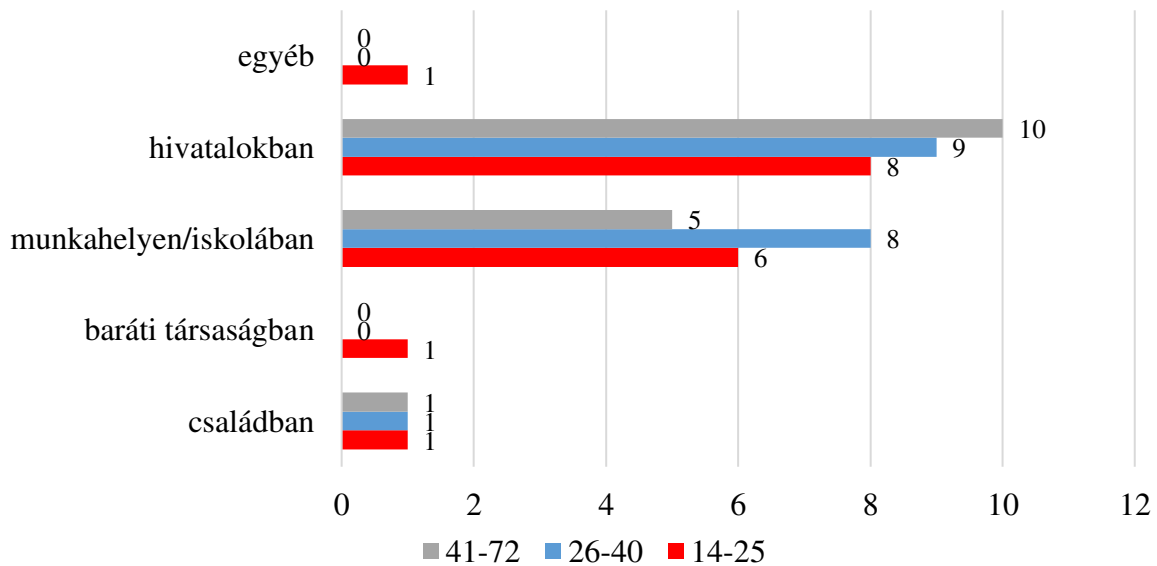

A batáron vizsgált csoport 41-72 évesek korosztályában a válasz egyértelmű, hiszen mindegyikük minden helyzetben felvállalja nyelvjárásias beszédét. Az indokok ennél a korcsoportnál a következők: „Nem kerülöm, mert szerintem nagyszüleink által ránk hagyott kultúránk es örökségünk”, „faluban nem szégyen”. A vizsgált legfiatalabb korcsoportban azonban a válaszadók többsége, a 10 kitöltőből 7, inkább elkerüli azt, amit a következő okokkal magyaráztak: „a tanulmányaim során kinézték miatta”, „Nem nagyon szeretek úgy beszélni, de van, amikor tudatlanul ez előfordul”, „Késztetést érzek arra, hogy “megfelelően” beszéljem a nyelvet.” Ezek a válaszok egy kissé negatív és a nyelvjárást lenéző viszonyulásra engednek következtetni, amik a sztereotípiák és a mások által megfogalmazott negatív kritikák eredményei. A 26-40 éveseknél a kérdés megosztó véleményeket eredményezett. „Kigúnyolják érte az embert városon”, „Nem szégyen ki hogy beszél!”, „A mi falunkban nem használnak tájszólást, ezért én sem használok”. Az előítéletek mellett itt még az is megfigyelhető, hogy volt olyan adatközlő, aki sem a saját nyelvhasználatát nem tartotta nyelvjárásiasnak sem a falujában élőkét. Ebben az esetben talán a válaszadó nem helyesen vagy egyáltalán nincs ismeretében a nyelvjárás vagy tájszólás fogalmának.

A továbbiakban arra kaptam választ, hogy konkrétan melyek azok a szituációk, mikor a kitöltők inkább elkerülik a nyelvjárásias beszédet.

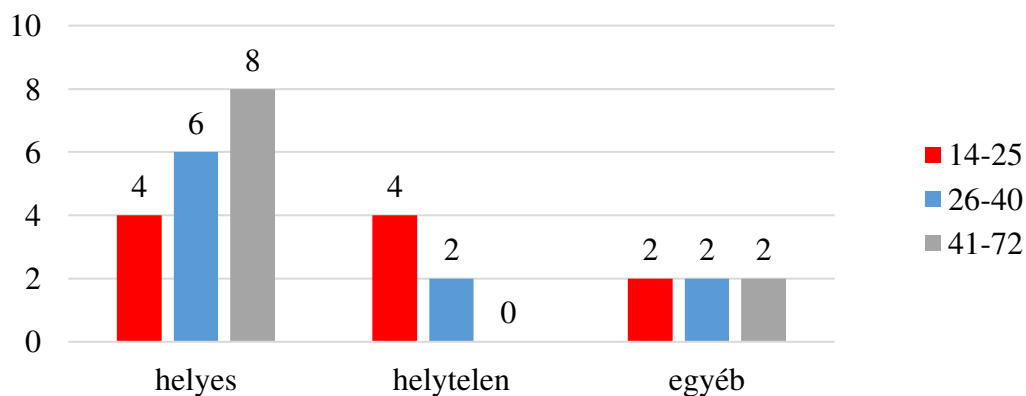
30. ábra. Milyen szituációban döntene leginkább a nyelvjárási beszéd mellőzése mellett? N=30

Ennél a kérdésnél a válaszadók egyszerre több lehetőséget is megjelölhettek, így több adat jelenik meg, mint amennyi a valós adatközlők száma. Megfigyelhető, hogy nincsenek nagy eltérések a válaszok között. Korosztálytól függetlenül a kitöltők leginkább a hivatalokban, valamint a munkahelyen vagy iskolában döntenének a nyelvjárási beszéd elkerülése mellett.

Az ezt követő kérdésemnél nyíltan megkértem a baráti csoportot, hogy határozzák meg, mi a véleményük a nyelvjárási beszédről.

31. ábra. Hogyan vélekedik a nyelvjárási beszédről? N=60

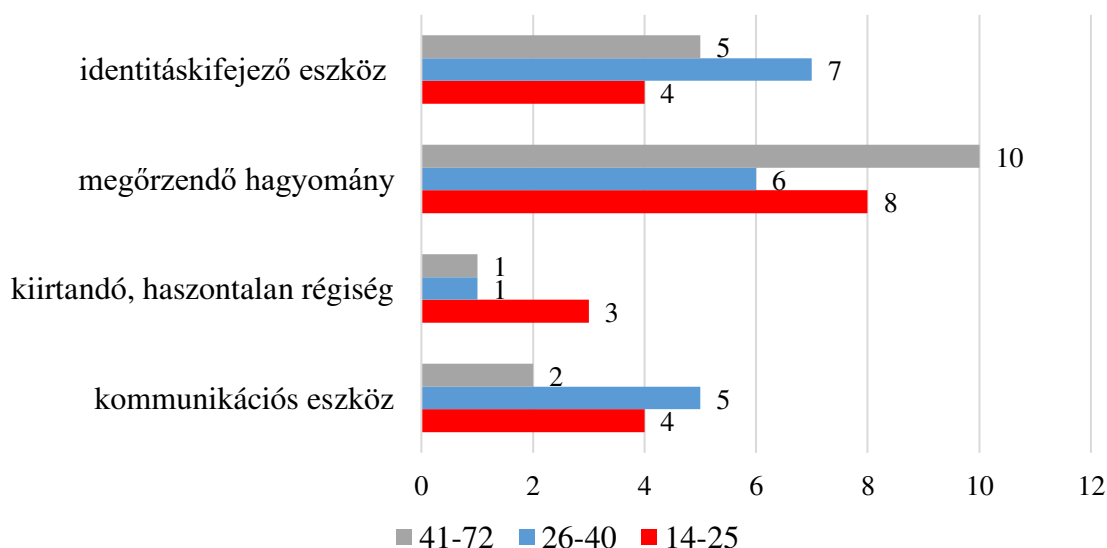
A 41-72 évesek korcsoportjának túlnyomó többsége helyesnek titulálja a nyelvjárási beszédet, a 26-40 éves adatközlők közül is többen ítélik helyesnek, míg a legfiatalabbaknál megoszlanak a vélemények. Megkértem a kitöltőket, hogy indokolják meg választásukat. Minden korosztályból bemutatok néhány magyarázatot. A 14-25 évesektől érkeztek a következő megjegyzések: „*helytelen, mert szépen kell beszélni*”, „*helyes, mert szabad világban élünk mindenki beszéljen úgy, ahogy neki a legkényelmesebb*”. Az egyéb lehetőséget

alátámasztva pedig ilyen és hasonló magyarázatokkal találkoztam: „*Úgy gondolom, hogy helyesnek számít a saját közösségben tájszólással beszélni, mert úgy értjük meg egymást, viszont hivatalos helyeken helytelennek tartom.*” Bemutatom továbbá a 26-40 évesek véleményét: „*helyes, az is a nyelv egy fajtája*”, „*kissé parasztos*”. Végül a 41-72 évesek nézőpontja: „*helyes, de a hivatalos helyeken nem*”, „*ha mások megértik helyes*”.

Összességében az látszik, hogy a legidősebbek korcsoportja ennél a kérdésnél a legelfogadóbb, ez pedig azért lehetséges, mert az idősebb adatközlőim nagyrészt a faluban tartózkodnak és nem érte őket hátrányos megkülönböztetés nyelvhasználatuk miatt, míg a fiatalabbak tanulmányaik vagy egyéb tapasztalataik során találkozhattak negatív és elutasító véleményekkel, így ők maguk is elkezdtek hasonlóképpen vélekedni.

A továbbiakban hasonló kérdést tettem fel a batári adatközlőknek, mint az előző, de különböző válaszlehetőségeket ajánlottam.

32. ábra. Mit jelent az ön számára a nyelvjárási beszéd? N=30

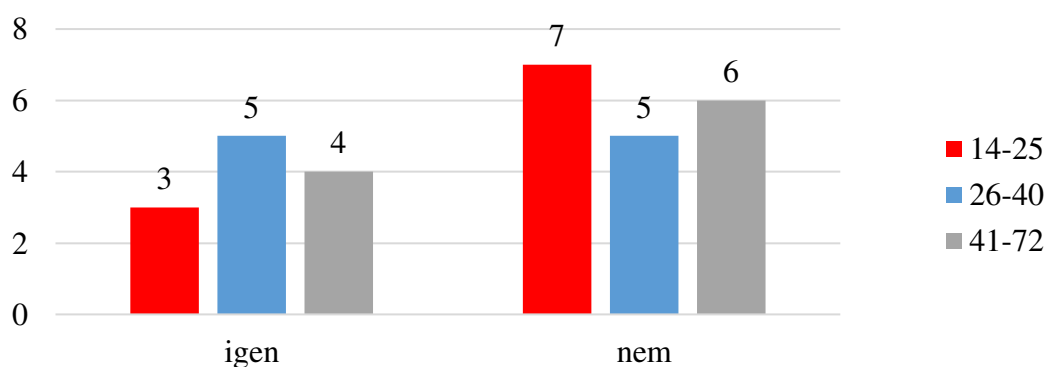
Ennél a kérdésnél is több válasz volt jelölhető, így látható az ábrán több szám, mint amennyi adatközlő. A válaszok és a vélekedések megoszolóak, azonban minden korcsoportból a legtöbben megőrzendő hagyománynak tartják, kevesebben, de számos adatközlő vélekedik még úgy, hogy identitáskifejező-, illetve kommunikációs eszköz. Csupán néhány válaszadó, többségben a 14-25 évesek kategóriája, véli a dialektust kiirtandó, haszontalan régiségnek.

Az attitűdvizsgálatnál tehát kiderült, hogy a legelfogadóbban a batári csoportnál is a legidősebb korcsoport a 41-72 évesek viszonyulnak a nyelvjáráshoz, de a másik két kategóriánál sem lehet azt feltételezni, hogy teljesen elutasítóak, hiszen csak néhány adatközlőnél jelentek meg negatívabb, esetleg távolságtartóbb megközelítések. A legfiatalabb korcsoportnál az is kiderült, hogy ennek a külső előítéletes megjegyzések az okai.

Össességében tehát a batári csoport is pozitívan és elfogadóan viszonyul a nyelvjárás kérdésköréhez.

Az attitűddel kapcsolatos kérdések után a vizsgált batári csoport nyelvhasználatának sajátosságait kutattam. Először a fiatalok és az idősök nyelvi különbségeit, majd a lassan kiveszni látszó régies szavakat vizsgáltam mennyire élnek még a köztudatban, illetve a nyelvhasználatban.

33. ábra. Előfordult-e már olyan, hogy nem értett vagy esetleg félreértett valamit, amikor egy szép korú ember mondott önnek? N=30

A Batáron vizsgált csoportnál ez a kérdés váratlan eredményeket produkált, hiszen kiderült, hogy a legfiatalabb korcsoportban voltak a legtöbben olyanok, akik megértik az idősebbek nyelvhasználatát. A 41-72 évesek többsége sem tapasztalt félreértéseket, de meglepően kevesebben, mint a 14-15 éveseknél, pedig a legidősebb korosztály több képviselője is már a fent említett „idős” kategóriához tartozik. A középkorosztályból 5 kitöltő tapasztalt tőle idegen kifejezéseket a szépkorú emberek részéről, míg 5 adatközlőnek nem voltak megértési nehézségei.

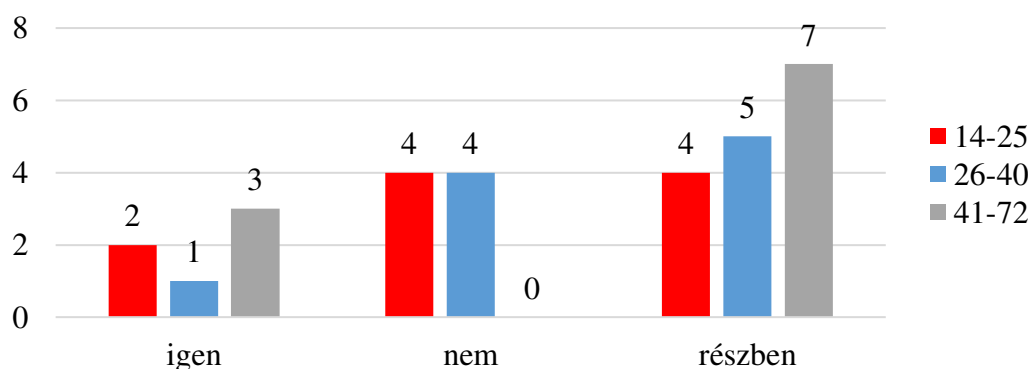
A következőkben a válaszadók kifejtették, hogy pontosan mik voltak, azok a szavak, kifejezések, melyeket nem pontosan értettek. Legtöbbször szerepelt a 14-25 éveseknél a „*lajtorja*” szó, a 26-40 évesek korcsoportjában a „*firhang, góré, kas*” szavak voltak több esetben ismeretlenek, a 41-72 évesek kategóriájában pedig a „*fuszekli*” szóval találkoztam.

A kérdőív további részében kitértem az alaki és valódi tájszavak ismeretére és használatára. A tájszavak ismeretének felmérése érdekében kértem, hogy határozzák meg a vánkos, kredenc, hokedli, lajtorja, sifon, röggöny szavak jelentését.

A batári csoportban korosztálytól függetlenül szinte mindegyik adatközlő ismeri minden felsorolt szónak a jelentését. Mindegyik csoportban egyenlő arányban voltak azok az válaszadók, akik egy-két felsorolt szó meghatározását nem tudták, azonban pontatlan megjelölés nem született.

Az már egyértelmű, hogy a Batári kitöltők ismerik a felsorolt szavakat, de az alábbi kérdés azt vizsgálja, hogy nyelvhasználatukban mennyire vannak jelen.

34. ábra. Részei-e a szóhasználatának a fent említett szavak? N=30

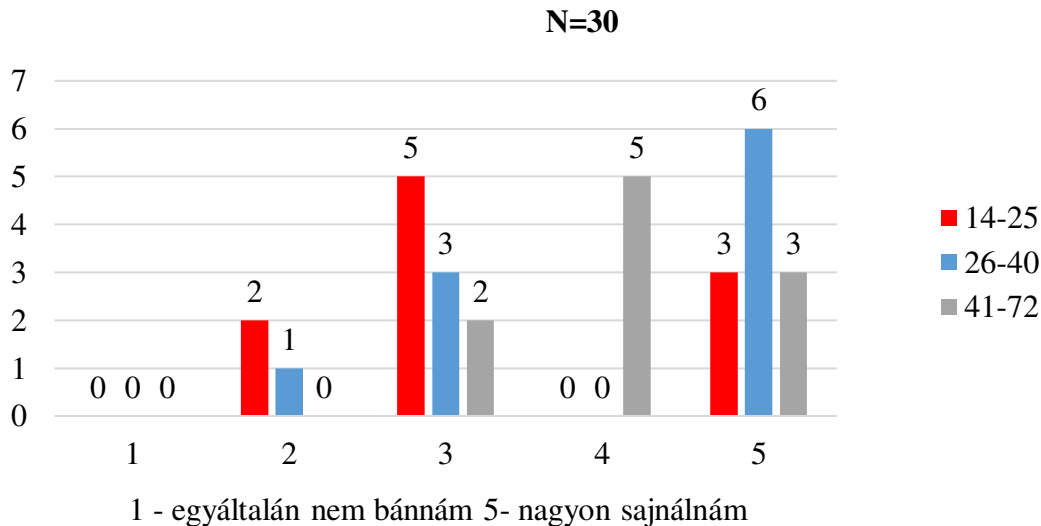
A 34. diagram azt mutatja, hogy a 41-72 évesek többségénél a felsorolt szavak néhány használatos, de esetekben 3 válaszadó egyértelművé tette, hogy mindegyik szót ismeri és használja is. A 26-40 éves adatközlők fele részben használja ezeket a szavakat, de többen közülük, 4 kitöltő, egyáltalán nem. A 14-25 évesek korcsoportjában megoszlottak az eredmények, ugyanis 4 válaszadó nyelvhasználatában részben megtalálható, 4 adatközlőnél egyáltalán nem és 2 kitöltőnél a szavak mindegyike szerepel a szóhasználatban.

Amennyiben ismerik, de nem használják a fent vizsgált szavakat érdeklődtem honnan tudják jelentésüket. A batári kitöltők mindegyik korcsoportjában a válaszadók ismereteiket szüleiktől, nagyszüleiktől, idős emberektől szerezték. A továbbiakban arról kérdeztem a kitöltőket, hogy esetleg ismernek-e még ezekhez hasonló szavakat. Mindegyik korcsoportból a kitöltők igyekeztek felsorolni szavakat, a legtöbb válasz azonban a legidősebb korcsoporttól érkezett. A következő szavakat írták le az adatközlők: „*dunna, talicska, firhang, lóca, rigóparló, tepsü, füsü, kacsut, butyka, cula, kattogó, murkó, pájinka, szopornyika, palacsintavas, fazik, lapcsinyka, krumpli, berő, spájz, laska, lajtorja, csonár, csupor, málé, pityóka, zagyva, égbemászó, ablak “tőce”, bádog, lábos, vider, bugyelláris, víz, furik, csú, slag, bringa, teló, tekenő, lavor, sámli, pokróc, bödön, tengeri, válu, kolompér, findzsa, spájz, tengeri, bádog, fuszekli, szilke, rostál, köcsög, kokas, rétoja, pricep, pruszlik, rékli, vót, bú, lú, taliga, zsámoly, pulya.*”

Folytatólagosan érdeklődtem melyek azok a szavak, melyeket használnak a batári válaszadók és tudják, hogy tájszó. Ezek a válaszok érkeztek: *batyu, kanális, bátya, acskó, csüccsenj le, murkó, krumpli, vider, kirántott hús, málé, ablaktőc, sifony, tumbocska, bagázsnyik, bót, jány, tócsnyi, vider, laska nyújtó, targonca, rekamé, sifony, hokedli, lóca, murok, blóder, diszkova, pricep, olivnyik, kócs, puja, bádog.*” A tájszavak felsorolása mellett a batáriak nyelvhasználatában is megjelennek a kétnyelvű környezet hatásai.

A fentiekből kiderültek a tájszavak, valamint régies-, nyelvjárásias szavak ismeretére és használatára vonatkozó kérdések eredményei. A továbbiakban azt vizsgálom, milyen értéket tulajdonítanak ezeknek a szavaknak a batári lakosok, illetve mennyire sajnálnák, ha kivesznének a nyelvhasználatból.

35. ábra. Mennyire sajnálná, ha kivesznének a régies, illetve nyelvjárásias szavak?

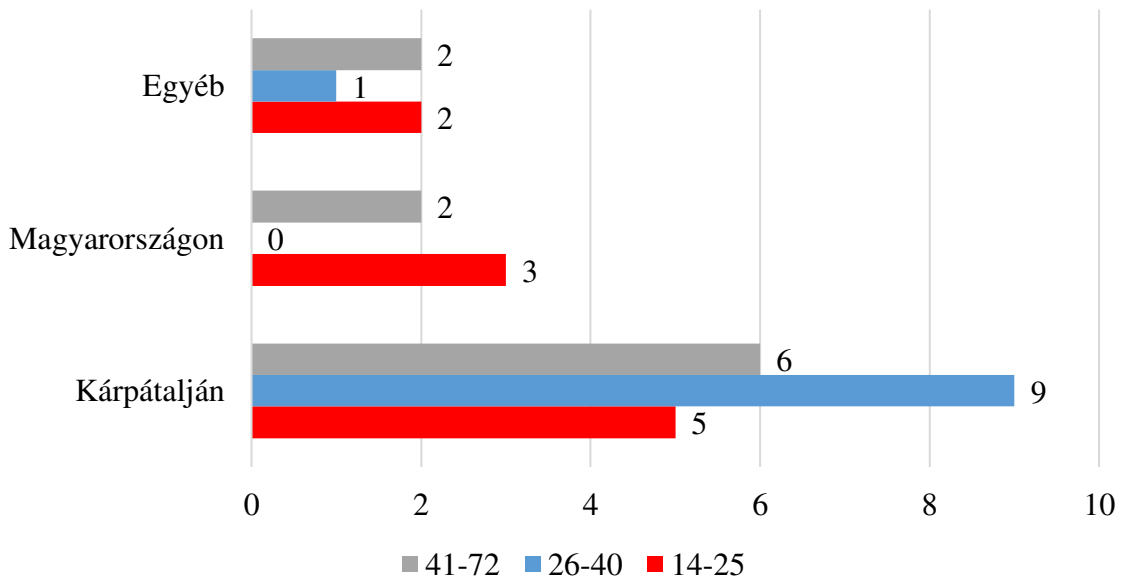

A válaszlehetőségeknél 1-től 5-ig terjedő lineáris skálát állítottam fel, ahol az 1 azt jelöli, hogy egyáltalán nem bánák, ha kivesznének a fent említett szavak, az 5, pedig azt jelenti, hogy nagyon sajnálnák. A 26-40 évesek korcsoportjában a válaszadók többsége nagyon sajnálná, ha ezek a szavak kivesznének a nyelvhasználatból, 3 adatközlő pedig semlegesesen reagált a kérdésre. A 41-72 éveknél is hasonló eredmény látható, hiszen többségében ők is bánák, ha nem hallanának ilyen szavak felől. A 14-25 évesek kategóriája megosztó véleményeket mutat, hiszen a válaszadók fele semlegesesen reagált, ketten közülük nem nagyon bánák és csupán 3 kitöltő sajnálná, ha ezek a szavak kivesznének.

Az eddigiekben megállapított elfogadó viszonyulás mellett ezek az eredmények váratlanok. Kiderült, hogy a batári adatközlők bár elfogadóan viszonyulnak a nyelvjárásias szavakhoz és beszédhez, de a 14-25 évesek korcsoportja annyira mégsem ragaszkodik hozzájuk, hiszen semleges véleményt alkottak a kérdésben.

Ezután azt vizsgáltam, hogy a batári megkérdezettek, mennyire elfogultak saját nyelvhasználatukat illetően.

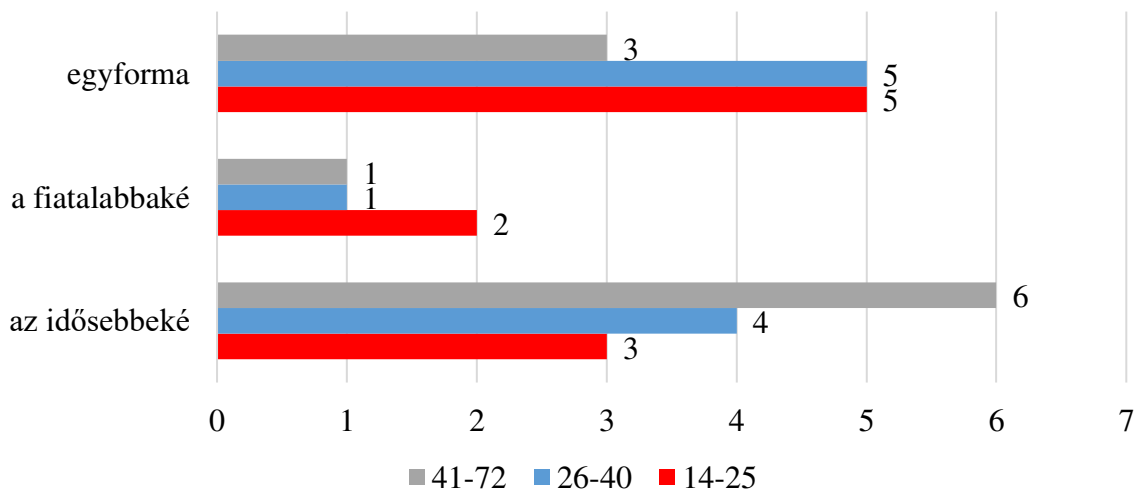
36. ábra. Véleménye szerint, hol beszélnek a legszebben magyarul? N=30

A legtöbb „elfogult” vélemény itt a 26-40 évesek korcsoportjában figyelhető meg, de a 41-72 évesek közül is a legtöbb kitöltő szerint Kárpátalján beszélnek a legszebben magyarul. Ugyanezt a véleményt a 14-25 évesek korcsoportjában a válaszadók csupán fele osztja, de ebben a korosztályban 3 adatközlő is úgy gondolja, hogy Magyarországon. Mindegyik korcsoportból néhányan az egyéb kategóriát jelölték, ahol kifejtették, hogy szerintük mindkét megadott helyen, valamint Erdélyben, továbbá az anyaországtól elcsatolt területeken a legszebb a magyar nyelv. Egy válaszadó szerint azonban Batáron beszélnek a legeslegszebben magyarul, ami egyértelműen érzelmi kötődésre utal.

Ezután kérdőívemben összehasonlító kérdésfelvetés következett, mely az idősek és fiatalok beszédére vonatkozott.

37. ábra. Ön szerint Batáron az idősebbek vagy a fiatalok beszéde szebb? N=30

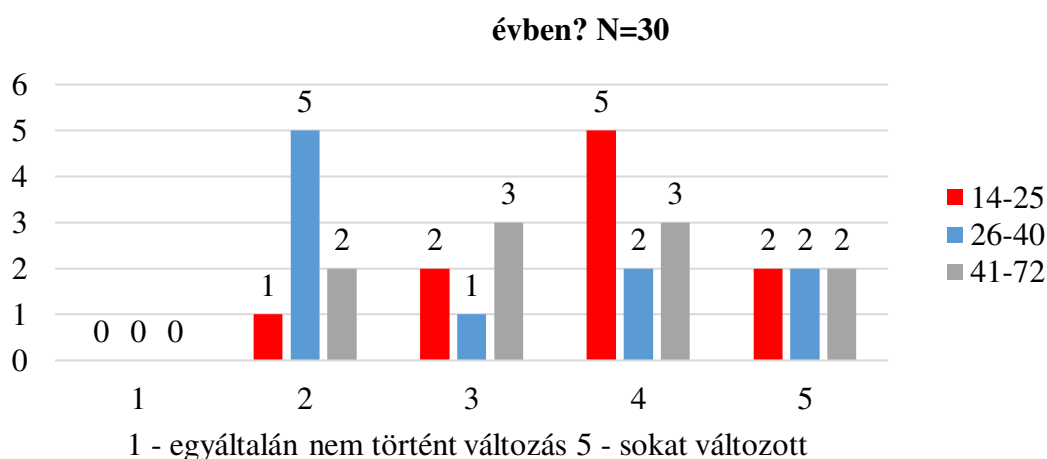

A Batáron vizsgált 41-72 évesek többsége szerint az idősebbek nyelvhasználata szebb, de hárman vélekednek úgy, hogy nincs különbség a fiatalok és az idősebbek beszéde között. A fiatalabb korosztályon belül megoszlottak a vélemények. Mindkét korcsoportban az adatközlők fele úgy véli, hogy a fiatal és idős batáriak nyelvhasználata egyforma, de többen vannak, akik választottak és az egyik vagy a másik csoport beszédét titulálják szebbnek.

A kitöltőket megkértem indokolják meg válaszaikat. „A fiataloké azért szebb, mert ok észre veszik hogyha tájszólásban beszélnek és igyekeznek azon javítani.”, „A fiatalok igyekeznek kulturáltabban, szebben beszélni.” Az időseké, a régebbi időkben valahogy divatosabb volt nyelvjárásiasan beszélni”, „Az idősebbeké, mert a mai fiatalok szeretik a modern, menő beszédet, ezért mindent lerövidítenek.”, „Az idősek jobban ki tudják fejteni mondandójukat.”, az idősebb generáció szebben és választékosabban beszél, mint a fiatalság.” Néhány fenti válaszból egyértelműen kiderül, hogy akik a fiatalok beszédét vélik szebbnek, azok szerint nyelvünk sztenderd változata a szép, sőt a nyelvjárásias egyenesen hibás, amit a fiatalok ki tudnak javítani. Ez az állítás a korábbi oktatás mulasztása lehet, ahol a sztenderdet részesítették előnyben és nem hangsúlyozták a nyelvjárás értékét, sőt erősen javították, ha valaki nyelvjárásban beszélt az iskolában. Azonban néhány válasz ellenében megfigyelhető, hogy a kitöltők szerint az idősebbek nyelvhasználata a szebb, mivel választékosabb, illetve nem olyan modern és lerövidített, mint a fiataloké. A legidősebb korcsoport véleménykifejtésénél az elfogultság is befolyásoló tényező lehetett.

Kérdőívem következő részében a Batáron vizsgált csoport véleményét kértem ki az általuk észlelt nyelvhasználati változások alakulását illetően.

38. ábra. Ön szerint mennyire változott meg a batáriak nyelvhasználata az elmúlt 30-40

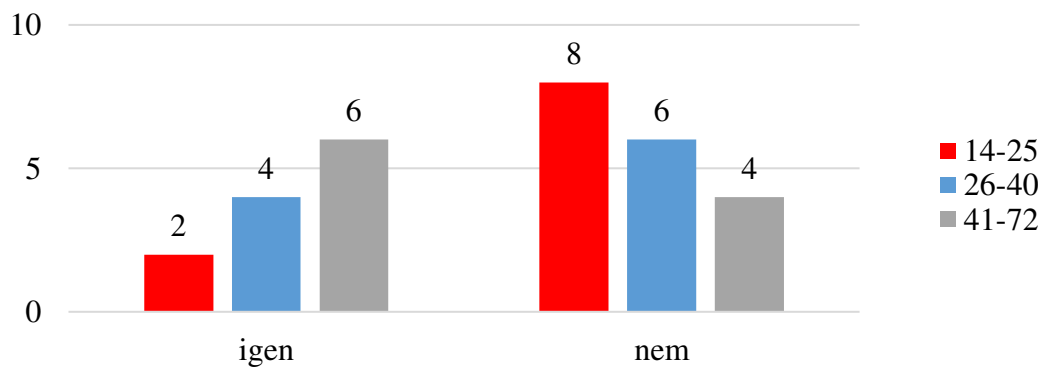

A néhány semleges válasz mellett megoszlanak a vélemények a változással kapcsolatban. A 26-40 évesek korcsoportjának fele úgy észleli, hogy nem történt sok változás, a másik 5 adatközlő pedig vagy semleges, vagy változást vél felfedezni. A 14-25 többsége

szerint változott a batáriak nyelvhasználata. A legidősebbek közül 5 kitöltő, azt gondolja fellelhető változás, 3 adatközlő semleges viszonyul a kérdéshez, 2 válaszadó szerint pedig nem történt módosulás. A 41-72 évesek kategóriájában, tehát szinte egyénekenként megoszlának a nézőpontok.

Megkérdeztem a batári adatközlőket a jövővel kapcsolatban is.

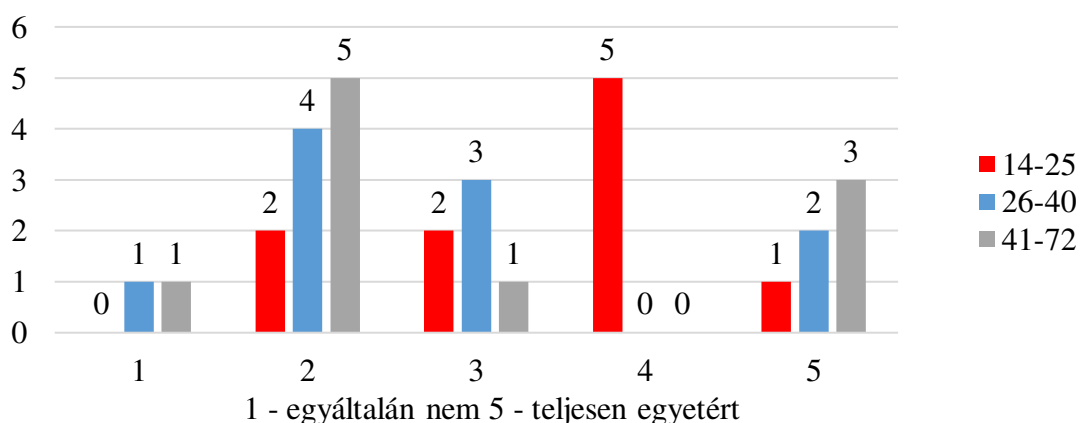
39. ábra. Véleménye szerint 30-40 év múlva is így fognak beszélni Batáron? N=30

A 14-25 éves batáriak túlnyomó többsége szerint településük nyelvhasználata a jövőben nem fog változni, a 26-40 évesek korcsoportjából kevesebben ugyan, de mégis több adatközlő ugyanezen véleményt osztja. A legidősebb korcsoportnál szintén kisebb differenciával, de mégis többen gondolják, hogy a batáriak nyelvhasználatában a változás be fog következni. Összességében azonban a batári csoport úgy hiszi, nem várható a jövőben módosulás településük nyelvhasználatában.

Szó esett az adatközlők saját nyelvhasználatáról, a nyelvjárási beszéd megítéléséről, de végül rákérdeztem arra, saját falujuk nyelvhasználatát mennyire ítélik nyelvjárásiának.

40. ábra. Mennyire ért egyet azzal, hogy Batáron ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban? N=30

Látható, hogy ennél a kérdésnél is az álláspontok nagyon különbözőek. A legfiatalabb korcsoportból 6 kitöltő szerint igaz az állítás, 2 válaszadó semleges maradt a kérdésben 2

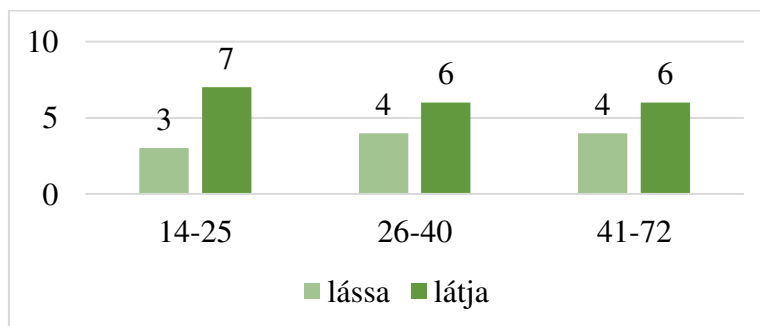

adatközlő pedig inkább úgy gondolja, hogy jellemző a nyelvjárásias beszéd Batáron. A legidősebb korcsoport megkérdezettjei inkább afelé fordulnak, hogy településükön nyelvjárásban beszélnek, de 3 kitöltő itt is a másik tábort erősíti. A 26-40 évesek közül 3 kitöltő nem kívánt álláspontot foglalni, míg a csoportban vizsgált kitöltők fele nem ért egyet az állítással, valamint 2 válaszadó szerint ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban Batáron. Az eredmények kimutatták, hogy az előző kategóriában sokféle nézőpont érvényesül, a 14-25 évesek szerint ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban Batáron, a 41-72 évesek szerint pedig a batári lakosok nyelvhasználata napjainkban is nyelvjárásias.

Kérdőívem utolsó kérdéseiben a batáriak által esetlegesen használt nyelvjárási jelenségeket vizsgáltam, mint a suksükölés, szukszükölés, a -nál/-nél használata a -hoz/-hez/-höz helyett és az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű -nák/-nék toldalék illeszkedése. A vizsgált csoportnak mondatpárok közül kellett kiválasztaniuk azt, amelyet jobbnak ítélik. A mondatok egyike a sztenderd nyelvváltozatnak megfelelően volt megadva, a másik mondatban, pedig a Kárpátalján is előforduló nyelvjárási jelenségek egyike szerepelt. A kérdésekből kiderült, hogy a batári válaszadókra mennyire jellemző ezen jelenségek használata. Általánosságban mindegyik jelenségre több kérdés, több mondatpár vonatkozott.

Ahogy Péterfalva esetében, itt is szemléltetek diagramon mindegyik jelenségből egyet. Először a suksükölés gyakoriságát vizsgáltam a következő mondatokkal: Gabi is lássa, hogy mi történik, nem kell mondanod./ Gabi is látja, hogy mi történik, nem kell mondanod.

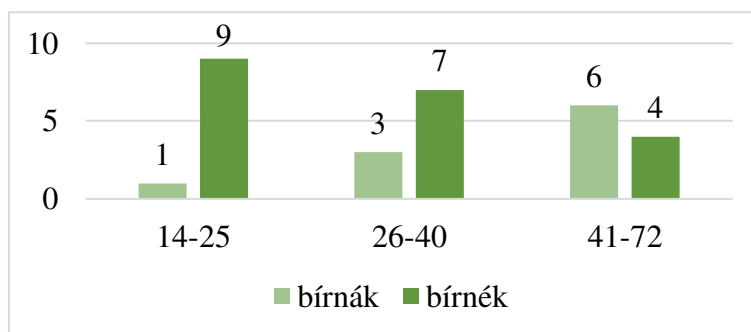
41. ábra. Suksükölés N=30

Megfigyelhető, hogy a batári kitöltők korosztálytól függetlenül inkább az ebben a kontextusban sztenderd „látja” szót részesítik előnyben. Leginkább a 14-25 évesek tudatosak ebben a kérdésben.

A következő mondatpárok az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű -nák/-nék toldalék illeszkedésére vonatkoztak. Az egyik mondat például ez volt: Nem bírnák még egy kört futni./Nem bírnék még egy kört futni.

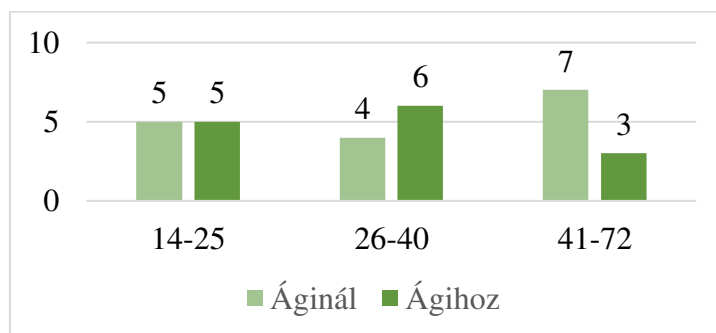
42. ábra. -nák/-nék toldalék illeszkedése N=30

A 14-25 évesek korcsoportjából 1 kitöltő kivételével minden válaszadó a sztenderd „bírnek” változatot tartja megfelelőbbnek. A 26-40 évesek is többnyire ezt a sztenderd formát választotta, a 41-72 évesek többsége azonban a nyelvjárási formát alkalmazná szívesebben.

Az ezt követő mondatok a -nál/-nél-hoz/-hez/-höz helyetti használatára vonatkoztak. A példamondat a következő: Elmentem látogatóba Ágihoz./Elmentem látogatóba Áginál.

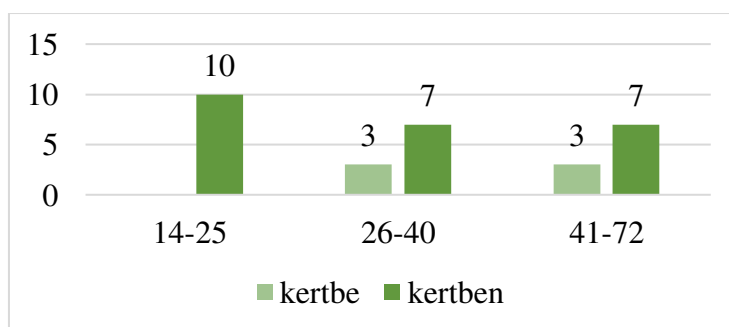
43. ábra. -nál/-nél -hoz/-hez/-höz helyett N=30

Ennél a jelenségénél a legfiatalabb korosztálynál már nem egyöntetű a válasz, hiszen fele-fele arányban választanak egyik, vagy másik lehetőséget. A 26-45 évesek kategóriája többnyire az „Ágihoz” sztenderd alternatívát preferálta, míg a 41-72 évesek itt is a nyelvjárási változatot tartották jobbnak.

Végül a -ba/-be, -ban/-ben helyhatározóragok kontextus függő változását vizsgáltam a következő mondatok segítségével: Szeretek a kertbe sétálni./ Szeretek a kertben sétálni.

44. ábra. -ba/-be vagy -ban/-ben N=30

Erre a kérdésre a batári adatközlők többsége korcsoportoktól függetlenül egyformán reagált, tehát a sztenderd „kertben” lehetőséget részesítették előnyben. A 14-25 évesek kategóriájában kivétel nélkül mindegyik adatközlő, a többi korcsoportban pedig egyenlő arányban túlnyomó többségben választották a köznyelvi változatot.

Megfigyelhető a batári csoport kapcsán, hogy a nyelvhasználati jelenségeknél a 14-25 évesek kategóriája a leghatározottabban használja a sztenderd, a 26-40 évesek is többségében a köznyelvit ítélik jobbnak, míg a legidősebb korosztály a nyelvjárási jelenségeket preferálja.

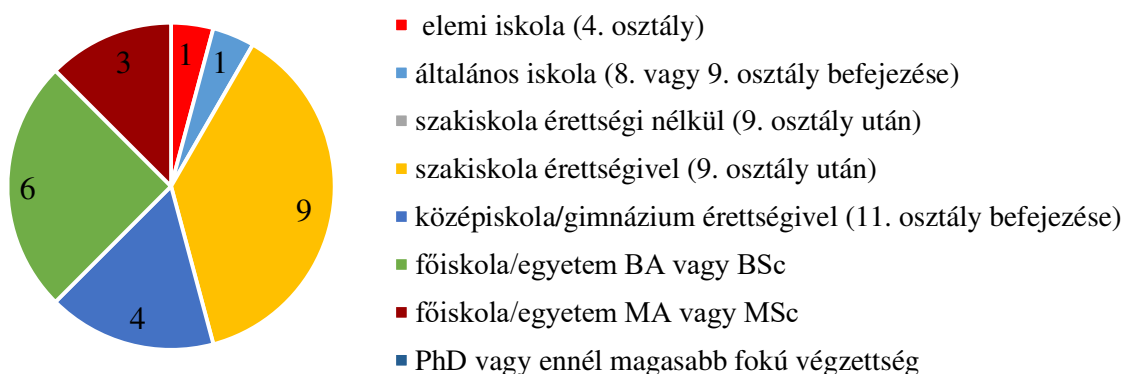
Az elemzésből kiderült, hogy a batári csoport különböző korosztályokra bontva, hogyan viszonyul a nyelvjárásokhoz, illetve milyen nyelvhasználati szokásaik vannak.

3.5. Az akli adatközlők szociológiai megoszlása

Amint Péterfalvánál és Batárnál, úgy Aklinál is meghatározó, hogy a vizsgált csoportban melyik nem véleménye fog többnyire megjelenni. Az akli csoportban a 24 adatközlő közül 16 nő és 8 férfi töltötte ki a kérdőívet, tehát itt is főként a nők nézeteivel lehet majd találkozni.

A kor szerinti eloszlás főleg a látszólagos idő-vizsgálat vonatkozásában fontos. Ahogyan a többi településnél, itt is három korcsoportot különítettem el egyenlően. Mindegyik korcsoportban 8 kitöltő válaszait elemzem. A korcsoportok kategóriái megegyeznek az előző eloszlásokkal, csupán a legidősebb korosztályból szorult ki 1 adatközlő, aki 94 éves. Az elemzésből azonban nem szerettem volna kihagyni, hiszen véleménye a látszólagos idő-vizsgálat kapcsán kiváltképpen fontos. Tehát az akli 41-72 évesek kategóriájának ő is része.

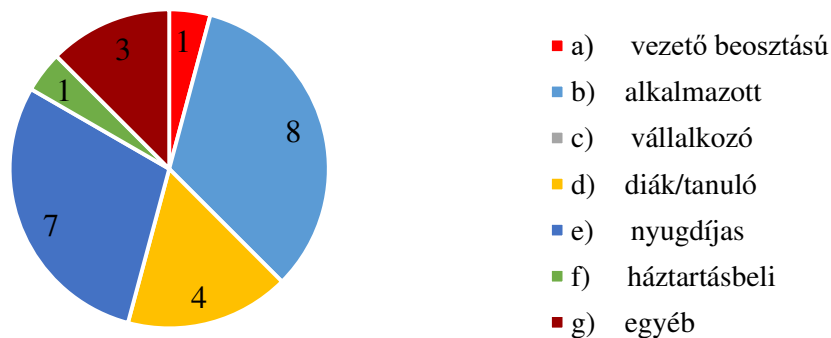
45. ábra. Az akli adatközlők legmagasabb fokú végzettsége N=24

Mindegyik településen vizsgált csoportnál egyformán fontos az adatközlők legmagasabb fokú végzettségét számításba venni, hiszen tanulmányaik jelentős hatással lehetnek véleményükre.

A 45. ábrán látható, hogy az Akliban vizsgált csoportban, a legnagyobb arányban a leérettségizett szakemberek vannak. Az adatközlők közül 6 kitöltő BA vagy BSc fokozattal rendelkezik. 4 válaszadó középiskolát végzett, míg 3 megkérdezett akli MA vagy MSc képesítést is birtokol. Összesen csak 2 adatközlő nem rendelkezik még érettségivel, feltételezem ez életkoruk miatt lehetséges. Tehát az akli csoportról is leírható, hogy az iskolázottság szintje elég magas, hiszen a 24 adatközlőből 13 válaszadó már érettségizett, valamint 9 kitöltő felsőfokú diplomát is magáénak tudhat.

46. ábra. Az akli adatközlők foglalkozása N=24

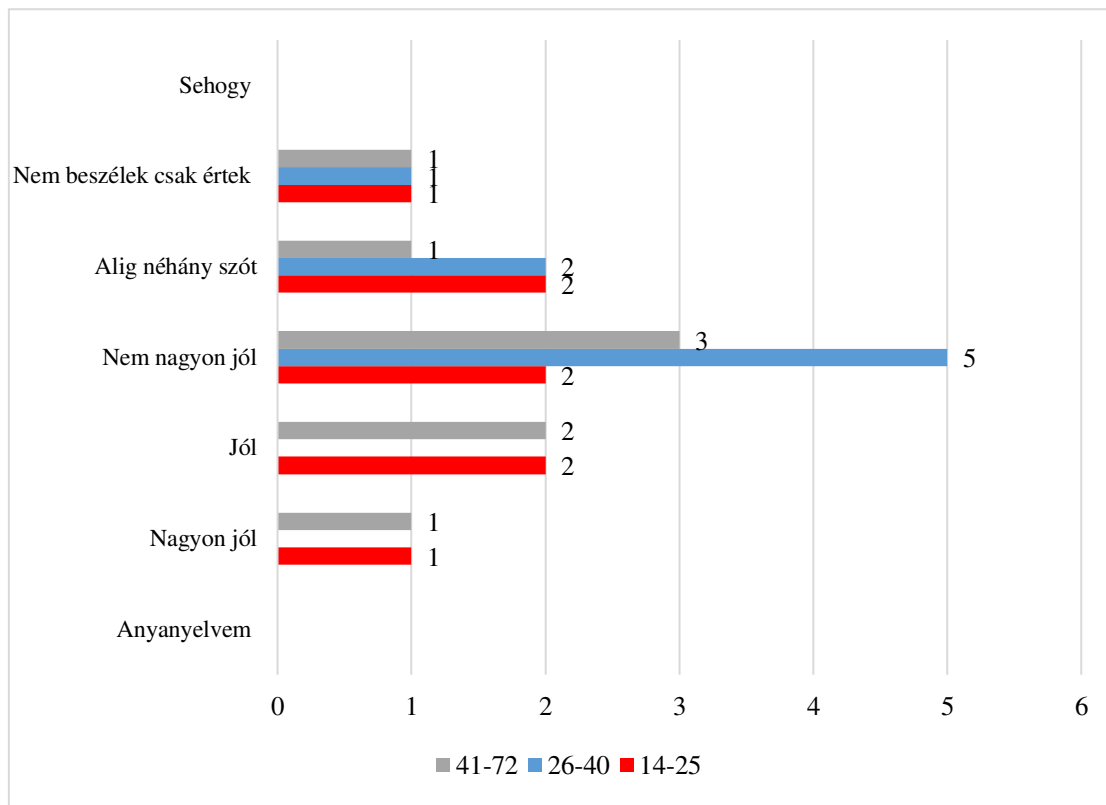
A foglalkoztatottság a nyelvhasználat szempontjából meghatározó, hiszen a minket körülvevő közösség befolyásolhatja azt és a hozzá való viszonyulásunkat is. Az akli adatközlők esetében a legnagyobb számban az alkalmazottak vannak. Amint az látható, a vizsgált települések közül itt a legmagasabb a nyugdíjasok aránya. A további válaszadók közül 4 diák vagy tanuló, 1 háztartásbeli, valamint 1 vezető beosztású.

Az adatközlők szociológiai megoszlásából kiderült, hogy Akliban is a kitöltők többsége nő. Az életkor szerinti csoportosítás három kategóriát foglal magába. Az iskolázottság szintje magas, illetve a csoportból a legtöbben alkalmazottak és nyugdíjasok.

3.6. Az akli lakosok nyelvhasználata és nyelvi attitűdje

Az akli lakosok esetében is fontos megvizsgálni az állam- és idegen nyelvtudás szintjét, mert ezek a tényezők hatást gyakorolhatnak az egyénekre, anyanyelvükhöz, illetve saját nyelvhasználatukhoz való viszonyulásuk kérdésében. Ennek érdekében tehát megkérdeztem a kitöltőket, milyen szinten beszélnek a magyar, ukrán, orosz, német, illetve angol nyelvet.

47. ábra. Ukrán nyelvtudás szintje N=24

A fenti ábrán az akli lakosok ukrán nyelvtudási szintje látható. A 14-25 éveseknél ez a szint nagyon megoszló, szinte egyénenként eltérő. Ebben a korcsoportban csupán 1 kitöltő vallja magáról, hogy nagyon jól beszéli az államnyelvet, 2 válaszadó a „jó!” lehetőséget jelölte meg, ugyancsak 2 adatközlő vallotta, hogy nem nagyon jól beszél, szintén 2 csak alig néhány szót, végül 1 pedig nem beszél csak ért. A 26-40 évesek több, mint fele gondolja azt magáról, hogy nem nagyon jól beszél ukránul. Ebből a korcsoportból a másik 3 válaszadó pedig gyengébb nyelvtudásról számolt be. 41-72 évesek kategóriájából csupán 2 kitöltő nyilatkozott kisebb mértékű ukrán tudásról, 3 megkérdezett azt jelölte, hogy nem nagyon jól beszél, további 3 kitöltő pedig jónak, illetve nagyon jónak vélte államnyelvtudását. Az ukrán nyelv tudásának szintje tehát összességében a legfiatalabb korcsoportnál változó, a középső korcsoport kategóriájában inkább gyengébb, a legidősebbeknél pedig szintén elég megoszló eredmények tapasztalhatók. Az Akliban vizsgált csoport ukrán nyelvtudása valamivel gyengébb, mint a másik két vizsgált településé.

Az akli lakosok további idegen nyelvtudási szintjét vizsgálva kiderült, hogy az orosz nyelvet ezen a településen is a legidősebb korcsoport beszéli a legjobban, viszont ez a nyelv a fiatalabbak számára sem teljesen ismeretlen. A többi idegen nyelv, mint például az angol vagy a német nyelv tudása itt is inkább a fiatalabb korcsoportokra jellemző.

Ezután a szituációfüggő nyelvhasználatot vizsgáltam, megkérdeztem az adatközlőket, melyik nyelv használatát preferálják a templomban, boltban, vendéglőben, szórakozóhelyen, munkahelyen vagy iskolában, orvosi rendelőben, postán, hivatalban, valamint egy idegen megszólításakor. Mivel az akli adatközlők mindegyikének az anyanyelve magyar, ezért természetes, hogy minden szituációban a saját nyelvhasználatukat részesítik előnyben, ahol csak a jelenlegi szabályozások ezt lehetővé teszik (Csernicskó 2020). Tehát itteni hivatalokban minden korcsoport kénytelen ukránul kommunikálni. Megfigyelhető azonban az ukrán nyelv gyakori használata még a vendéglőknél, munkahelyen/iskolában, boltban, postán, sőt ezeken a helyeken még az orosz nyelv alkalmazása is sok esetben feltűnik. Az Akliban vizsgált adatközlők minden helyzetben a saját anyanyelvüket részesítik előnyben, de feltételezem, hogy amennyiben az adott szituáció ezt nem teszi lehetővé, azt a nyelvet választják ki, amelyet ők is tudnak, a másik fél is megért annak érdekében, hogy a kommunikáció célt érhessen. Esetenként az ukrán, más esetben pedig az orosz ez a nyelv az Akliban vizsgált csoportnál.

Az adatközlők a közvetlen környezetükkel anyanyelvükön társalognak ezen a településen is. Azonban említendő, hogy mindegyik korcsoportban található 1-2 kitöltő, akinek feltételezhetően ukrán anyanyelvű barátai vannak, hiszen azt jelölték barátaikkal ukránul is kommunikálnak.

A televízió és rádióadások kapcsán is a válaszadók anyanyelve a domináns. A 14-25 évesek kategóriájában a sorozatoknál, filmeknél, sportközvetítéseknél esetenként előfordul az angol nyelv, illetve ritkábban még az orosz is. A 26-40 éveseknél szintén a sorozatoknál és a filmeknél, valamint még a híradó nézésénél is feltűnik az angol nyelv, de sok esetben bekapcsolódik még az orosz is a sorba. A 41-72 éveseknél ezen a téren nincs jelen az angol nyelv, de a többi korcsoporttól gyakrabban választanak orosz nyelvű médiaplatformot, főként az időjárás jelentés és híradó kapcsán. Az akli csoportnál, tehát az anyanyelvi, illetve angol nyelvű tájékozódás mellett gyakori az orosz nyelvű informálódás is.

Összességében az Akliban vizsgált lakosok a más nyelvekhez képest minden helyzetben a saját anyanyelvüket részesítik előnyben. Ami a többi idegen nyelvet illeti az adatközlők a legszorosabb kapcsolatban az anyanyelvükön és természetesen az államnyelven kívül még az angol, illetve az orosz nyelvekkel vannak.

Az ezt követő kérdésekben látható lesz, hogyan vélekednek az adatközlők a saját nyelvük változatairól.

Elsősorban megkértem az akli lakosokat, hogy definiálják a nyelvjárás fogalmát. Minden korcsoportból bemutatok néhány meghatározást. A 14-25 évesek korosztályában a

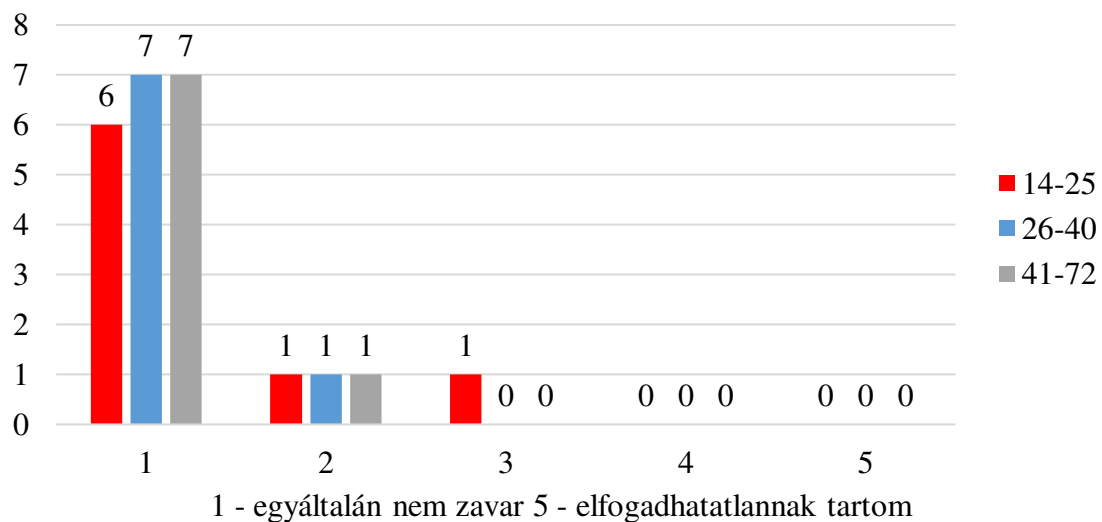
kitöltők többnyire egy adott területhez kötötték a fogalmat: „Az adott településre jellemző különleges nyelvhasználat.”, „Különböző területeken használt, más területektől eltérő szóhasználat, melynek jelentése ugyanaz.”. Több adatközlő is kiemelte, hogy a nyelvjárásnál a szavaknak, fogalmaknak az alaki, illetve hangtani formájuk ugyan más, de jelentésük egyezik. „Végződések, betűk máshogy kiejtése” A 26-41 évesek csoportjában a legtöbben sokszor a sajátos, jellegzetes, módosult jelzőkkel illették a nyelvjárást: „Az adott hely jellegzetes beszéd stílusa.”, „A nyelv módosult változata.” Egy hosszabb, de mindenképpen említendő definíció is született ebben a korcsoportban: „Egyes területekre jellemző vagy régebben előforduló tipikus és egyedi beszédstílus, amely használatával beszélgetés folyamán jobban megnyomták pl. Az „Á” betűt vagy más területeken a „T” betűt. De általában sok szó is érdekesen eltér a helyes megnevezéstől pl: kukorica /málé/tengeri. Stb.” Ebben a meghatározásban az adatközlő több ezután következő kérdésre is választ ad. Egyrészt utal a hangtani változásokra, másrészt kiemeli, hogy szerinte a nyelvjárás helytelen, valamint megfigyelhető, hogy kívülállóként és kissé távolságtartóan fogalmaz. Az említett válaszadónál már itt többnyire kiderül, milyen a nyelvjáráshoz való viszonyulása, de ez csupán egy adott kitöltő véleménye, a többi akli lakosnál ez csak a további kérdések elemzésénél tisztázódik. A 41-72 évesek korcsoportja szintén az eltérést és a hangtani változást hangsúlyozta: „Szerintem, ha másképp ejtünk ki egy szót.”, „Az irodalmi nyelvtől eltérő más megnevezése, használata ugyanannak a szónak. Vidékenként különböző nyelvhasználat.” Ezen meghatározások mellett még kötötték a válaszadók a nyelvjárást a hagyományhoz, illetve egy konkrét népnek, a székelyeknek a nyelvhasználatához. Megfigyelhető, hogy ebben a kérdésben korcsoportonként nem lehet kategorizálni a válaszokat, mivel minden korcsoportban megtalálható volt a fent említett meghatározás típusok mindegyike.

A következőkben megkérdeztem, hogy az akli lakosok szerint kikre jellemző a nyelvjárási beszéd. Többen válaszukat már a definícióba is belefoglalták. A 14-25 évesek szerint leginkább az idősebbekre és a falusiakra jellemző: „Inkább öregekre, illetve olyan helyeken élő emberekre ahol ez normális.” A 26-40 évesek korcsoportjában is a többség ugyanezen a véleményen van, de ők már említenek néhány konkrét helységet, ahol szerintük előfordul, például: Erdély, Szlovákia, Székelyföld. A legidősebbek túlnyomó többsége szintén úgy gondolja, hogy a falusiakra, illetve az idősebbekre jellemző a nyelvjárási beszéd, ugyanakkor ők is felvetnek néhány konkrétabb települést is, mint például: Beregrákos és Nagydobrony. Ez nem véletlen, hiszen ezek a kárpátaljai települések nyelvjárásszigetnek tekinthetőek a lakosok palóc jellegű nyelvhasználatá miatt (Tóth: 2021)

Összességében az Akliban vizsgált csoport is néhány konkrét példa megnevezése mellett, korosztálytól függetlenül úgy vélekedik, hogy a nyelvjárásias beszéd az idősebbekre, valamint a falusiakra jellemző.

Ezután tovább vizsgáltam az akli lakosok megkérdezett csoportjának a nyelvi attitűdjét. Megkérdeztem, mennyire zavarja őket, ha valaki nyelvjárásban beszél.

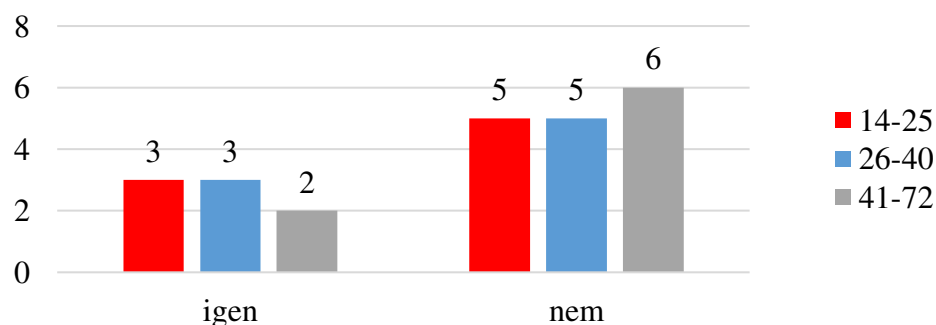
48. ábra. Mennyire zavarja önt, ha valaki nyelvjárásban beszél? N=24

A fenti diagramon jól látható, hogy az akli lakosok mindegyik korosztálya úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nem zavarja a nyelvjárásias beszéd, csupán a legfiatalabb korcsoportból egy adatközlő jelölt semleges hozzáállást. Ez az eredmény abszolút elfogadó hozzáállást mutat, ahogy azt a korábbiakban feltételeztem.

A továbbiakban arról kérdeztem az adatközlőket, hogyan ítélik meg saját nyelvhasználatukat.

49. ábra. Ön beszél nyelvjárásban? N=24

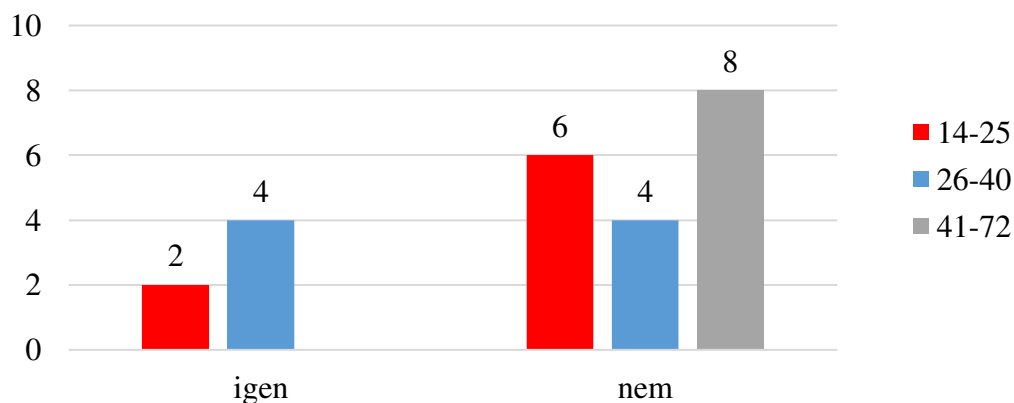
Megfigyelhető, hogy a 14-25, valamint a 26-40 évesek kategóriájában, egyenlő arányban a többség azt gondolja magáról, hogy nyelvhasználata nem nyelvjárásias. A 41-72 évesek korcsoportjában, pedig még 1 kitöltővel nagyobb többségben vallják ugyanezt. Ez az

állítás azonban nem biztos, hogy valós. Feltételezhető, hogy az akli lakosok nem tudják, vagy az előítéletek miatt nem ismerik be, hogy nyelvjárásban beszélnek.

A következőkben tisztázódhat az imént felállított hipotézisemnek a konkrét oka, hiszen megkérdeztem az akliakat, hogy kerülnek-e a nyelvjárásias beszédet, és ha igen miért teszik ezt.

50. ábra. Előfordul-e, hogy szándékosan kerül a nyelvjárásias beszédet? N=24

A 14-25 éves adatközlők többsége, 6 kitöltő nem kerül a nyelvjárásias beszédet, a 26-40 évesek kategóriája pontosan két csoportra egyenlően osztódva az igen és a nem választ is erősítik, a legidősebb kitöltők közül senki nem kerül el szándékosan ezt a nyelvhasználatot.

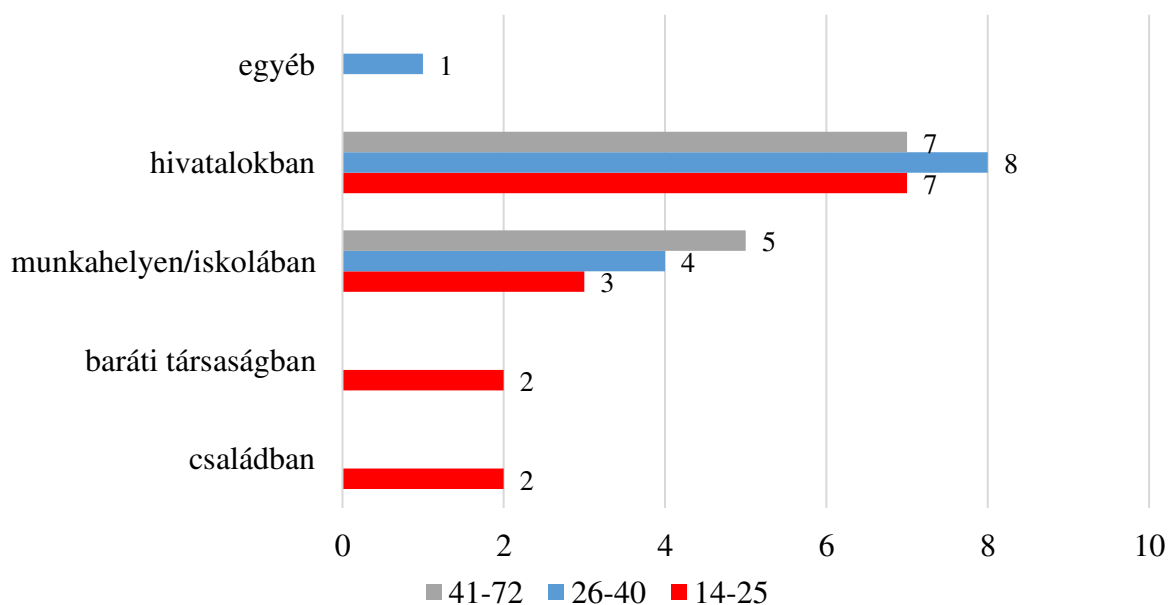
A továbbiakban kiderül, mivel indokolják válaszaikat a kitöltők. A 14-25 évesek többsége itt azt állítja, hogy azért nem kerül a nyelvjárást, mert nem beszél dialektusban, ezért nincs mit elkerülnie. A legfiatalabb korcsoportból, aki beismerik, hogy nyelvjárásban beszél ilyen magyarázattal indokolta annak elkerülését: „*Nem szeretném, hogy a beszédem miatt nyelvi hátrányban részesítsenek.*” Ez a válasz igazolja az egyik feltételezésem, hogy esetenként előfordul, hogy az adatközlők a negatív sztereotípiák miatt viszonyulnak távolságtartóan vagy elutasítóan a nyelvjárásokhoz. Az a válaszadó, aki nem érez kényszerítést arra, hogy bizonyos szituációkba kerülje a nyelvjárást, ilyen magyarázatot adott: „*Mert nekem ez a természetes.*” A 26-40 éveseknél meglepő indoklásokkal találkoztam, hiszen több adatközlő magyarázta, hogy miért kerül a nyelvjárásias beszédet, mint amennyi beismerte a fenti kérdésben, hogy beszél dialektusban. Sokan érdekesnek, értékesnek titulálják, valamint szeretnék megtartani a hagyományokat, ezért nem kerülnek el. Azonban több válasz érkezett, amelyben egyértelműen beigazolódott a hipotézisem: „*Ne vegyék észre, hogy más honnan vagyok.*”, „*nem mondom, mert félek, hogy nem úgy fogom kiejteni, ahogy az adott emberek használják.*”, „*Továbbadni, a helyes magyar kifejezéseket szeretem inkább.*” Ez a korcsoport egyértelműen megfogalmazta, hogy szégyelli, illetve nem tartja helyesnek saját nyelvhasználatát a negatív sztereotípiák miatt. A 41-72 éveseknél volt megfigyelhető egyöntetű állásfoglalás a témában, amit ilyen és ehhez hasonló válaszokkal indokoltak:

„Azért nem kerülöm, mert nem zavar engem a tájszólás.” Meglepő, hogy a válaszadók azt, hogy nem kerülnék el a nyelvjárásias beszédet nem azzal indokolták, hogy nem beszélnek nyelvjárásban annak ellenére, hogy fentebb még ezt állították. Magyarázatukban csak úgy fogalmazznak, hogy nem kerülük, mert nem zavarja őket, vagy azért nem kerülük, mert elfogadják.

Mindezeket összevetve kiderült, hogy a legfiatalabb korosztálynak erős meggyőződése van afelől, hogy nem beszél nyelvjárásban. Feltételezhető, hogy azért gondolják így, mert nincsenek teljesen tisztában a dialektus fogalmával. A 26-40 évesek korcsoportjánál tisztázódott, hogy azért nem merték felvállalni nyelvjárásias nyelvhasználatukat, mert tartanak attól, hogy ezt mások helytelennek és elvetendőnek titulálják. A legidősebbek esetében is az utóbbi kérdésnél már beigazolódott, hogy mégis nyelvjárásban beszélnek és elfogadják a dialektusokkal szemben.

A további kérdéseknél arra kaptam választ, hogy pontosan melyek azok a szituációk, amelyekben a nyelvjárás kerülése mellett döntenek az adatközlők.

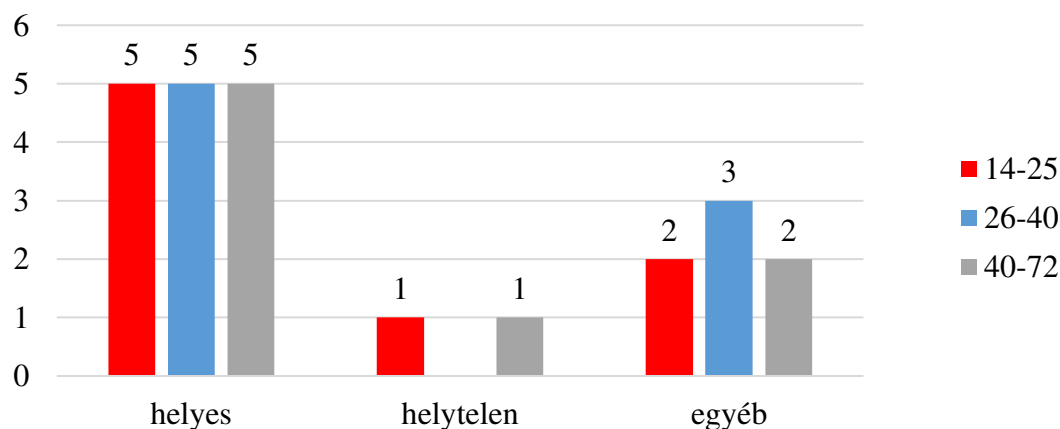
51. ábra. Milyen szituációban döntene leginkább a nyelvjárásias beszéd mellőzése mellett? N=24

Ennél a kérdésnél a válaszadók egyszerre több lehetőséget is megjelölhettek, így több adat jelenik meg, mint amennyi a valós adatközlők száma. Az adatközlők korosztálytól függetlenül leginkább a hivatalokban mellőznék a nyelvjárásias beszédet, illetve minden korcsoportból többen még az munkahelyen vagy iskolában is. Csupán a 14-25 évesek között vannak néhányan, akik úgy döntöttek inkább a baráti társaságban és a családban is kerülnék a dialektust.

Az attitűdvizsgálatot folytatva megkérdeztem a kitöltőket, hogyan vélekednek általánosságban a nyelvjárásokról, a nyelvjárásias beszédről.

52. ábra. Hogyan vélekedik a nyelvjárásias beszédről? N=24

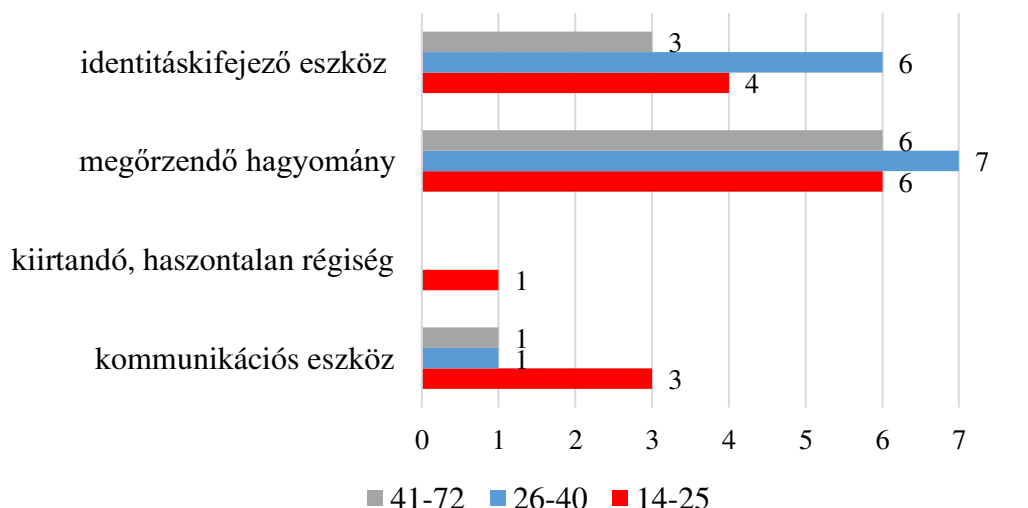
Annak ellenére, hogy korábban több adatközlő fogalmazta meg válaszában, hogy a nyelvjárás helytelen, a konkrét kérdésnél már csak 1 kitöltő a legfiatalabb, és 1 a legidősebb korcsoportból tartott ki a véleménye mellett. Minden korosztályból a többség helyesnek ítélte a nyelvjárásias beszédet, de többen meghatároztak egyéb véleményeket. A 14-25 évesek azért vélik helyesnek a dialektust, mert hagyományörző, érdekes, valamint érthető és a kommunikáció nyelvjárásban is megvalósul, tehát az egyén eléri vele a célját. Ebben a korcsoportban az egyéb lehetőséget erősíti a következő magyarázat: „*Ha valaki "parasztosan" beszél, akkor helytelennek tartom*”. Itt az adatközlő elkülönít a nyelvjárásias nyelvhasználaton belül egy számára „parasztos” kategóriát, ami számára már nem elfogadható, tehát ebben a megfogalmazásban inkább negatívabb viszonyulás érezhető. A 26-40 évesek korcsoportjában szintén fontosnak és értésnek ítélik a nyelvjárást, de ennek ellenére nem mindenestben helyesnek: „*A történelmünk része, de a helyes nyelvhasználat nagyon fontos!*” Ennél a korcsoportnál feltűnik a szituációfüggő nyelvhasználatra való utalás, hiszen megmagyarázzák, hogy családban, baráti társaságban helyes, de máshol, inkább nem használnák: „*A családban, szomszédságban, barátok között ezt ajánlatos használni, hogy megőrizzük azt a szókincset, ami az adott közeget jellemzi.*” A legidősebb korcsoport a megszokásokra és a hagyományokra hivatkozva véli helyesnek a nyelvjárásias beszédet. Az egyetlen kitöltő ebből a korcsoportból, aki úgy véli, hogy helytelen a következővel indokolja: „*Irodalmilag nem helyes, de ki hogy szokta meg úgy beszél.*”

Összességében megfigyelhető, hogy bár mindegyik korcsoportban a legtöbben helyesnek titulálják a nyelvjárásias beszédet a magyarázatoknál kiderült, hogy a legidősebb korosztály mégis a legelfogadóbb, a fiatalabb korcsoportok pedig inkább elutasítóak vagy

távolságtartóbbak a dialektusokkal szemben. Feltételezem, hogy ez azért alakult így, mert a legidősebb korcsoportban a kitöltők túlnyomó többsége nyugdíjas, így lehetséges, hogy a fiatalabb korcsoportok képviselői gyakrabban hagyják el a falut és városon vagy esetleg tanulmányaik során negatívan véleményezték nyelvjárásukat.

Ezután hasonló kérdést tettem fel az akli adatközlőknek, mint az előző, de különböző válaszlehetőségeket ajánltam.

53. ábra. Mit jelent az ön számára a nyelvjárási beszéd? N=24

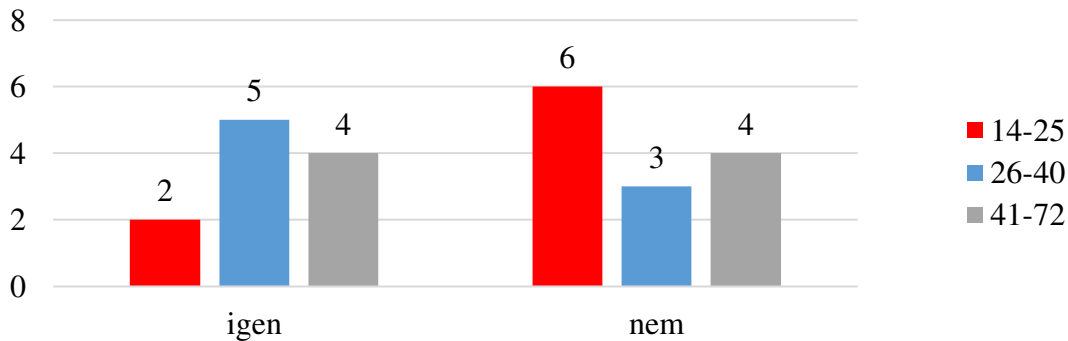

Ennél a kérdésnél is több válasz volt jelölhető, így látható az ábrán több szám, mint amennyi adatközlő. Megfigyelhető, hogy korcsoportoktól függetlenül az akli megkérdezettek megőrzendő hagyománynak, valamint identitáskifejező eszköznek tartják a nyelvjárási beszédet. A 14-25 éves korosztállyal az élen még néhány kitöltő kommunikációs eszköznek is titulálja. Csupán a legfiatalabb korcsoportból egy ember véli kiirtandó, haszontalan régiségnek a nyelvjárást.

A nyelvi attitűddel kapcsolatos kérdésekben a két fiatalabb korcsoport véleménye esetenként kissé ellentmondásos, de inkább nevezhető távolságtartónak, mint elutasítónak. Továbbá az előző településekkel szemben az Akliban vizsgált csoport legfiatalabb korosztálya kevésbé tudatos saját nyelvhasználatát illetően, viszont ők is értéknek tartják a dialektust. A legidősebb korosztály, mint minden településen itt is a legelfogadóbb viszonyulást mutatta, viszont itt ők a legtudatosabb nyelvhasználók is.

A nyelvjárásokhoz való hozzáállás kifejtése után az akli csoport nyelvhasználatának sajátosságait kutattam. Először a fiatalok és az idősek nyelvi különbségeit, majd a lassan kiveszni látszó régies szavakat vizsgáltam mennyire élnek még a köztudatban, illetve a nyelvhasználatban.

54. ábra. Előfordult-e már olyan, hogy nem értett vagy esetleg félreértett valamit, amikor egy szép korú ember mondott önnek? N=24

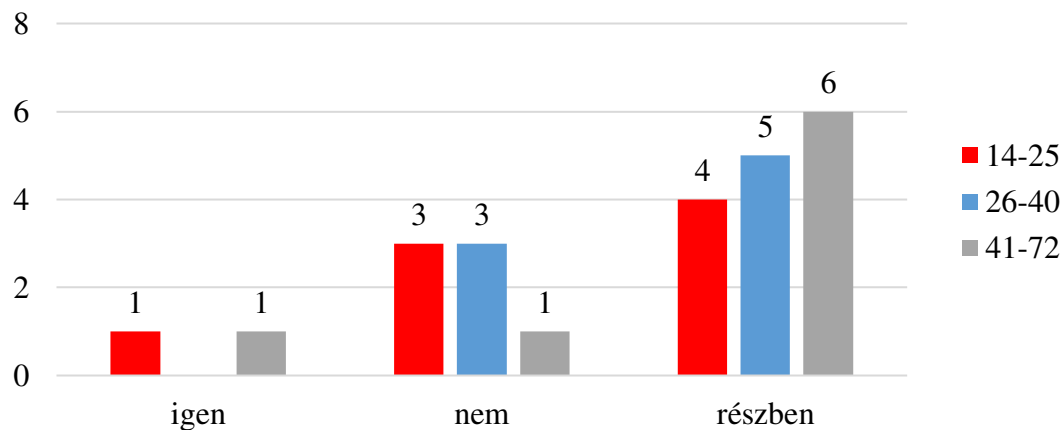
Az 54. ábrán látható, hogy meglepő módon éppen a legfiatalabb adatközlők többsége, amelyek korban a legmesszebb vannak az idősekhez nem ütközött félreértésekbe a szép korúakkal való kommunikáció során. A 26-40 éveseknél már fordul a kocka, ott többségben vannak azok a kitöltők, akikkel előfordult már ilyen. Szintén váratlan eredmény, hogy a 41-72 évesek korcsoportjából a kitöltők felének voltak megértési nehézségei az idősebbekkel való társalgás folyamán.

A kitöltők ezután ki is fejthették, hogy konkrétan melyek azok a szavak kifejezések, amiket nem értettek vagy félreértettek. A 14-25 éveseknél csupán a „karistol” kifejezés, illetve a „köcsög” szó főnév helyett melléknévként való értelmezése okozott problémát. A 26-40 évesek korcsoportjában a „vájling” és a „tengeri” szavak váltottak ki értelmezési nehézségeket. A legidősebb korcsoportnál gyűlt össze a legtöbb félreértést előidéző szó: „grádics, sufni, ángyom, csupor”

A továbbiakban az alaki és valódi tájszavak ismeretére és használatára kérdeztem rá. Ugyanazokat a szavakat soroltam az akli csoportnak is, mint az előbbieken vizsgált településeken. Kértem, hogy határozzák meg a vánkos, kredenc, hokedli, lajtorja, sifon, röggöny szavak jelentését.

Az akli adatközlők mindegyik korcsoportban többnyire tudták az imént felsorolt szavak jelentését, számottevő tévesztések csak a legfiatalabb korcsoportnál voltak fellelhetők. Miután kiderült, hogy az akli lakosok ismerik az említett szavakat, a következő kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy nyelvhasználatukban mennyire vannak azok jelen.

55. ábra. Részei-e a szóhasználatának a fent említett szavak? N=24

A 41-72 évesek korosztályának túlnyomó többségének nyelvhasználatában részben vannak jelen ezek a szavak, a 26-40 éveseknél 5 kitöltő szintén csak részben használja, 3 adatközlő egyértelműen nyilatkozta, hogy nem alkalmazza beszédében. A 14-25 évesek közül 4 kitöltő csak néhányat, három kerüli használatukat és csupán 1 kitöltő veszi igénybe a vánkös, kredenc, hokedli, lajtorja, sifon, röggöny szavak mindegyikét.

A következőkben megkérdeztem a kitöltőket, hogy amennyiben ismerik, de nem, vagy csak részben használják a fent vizsgált szavakat érdeklődtem honnan tudják jelentésüket. Az akli válaszadók mindegyik korcsoportjában az adatközlők ismereteiket szüleiktől, nagyszüleiktől, idős emberektől szerezték. Ezután érdeklődtem, hogy ismernek-e a fentiekhez hasonló szavakat.

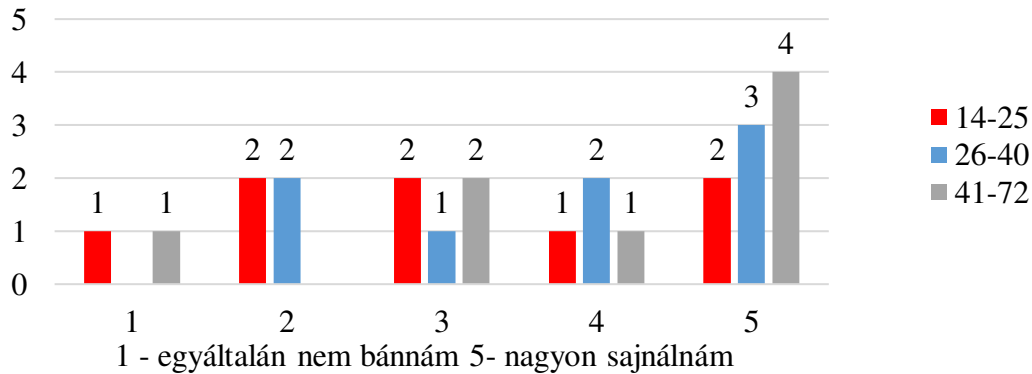
A vánkös, kredenc, hokedli, lajtorja, sifon, röggöny szavak mellé a legtöbb szót a 26-40, illetve a 41-72 évesek tudták felsorolni, de jócskán érkeztek a legfiatalabbak kategóriájából is válaszok: „lóca, balta, pityóka, blóder, furik, targonca, tengeri, lábas, firhang, bádög, tornác, veronda, findzsa, grádics, csupor, tekenő, kócs, taliga, rétoja, sláng, bót, vót, spájz, oszt akko(akkor), pricep, málé, kása, krumpli, murok, disznó, viganó, kolompér, lajbi, sezlony, bagázs, pavarat, vider, tehen, kas, vitrin, surc, vájling, kelengye, szita, dunyha, perenaszka.” A tájszavak mellett feltűntek az ukrán nyelv hatásai nyelvünkre, tehát a kódváltás jelensége.

A kérdést folytatva megkérdezte, azt is, hogy milyen szavakat használnak az akli válaszadók, melyről tudják, hogy tájszó. Említendő, hogy a legfiatalabbak korcsoportja is sorolt fel szavakat, akik eddig többségben állították, hogy nem beszélnek nyelvjárásban. A következő tájszóknak vélt szavakat sorolták fel az adatközlők: „málé, krumpli, paszuly, bódé, murok, bagázs, rétoja, spájz, targonca, talicska, számóca, lóca, puliszka, disznó, tehen, röggöny, cicuka, vót, hun, hecsepecse, ketrec, blóder, kokas, hokedli, saranc, sifon, surc, csupor, sezlony, sámedli.”

A fentiekből kitűnt, hogy az akli lakosok ismernek és használnak kölcsön-, régies-, táj, illetve nyelvjárásias szavakat, a továbbiakban arról kérdeztem, mennyire értékelik ezeket a szavakat és sajnálnák-e, ha kivesznének a köztudatból.

56. ábra. Mennyire sajnálná, ha kivesznének a régies, illetve nyelvjárásias szavak?

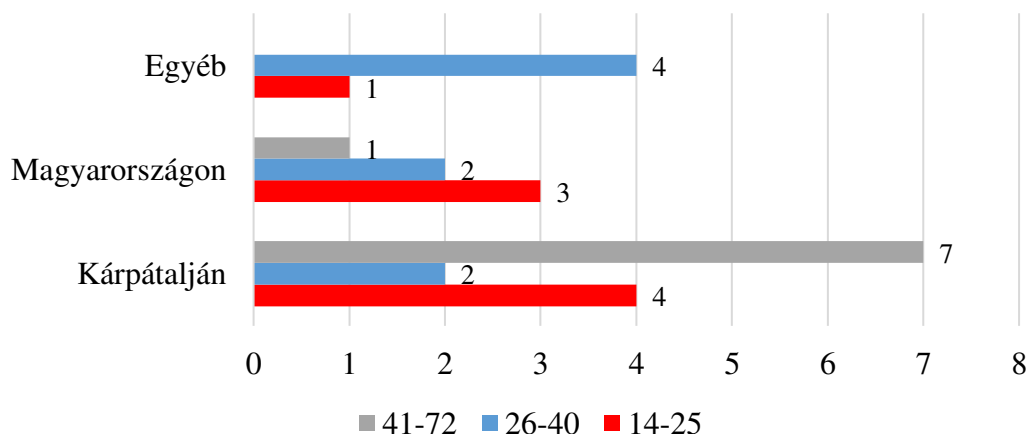
N=24

A 14-25 éves adatközlőknél szinte egyénekenként változnak a vélemények ezzel kapcsolatban. A 26-40 évesek korcsoportjában szintén nagyon megosztó eredmények láthatók, de többnyire sajnálnák, ha ezek a szavak nem lennének. A legidősebbek többsége is inkább sajnálná, ha kiveszne a nyelvjárás. Ahhoz képest, hogy főleg a 26-40 és 41-72 évesek korcsoportja nagyon elfogadó viszonyulást mutatott a nyelvjárásokhoz, ennél a kérdésnél többen közömbösek maradtak a téma kapcsán.

Ezután az elfogultság kérdésével foglalkozva érdeklődtem, hogy az akliak szerint hol beszélnek a legszebben magyarul.

57. ábra. Véleménye szerint, hol beszélnek a legszebben magyarul? N=24

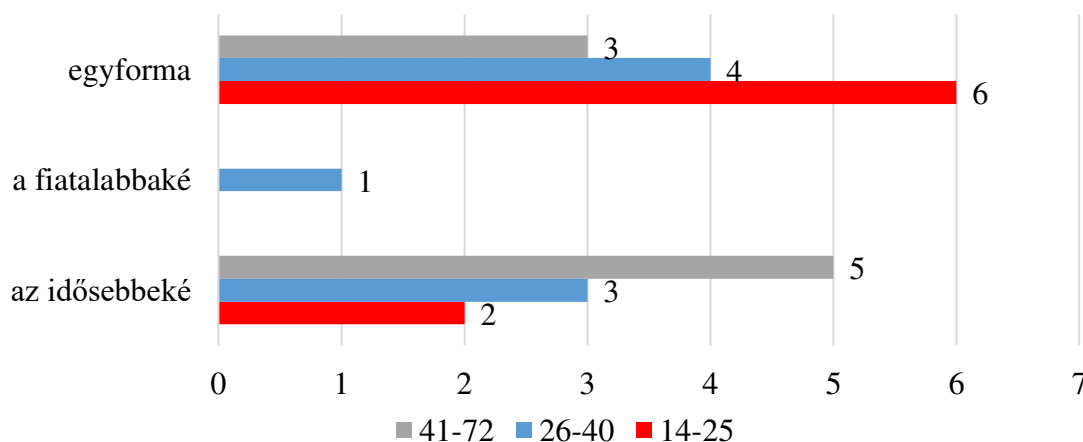

A 14-25 éveseknél megfigyelhető, hogy a kitöltők felének a kárpátaljaiak nyelvhasználata a legszebb, 3 kitöltőnek pedig a magyarországiaké, 1 válaszadó pedig az egyéb kategóriát jelölte, mert nem tudott dönteni a kettő közül. A 26-40 éveseknél egyéb lehetőséget

jelölt az adatközlők fele, mert nem tudott választani vagy szerinte Erdélyben a legszebb, illetve úgy gondolja, hogy mindenütt szép, ahol tudatosan figyelnek rá. További 2 megkérdezett úgy gondolja Kárpátalján, a másik 2 kitöltő szerint pedig Magyarországon beszélik a legszebben a magyart. A 41-72 évesek korcsoportjában 1 kitöltő kivételével mindenkinek a kárpátaljai nyelvhasználat tetszik jobban. Jól látható, hogy a legelfogultabb ebben a kérdésben az akli lakosok legidősebb korcsoportja.

A továbbiakban kérdőívemben összehasonlító kérdések következtek, melyek az idősök és fiatalok beszédére vonatkoztak.

58. ábra. Ön szerint Akliban az idősebbek vagy a fiatalok beszéde szebb? N=24

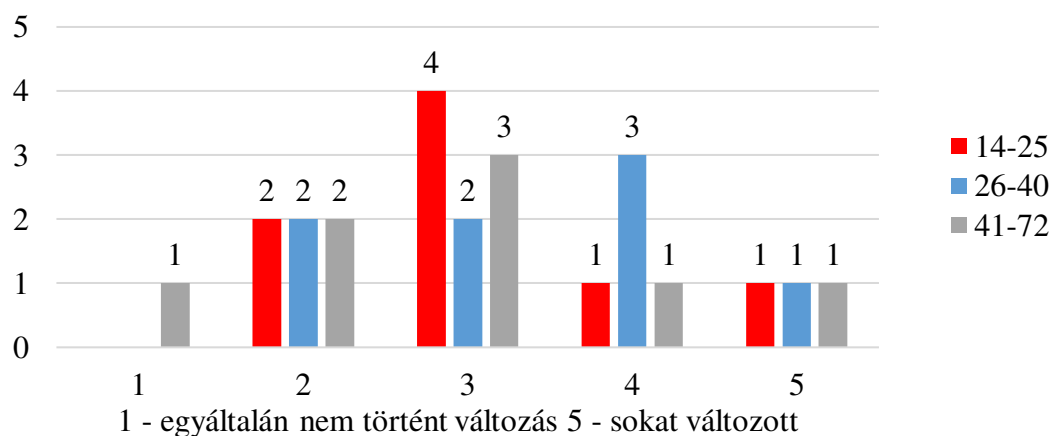
A 14-25 évesek úgy vélekednek többnyire, hogy egyforma, csupán 2 kitöltő gondolja úgy közülük, hogy az idősebbeké. A 26-40 évesek korcsoportjában jobban megoszlának a vélemények; 4 válaszadó szerint egyforma, 3 az idősebbekét tartja szebbnek és csak 1 szavaz a fiatalabbakra. A 41-72 évesek közül a legtöbb adatközlőnek az idősebbek nyelvhasználata nyerte el a tetszését, illetve még 3 válaszadó közülük úgy véli, hogy nincs különbség egyforma. Ezután megkértem adatközlőimet, hogy fejtsék ki bővebben, miért a megadott álláspontot képviselik. A 14-25 évesek szerint azért egyforma, mert: „Mind kettő szép a maga módján.” A többi megadott választ nem indokolták. A 26-40 évesek azért vélik úgy, hogy az idősebbeké, mert tisztelettudóbb, gazdagabb, illetve bölcsőbbek és nem használnak szlenget, mint a fiatalok. Itt látható a válaszban az is, hogy nem csupán az idősök nyelvhasználatát tartják szépnek, hanem kifejezik nem tetszésüket is a fiatalabbak beszédmódja felé. Az az egyetlen akli adatközlő, aki úgy gondolja, hogy a fiataloké beszéde a követendő példa, így magyarázza: „Többet tanulnak tovább szak-, illetve főiskolán, mint korábban.” A 41-72 évesek szerint az idősebbeknek nagyobb a szókincsük és megfontoltabbak, valamint szebben tudják kifejezni magukat.

Összességében látszik, hogy a legfiatalabb korcsoport nem elfogult a kérdésben és a többség nem észlel különbséget, a 26-40 évesek között megoszlanak a vélemények, de többnyire vagy egyformának vélik, vagy az idősebb emberek beszédét tartják szépnek. A 41-72 évesek között a többség az idősek nyelvhasználatát ítélik jobbnak, ami esetleges elfogultságra enged következtetni, hiszen a legtöbben közülük már nyugdíjasok, így maguk is az idősebbek kategóriájába tartoznak.

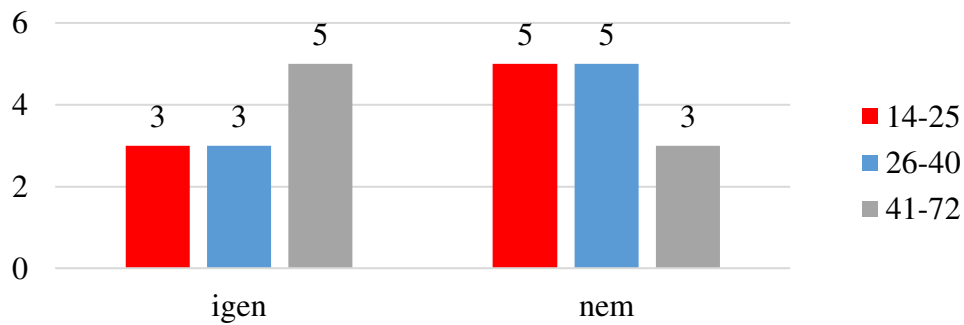
A kérdéssor következő részében az Akliban vizsgált csoport véleményét kértem ki az általuk észlelt nyelvhasználati változások alakulásáról.

59. ábra. Ön szerint mennyire változott meg az akliai nyelvhasználat az elmúlt 30-40 évben? N=24

Amint az látható a 14-25 évesek korosztályának fele tartózkodott meghatározni pontosan, hogy történt-e változás, 2 kitöltő nem igazán észlelt változásokat és 2 adatközlő szerint pedig változott az akliai nyelvhasználat. A 26-40 évesek válaszadóinak fele úgy ítélte, hogy változott a nyelvhasználat a településen, 2 semleges választ adott meg, és 2 kitöltő szerint nem történt változás. A legidősebbek korcsoportnál megosztóak a vélemények 3 adatközlő úgy gondolta nem észlelhető változás, 3 kitöltő tartózkodott eldönteni és 2 válaszadó hiszi azt, hogy történtek változások az elmúlt 30-40 évben az akliai nyelvhasználatában. Minden korcsoportban szinte egyénekenként eltérnek a vélemények, így összességében nem lehet meghatározni, mit gondolnak az akliai a múltban történt változásokat illetően. A továbbiakban azonban a jövőről érdeklődtem.

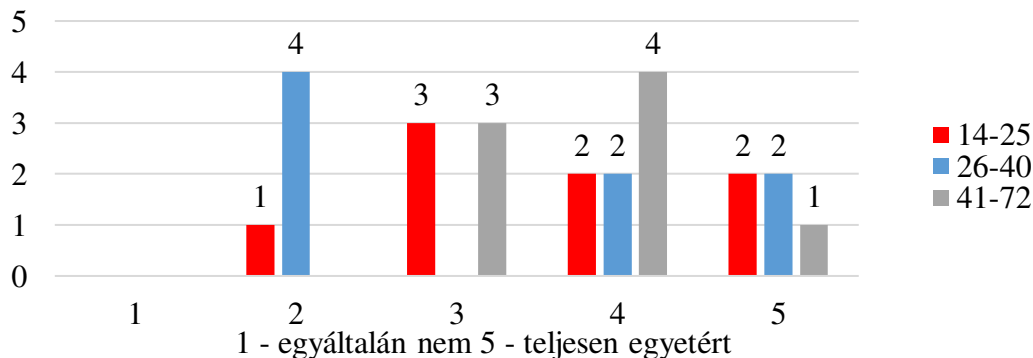
60. ábra. Véleménye szerint 30-40 év múlva is így fognak beszélni Akliban? N=24

Megfigyelhető, hogy a 14-25 évesek, illetve a 26-40 évesek közül egyforma arányban és többségben vélik azt, hogy az akliak nyelvhasználata nem fog változni, míg a 41-72 éves adatközlők többsége feltételez jövőbeli változásokat a település nyelvhasználata kapcsán.

Az eddigiekből alaposan kivehető az akli adatközlők saját nyelvhasználata, illetve a nyelvjárási beszéd megítélésé a lakosok között, de végül rákérdeztem arra, saját településük nyelvhasználatát mennyire ítélik nyelvjárásiaknak.

61. ábra. Mennyire ért egyet azzal, hogy Akliban ma már kevesen beszélnek nyelvjárásiakban? N=24

A 14-25 évesek korcsoportjának fele egyetért a felvetéssel 3 kitöltő nem hozott egyértelmű döntést, 1 adatközlő pedig inkább nem ért egyet az állítással. A 26-40 éveseknél más a helyzet, ott teljesen megoszlanak a vélemények, hiszen 4 válaszadó szerint ma már kevesen beszélnek Akliban nyelvjárásiakban, 4 kitöltő pedig úgy gondolja, ez az elmélet téves. A legidősebbek többsége pedig meglepő módon egyetért az elgondolással. Ez az eredmény az előzőek függvényében azért furcsa, mert eddig a legidősebb korcsoport ítélte nyelvhasználatát a leginkább nyelvjárásiaknak, illetve ők voltak a legelfogadóbbak a dialektusokkal szemben, így azt feltételeztem, hogy ez azért lehetséges, mert szerintük településük nyelvhasználata is nyelvjárásiak, de ez az elgondolás ebben a kérdésben nem igazolódott be.

Mindezeket összevetve elmondható, hogy a múltbéli nyelvhasználati változásokkal kapcsolatban a kitöltők véleményei minden korcsoportban eltérőek, a jövőt illetően az akliak

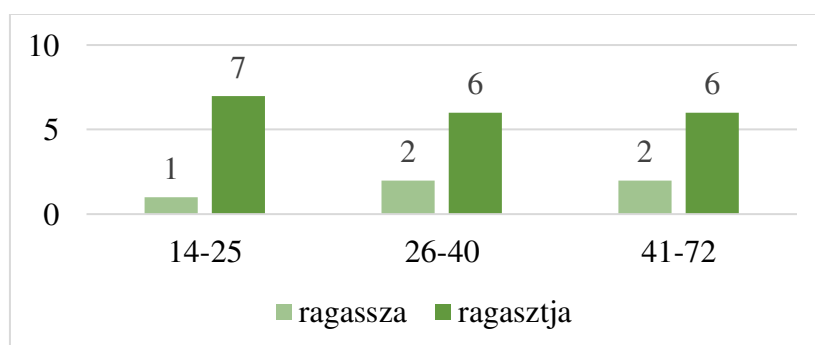
pedig inkább nem feltételeznek jelentős változásokat, saját településük nyelvhasználatát pedig kevésbé tartják nyelvjárásiasnak.

Az eddigi eredmények alapján megfigyelhető, hogy az akliak véleménye végig eléggé ellentmondásos. A település lakosai általában konkrét kérdéseknél tagadják, hogy nyelvjárásban beszélnének, viszont mikor rákérdeztem a nyelvjárásias szavak használatára, illetve egyéb kifejtős kérdéseknél mégis felszínre került az akli lakosok dialektusa. Tehát a lakosok többnyire nem merik felvállalni vagy tagadják nyelvhasználatuk nyelvjárásias jellegét, ami azonban a településen nincs hatással a nyelvjárás presztízsére, hiszen a válaszokból úgy tűnt inkább értékesnek vélik a dialektust.

A továbbiakban kitértem a szakirodalomban is említett olyan nyelvjárás jelenségek vizsgálatára, mint a suksükölés, szuksükölés, a -nál/-nél használata a -hoz/-hez/-höz helyett és az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű -nák/-nék todalék illeszkedése. Amint mindegyik eddig elemzett településen, az Akliban vizsgált csoport is feladványt kapott, ami minden esetben két mondatot foglalt magába, melyek tartalmilag megegyeztek. A kitöltőknek ki kellett választani azt a mondatot, amelyet jobbnak ítélik. A mondatok egyike a sztenderd nyelvváltozatnak megfelelően volt megadva, a másik mondatban, pedig a Kárpátalján is előforduló nyelvjárás jelenségek egyike szerepelt. A kérdésekből kiderült, hogy az akli válaszadókra mennyire jellemző ezen jelenségek használata. Általánosságban mindegyik jelenségre több kérdés, több mondatpár vonatkozott.

A továbbiakban mindegyik jelenségből diagramon is bemutatok egyet. Első sorban a suksükölést vizsgáltam a következő példákkal: Az asztalos éppen most ragasztja a szék lábát./ Az asztalos éppen most ragassza a szék lábát.

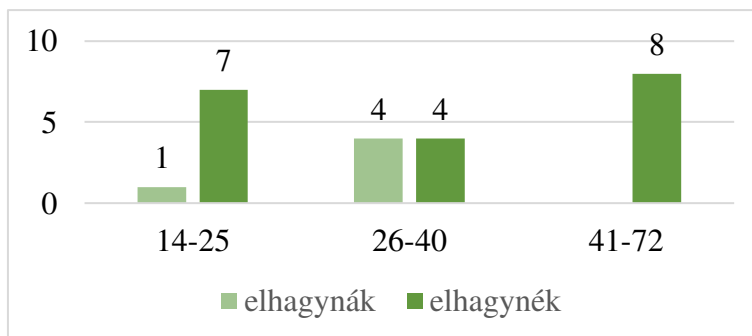
62. ábra. Suksükölés N=24

Amint az az ábrán látható az akli lakosok minden korcsoportjában szinte mindegyik adatközlő a sztenderd változatot preferálja. A többi suksükölésre vonatkozó példamondatnál is erősen kitartottak a köznyelvi változat mellett, egyedül a 14-25 évesek korcsoportjában a látja/lássza szavak kontextusba helyezett használatánál történt kisebb elbizonytalanodás.

A következő mondatpárok az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű -nák/-nék toldalék illeszkedésére vonatkoztak. Az egyik mondat például ez volt: Ha elhagynék még egy kulcsot, anyu biztos nagyon mérges lenne./ Ha elhagynák még egy kulcsot, anyu biztos nagyon mérges lenne.

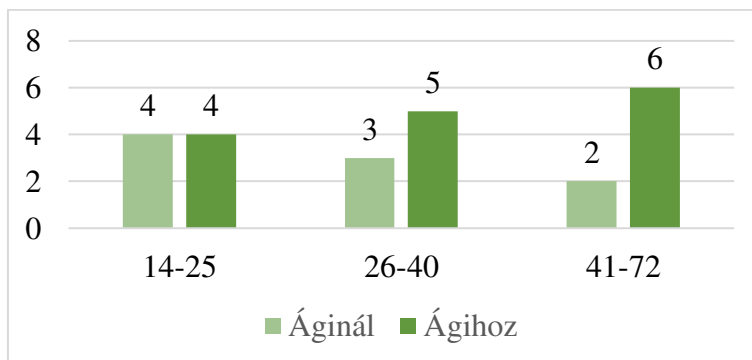
63. ábra. -nák/-nék toldalék illeszkedése N=24

Megfigyelhető, hogy a legfiatalabb és legidősebb adatközlők szinte mindegyike a köznyelvi változatot preferálja, míg a 26-40 évesek korcsoportjának fele a nyelvjárási változatot részesítette előnyben. A többi erre a jelenségre vonatkozó mondat esetében a legfiatalabb korcsoport véleménye változott, a legidősebbek közül szinte mindegyik kitöltő végig a sztenderd változatot választotta.

A további mondatok a -nál/-nél rag -hoz/-hez/-höz helyetti használatára vonatkoztak. A példamondat a következő: Elmentem látogatóba Ágihoz./Elmentem látogatóba Áginál.

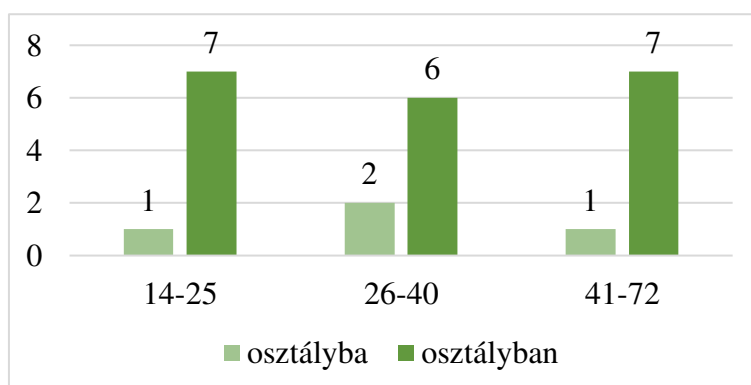
64. ábra. -nál/-nél -hoz/-hez/-höz helyett N=24

Ez a nyelvjárási jelenség a legfiatalabb korcsoport felénél jellemző, a 26-40 évesek, illetve a 41-72 évesek is többsége a köznyelvi „Ágihoz” változatot tartalmazó mondatot részesíti előnyben.

Végül a -ba/-be, -ban/-ben helyhatározóragok kontextus függő változását vizsgáltam a következő mondatok segítségével: Az osztályban hagytam a füzetem./ Az osztályba hagytam a füzetem.

65. ábra. -ba/-be vagy -ban/-ben N=24

Látható az ábrán, hogy mindegyik korcsoportból szinte mindegyik adatközlő ebben az esetben a sztenderd változatot preferálja, de nincs ez másképpen az erre a jelenségre vonatkozó másik példamondatnál sem.

Megfigyelhető, hogy az akli lakosok többsége korcsoporttól függetlenül inkább a sztenderd változatot részesítik előnyben a nyelvjárási jelenségeknél. A köznyelvi forma kiválasztása azonban minden jelenségnél a legegyszerűbben a legidősebb korcsoportra jellemző.

IV. A PÉTERFALVI, BATÁRI ÉS AKLI LAKOSOK NYELVHASZNÁLATÁNAK ÉS ATTITÚDJÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A szakdolgozatomban megvizsgáltam a Tiszapéterfalvai Kistérségben található három település lakosainak nyelvhasználatát, nyelvi attitűdjét, a tájszavak, régies kifejezések, illetve nyelvjárási szavak ismeretét és használatát. Felmértem, milyen változásokat feltételeznek a nyelvhasználatukat illetően, összehasonlítottam a településen a fiatalok és az idősök nyelvhasználatát, majd kitértem a kárpátaljaiakra jellemző nyelvjárási jelenségek használatának gyakoriságára is. Mindezt a látszólagosidő-vizsgálat módszerével elemeztem. Az adatokat kérdőív segítségével gyűjtöttem, melyet kiküldtem a péterfalvi, batári és akli lakosok egy csoportjának. A beérkezett válaszokat településenként kielemeztem, az adatközlőket korcsoportokra bontva. A falvak lakosainak válaszai munkámban külön fejezetenként elemeztem, ezért készítettem egy összehasonlítást, amely rámutat a hasonlóságokra és a különbségekre.

4.1. A péterfalvi, batári és akli lakosok nyelvhasználata

Kárpátalján egy kétnyelvű közösség részeként a nyelvhasználatnál meghatározó, hogy a lakosoknak milyen az anyanyelvük, illetve az állam és idegennyelvtudásuk. Először tehát tisztázódott, hogy mindegyik adatközlőnek településtől függetlenül magyar az anyanyelve. Ezután felmértem a kitöltők államnyelvtudását. Péterfalván és Batáron megfigyelhető, hogy az idősebb korosztály beszéli a legjobban az államnyelvet és az orosz. Az Akliban vizsgált csoport ukrán nyelvtudása valamivel gyengébb, mint a másik két vizsgált településé. Azonban az orosz nyelv használata itt nem csupán a vizsgált legidősebb korcsoportra korlátozódik. Az angol és egyéb idegen nyelvek tudása mindegyik településen a legfiatalabb korcsoportra, illetve még esetenként a középkorosztályra jellemző.

Mindezek fényében kiderült, hogy mivel az adatközlők anyanyelve mindhárom településen a magyar, így minden szituációban ezt a nyelvet részesítik előnyben. Ahol a szabályozások ezt nem teszik lehetővé, például a hivatalokban, ukrán nyelven próbálnak kommunikálni. Batáron több esetben előfordulnak egyéb idegen nyelvek feltételezhetően azért, mert az ottani válaszadók egy része időszakonként külföldön tartózkodik. Akliban pedig a megadott szituációkban az anyanyelv és az ukrán mellett még gyakran feltűnik az orosz. A kitöltők minden településen a közvetlen környezetükkel, természetesen, az anyanyelvükön kommunikálnak, mivel az őket körülvevő emberek is magyarok.

Ezután anyanyelvük változatáról kérdeztem a kitöltőket. Elemeztem, hogy szerintük nyelvhasználatuk nyelvjárási-e vagy sem. A péterfalvi adatközlők nagy része, de leginkább a

legfiatalabb korcsoport felvállalja, hogy dialektusban beszél. A batári adatközlők túlnyomó többsége is beismeri nyelvjárásias nyelvhasználatát, míg az akliak, és közülük főként a legfiatalabb korcsoport állítja, hogy nem használ dialektust. A következőkben kiderült, hogy ez az állítás nem feltétlenül igaz, az akli kitöltők pedig kevésbé tudatosak nyelvhasználatuk terén.

A következőkben azt kérdeztem az adatközlőktől, szerintük településük nyelvhasználatát nyelvjárásias vagy sem. A péterfalviak semleges viszonyultak a kérdéshez, az idősebb korcsoport megállapítása szerint azonban nem beszélnek településükön nyelvjárásban. Érdekes összefüggés, hogy az általam vizsgált legidősebb korcsoport eddig hiába mutatott kissé pozitívabb attitűdöt a nyelvjárásokkal kapcsolatban, mégis úgy gondolják, hogy a péterfalviakra kevésbé jellemző a nyelvjárásias beszéd. Ez azt bizonyítja, hogy a nyelvjárás értékelése és használata nem feltétlenül függ össze a tudatos nyelvhasználattal. A fiatalabbak körében végig megfigyelhető volt a tudatosság és a szituációfüggő nyelvhasználat megválasztása, azonban gyakrabban előfordultak a nyelvjárásias beszéd presztízsvesztésére utaló megnyilvánulások. Batáron összességében az adatközlők úgy gondolják, hogy jellemző a falura a dialektus, viszont itt a legfiatalabbak közül vannak többen, akik ezt cáfolták. Az akli válaszadók döntő többsége pedig úgy hiszi, településük nyelvhasználatát nem nyelvjárásias.

A továbbiakban a tájszavak, valamint régies-, nyelvjárásias szavak ismeretére és használatára vonatkozó kérdésekre érkező válaszokat elemeztem. Kiderült, hogy az általam felsorolt szavaknak a jelentését mindhárom településen többnyire meg tudták határozni, főleg a legidősebbek. Utána megkértem a válaszadókat soroljanak fel olyan nyelvjárásias szavakat, amelyeket mindennapjaikban használnak. Mindhárom településről nagyon sok szó érkezett és itt többször talákoztam az államnyelvből átvett kölcsönszavakkal is. Érdekes, hogy az akliak, akik azt vallották, nem beszélnek nyelvjárásban, itt szinte a legtöbb nyelvjárásias szót ők sorolták fel.

Végül a Kárpátalján is használt nyelvjárás jelenségekről (mint a suksükölés, szuksükölés, a -nál/-nél használata a -hoz/-hez/-höz helyett és az alanyi iktelen ragozás, feltételes módú egyes szám 1. személyű -nák/-nék toldalék illeszkedése) kérdeztem. Péterfalván az adatközlők többsége korcsoportoktól függetlenül minden felsorolt nyelvjárás jelenséggel szemben a sztenderd változatot választaná. Akliban is összességében a legtöbben köznyelvi változatot preferálják, de itt főleg a legidősebb korcsoport a legeggyöntetűbben, míg a 14-25, illetve 26-40 évesek közül néhány adatközlő elbizonytalanodott. Meglepő, hogy pont azok a korcsoportok, akik a legmagabiztosabban állították, hogy nem beszélnek nyelvjárásban. A batári adatközlőknél fordított a helyzet, ott a legfiatalabb korcsoport a leghatározottabban választotta ki a sztenderdet, illetve a 26-40 évesek többsége is a köznyelvet tartotta előbbre, míg

legidősebb korosztály inkább a nyelvjárási jelenségeket preferálta. Ez írásban megvalósult felmérés, ahol a köznyelvi és a nyelvjárási változatok közül kellett választani. Egyáltalán nem biztos, hogy ha nem tüntetem fel a sztenderd változatot, akkor is a köznyelvit alkalmazták volna, illetve nem garantált, hogy szóban nem fordulnak inkább elő a nyelvjárási jelenségek.

Összességében megfigyelhető, hogy a településeken többnyire felvállalják, hogy nyelvhasználatuk nyelvjárási. Kiderült, hogy akik tartózkodnak ezt elismerni azok is használnak nyelvjárási szavakat és nyelvjárási jelenségeket.

4.2. A péterfalvi, batári és akli lakosok nyelvi attitűdje

A fentiekből már kiderült, hogy a vizsgált települések nyelvhasználata nyelvjárási. A továbbiakban a felmérésben résztvevő falvak néhány lakosának nyelvjárásokhoz való hozzáállását összegzem.

Először azt kértem az adatközlőktől, hogy határozzák meg a nyelvjárás fogalmát. Sok esetben már a meghatározásnál kiderült az adott válaszadók véleménye is a dialektusról. Mindhárom faluban előfordultak negatívabb hozzáállást feltételezhető jelzők, mint a „*régies, paraszti, helytelen*” viszont a válaszadók többsége megőrzendő hagyományként és értéként határozta meg.

A következő kérdésemet szándékosan kissé kívülállóként tettem fel. Azt kértem az adatközlőimtől, hogy határozzák meg mennyire tartják zavarónak azt, ha valaki nyelvjárásban beszél. A Péterfalván megkérdezettek közül a legtöbben nem tartják zavarónak a nyelvjárási beszédet, a nyelvjárás értéke itt korosztályonként lépcsőzetesen emelkedik. A batári adatközlőket mindegyik korcsoportban, egyenlő arányban és túlnyomó többségben egyáltalán nem zavarja, ha valaki nyelvjárásban beszél. A megkérdezett akliakat szintén korosztálytól függetlenül egyáltalán nem zavarja a dialektus.

Megkérdeztem az adatközlőket, hogy ha előfordul, hogy inkább elkerülik a nyelvjárás használatát, miért teszik ezt. Ezekből a válaszokból ugyanis levezethető a hozzáállás kérdése. A péterfalviaknál kiderült, hogy akik bizonyos esetekben kerülik a nyelvjárási beszédet, nem azért teszik, mert szégyellnék azt, hanem azért mert beszédhelyzettől függővé teszik a nyelvhasználatukat a közérthetőség és az illőség végett. A batári adatközlők ellenben sok esetben tudatosan azért teszik ezt, mert szégyellik, ugyanis mások negatív jelzőkkel, valamint sztereotípiákkal illették nyelvhasználatukat. Az akliaknál korosztályonként eltérő a viszonyulás ebben a kérdésben. A legfiatalabb korcsoport állította, hogy nem kerüli a nyelvjárás, hiszen nincs mit elkerülnie, mivel nem beszél nyelvjárásban, a 25-40 évesek korcsoportja esetenként azért mellőzi, mert sokan ezt helytelennek titulálják, a legidősebb korcsoport pedig úgy vélekedik nem szégyen ki, hogy beszél és nem kerüli el a nyelvjárási nyelvhasználatot.

Megfigyelhető tehát, hogy mindhárom településen többnyire az előítéletek végett kerülnek el esetenként a nyelvjárást.

A meghatározásokban többször kifejtették az adatközlők, hogy helyesnek vagy helytelennek vélik a dialektus, de volt egy konkrét kérdés is, ami erre vonatkozott. Minden településen mindegyik korcsoport többsége helyesnek tartja a nyelvjárást, csak néhányan adtak meg egyéb meghatározásokat.

Megvizsgáltam, hogy a válaszadóknak összességében milyen jelentést tartalommal bír maga a nyelvjárási beszéd. A megadott lehetőségek közül településtől és korcsoporttól függetlenül identitáskifejező eszköznek, illetve megőrzendő hagyománynak vélik a nyelvjárásokat. Néhányan kissé távolságtartóan kommunikáció eszköz opciót jelölték és nagyon ritka volt a válaszok között az, ha valaki kiirtandó régiségként definiálta.

Az ismert közhely szerint akkor tudja az ember leginkább értékelni a dolgokat, mikor elveszíti azokat. Ennek fényében erről az oldalról tettem fel kérdésemet, miszerint kértem az adatközlőket, hogy határozzák meg mennyire sajnálnák, ha kivesznének a nyelvjárások. A vizsgált péterfalviak mindegyik korcsoportja inkább sajnálná, csak a legfiatalabb korcsoportban jelentek meg ritkán negatívabb vélemények. A batáriak között a felmérés meglepő eredményeket produkált, hiszen a korábbiakban végig az látható, hogy a település lakosai elfogadóak a nyelvjárásokkal szemben és értékelik azokat, ebben a kérdésben mégis semleges viszonyultak a témához, ugyanígy az akliak is, akiknek vélekedése megosztó, hiszen többen itt is tartózkodtak a konkrét válaszadástól, viszont többségében minden korcsoport sajnálná, ha nem lennének nyelvjárások. Összességében azonban minden megkérdezett értékeli a nyelvjárási beszédet és sajnálná, ha kivesznének a nyelvhasználatból.

Végül a kitöltőket érzelmi meghatározottságukról kérdeztem saját nyelvhasználatukkal szemben. A Péterfalván vizsgált csoport adatközlői a magyarországiak és a saját nyelvhasználatuk közül, inkább a kárpátaljai részesítik előnyben. Nincs ez másképpen a batári válaszadók körében sem. Viszont az akliak sok esetben jelöltek meg egyéb helyeket vagy egyszerűen nem kívántak választani a megadott kettő közül. Azonban Akliban is a vizsgált 41-72 évesek kategóriája egyértelműen a kárpátaljai nyelvhasználatot tartja szebbnek. A péterfalvi és batári csoportok tehát érzelmi viszonyulás alapján választottak, de az akli adatközlők is többnyire pozitív hozzáállást mutatnak saját nyelvhasználatuk felé, főleg az idősebb korcsoportban.

Mindent összevetve megállapítható, hogy mindhárom település pozitívan viszonyul a dialektusokhoz és elfogadó a nyelvjárásokkal szemben. Ez a vélemény mindegyik település

legidősebb korcsoportjára jellemző leginkább. Péterfalva és Batár esetében a 14-25 évesek a legtudatosabb és szituációhoz igazodó nyelvhasználók, míg ez Akli esetében fordítva igaz, hiszen a legidősebb korosztályra jellemző leginkább a tudatosság és a legfiatalabbak nem érzékelik beszédük nyelvjárásias voltát. Az érzelmi meghatározottság saját nyelvhasználatukkal szemben pedig mindegyik település lakosainál egyaránt megfigyelhető.

V. BEFEJEZÉS

Szakedolgozatomban a péterfalvi, batári és akli lakosok nyelvjáráshoz való viszonyulást mutattam be, illetve nyelvhasználati szokásaikat tanulmányoztam. A felmérésben 60 péterfalvi, 30 batári és 24 akli adatközlő vett részt. Kutatásomban a látszólagosidő-vizsgálat módszerét alkalmazva a válaszadókat három egyenlő korcsoportra osztottam és ennek megfelelően figyeltem meg a különbségeket. Péterfalván mindegyik korcsoportba 20, Batáron 10, Akliban pedig 8 válaszadó jutott. A korosztályok a következőképpen alakultak: 14-25 évesek, 26-40 évesek és 42-71 évesek.

A munkám elején megfogalmazott hipotézisek többnyire beigazolódtak.

A feltételezésem, miszerint a vizsgált falvakban a lakosok fiatalabb és közép korosztályának a középiskola, illetve a felsőoktatás megtanította és megkövetelte a sztenderd nyelvváltozat használatát, vagyis ez a korosztály az írott szöveg kapcsán tudatosabb, míg az idősebb korosztályra ez kevésbé jellemző, csak Péterfalva és Batár kapcsán igazolódott be. Azonban ez szinte hasonló arányban volt megfigyelhető az általam vizsgált legidősebb korcsoport képviselői között is. A szituációfüggő nyelvhasználat viszont inkább a legfiatalabb korcsoportnál volt észrevehető. A tudatosság a fiatal és középkorosztály körében javuló tendenciát mutat, hiszen tudják, milyen helyzetben, melyik nyelvhasználatot előnyös alkalmazni. A fiatalok többnyire tisztában vannak azzal, hogy nyelvjárásban beszélnek. Mindezek arra engednek következtetni, hogy ezeken a településeken az iskolában alkalmazott újfajta additív, hozzáadó szemlélet kezdi elérni célját, azonban ebben a korcsoportban gyakrabban előfordultak a nyelvjárásias beszéd presztízsvesztésére utaló megnyilvánulások. Akli esetében alakultak csak kissé másképpen az eredmények, mivel a tudatosság a legfiatalabb korcsoportra jellemző a legkevésbé, és a legidősebb korosztály a legtudatosabb nyelvhasználók: ők a legelfogadóbbak is a dialektusok terén. Mivel írásban végeztem a kutatást, feltételezhető, hogy a nyelvjárás jelenségek ettől függetlenül beszédben érvényesülnének.

Az ezt követő felvetésem, miszerint vizsgált közösségekben, korosztálytól függetlenül, úgy vélekedik, hogy 30-40 év múlva ugyanúgy fognak beszélni lakóhelyén, megmarad anyanyelvváltozatuk, részben igazolódott be. Az eredmények mindegyik településnél szinte egyformán alakultak, hiszen minden vizsgált faluból a 14-25, illetve a 26-40 évesek korcsoportja többnyire azt feltételezi, hogy nem fog változni településük nyelvhasználata, a legidősebb korcsoportból azonban többen gondolják úgy, hogy a batáriak nyelvhasználatában a változás be fog következni. Ezt a nézetet támasztotta alá a fiatalok és az idősebbek

nyelvhasználati különbségeire vonatkozó további kérdés is, melyben mindegyik korosztály megindokolta, milyen konkrét változásokat észlelt.

A feltételezésem, hogy a megkérdezettek a nyelvjárásokhoz elfogadóan, saját nyelvhasználatukhoz pedig elfogultan viszonyulnak korcsoportoktól és településektől függetlenül beigazolódott. Az akliak legfiatalabb korcsoportjában észlelhető csak távolságtartás a nyelvjárási attitűdjük kapcsán. Igaz, hogy a fiatalabbak közül többen voltak, akik kissé távolságtartóan vélekedtek, mégis összességében az adatközlők értékelendők, megőrzendő hagyománynak tartják a nyelvjárásias beszédet. Az elfogultság kérdése leginkább a kárpátaljai nyelvhasználat megítélésénél, értékelésénél bontakozott ki. Egyértelműen megállapítható, hogy a vizsgált települések lakosai a saját nyelvhasználatukat tartják a legszebbnek. A nyelvjárásias beszéd tagadása Aklinál ugyan a legfiatalabb, de a többi településnél inkább a legidősebb korcsoportnál fordult elő esetenként, ami szintén a tudatosság hiányának köszönhető. Az adatközlők nem feltétlenül tagadták, inkább csak nem észlelték, hogy nyelvhasználatuk nyelvjárásias, mivel ez a korosztály kevésbé ismeri a sztenderd nyelvváltozatot.

A nyelvjárásokhoz való viszonyulás és tudatos, szituációfüggő nyelvhasználat a jövőben javuló irányba mozdul, hiszen a fiatalabb korosztály, a jövő generációja vélekedik így a kérdésről. A kárpátaljaiakra jellemző nyelvjárási sajátosságok a vizsgált közösség beszédét is meghatározzák, de ismerik és helyénvalóan alkalmazzák a nyelvünk sztenderd változatát.

Az a feltételezésem, hogy a vizsgált települések lakosainak nyelvi attitűdjében, illetve nyelvhasználati sajátosságaiban nem észlelhető számottevő differencia, teljes mértékben beigazolódott, hiszen szomszédos falvakat elemeztem dolgozatomban.

A kutatásom abban új, hogy korábban ezeken a településeken lakossági körben még nem készült hasonló látszólagosidő-vizsgálat a nyelvi attitűdre és nyelvhasználatra vonatkozóan. Az egész Kárpátaljára kiterjedő kutatások adataitól az évfolyammunkám eredményei többnyire nem tértek el.

Az Ukrajnában bevezetett hadiállapot miatt ugyan nem sikerült a tervezett létszámú adatközlőt megkérdezni még online formában sem, de így is sok pozitív visszajelzést kaptam a felméréssel kapcsolatban. Ezek, illetve az eredményeim alapján mindenképpen érdemes lenne a kutatást tovább folytatni, hiszen számos kérdés merült fel az elemzés közben, amire a gyűjtési módszerek bővítésével választ kaphatunk, ha a társadalmi körülmények engedik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balázs Géza 2002. *Magyar nyelvhelyességi lexikon*, Budapest: Corvina, 48.
- Balogh Lajos 1993a. A magyar nyelv Kárpátalján. In: Lizanec Péter – Horváth Katalin szerk. 1993., *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*, Ungvár – Budapest: Intermix kiadó, 107–121.
- Balogh Lajos 1993b. *Néhány megjegyzés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Magyar Nyelv LXXXIX, 119–227.
- Balogh Lajos 1997. A magyar nyelvjárások és a suksükölés. *Magyar Nyelv* 93: 354–360.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István – Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 68–74.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2006. *A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése*. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2007. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Cserniczkó István – Márku Anita szerk. 2007. *„Hiába repülsz te akárhová...”, Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár: Proli Print, 16–69.
- Beregszászi Anikó – Márku Anita 2003. A kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatáról. In: Cserniczkó István szerk., *A mi szavunk járása*. Ungvár: PoliPrint, 179–207.
- Cserniczkó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Cserniczkó István 2003. A kárpátaljai magyar közösség verbális repertoárja. In: Cserniczkó István szerk. *A mi szavunk járása*. Ungvár: PoliPrint, 61.
- Cserniczkó István és mtsai. 2020. Tévút az ukrán nyelvpolitikában. Törökbálint.
- Deprez, Kas – Persoons, Yves 1987. Attitude. In: Ulrich Ammon–Norbert Dittmar–Klaus J. Mattheier szerk. 1987. *Sociolinguistics/Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society*. Walter de Gruyter, Berlin, New York, 125–132.
- Domonkosi Ágnes 2007. Attitűd, értékítélet, minősítés: az értékszempont érvényesülése a nyelvi-nyelvhasználati reflexiókban. Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei. In: *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica*, 39.
- Dudics Lakatos Katalin 2020. Kárpátaljai magyar pedagógusok és tanítványaik metanyelvi ismereteiről. In: Hoffmann István szerk. *Magyar Nyelvjárások* 58, Debrecen, 165–173.

- Fasold, Ralph 1984. *The Sociolinguistics of Society*. Oxford: Basil Blackwell, 148.
- Ferenczi Gábor 2019. Nyelv(járás)i tudatosság és nyelv(járás)i attitűd vizsgálata felső tagozatos tanulók körében. In: Bódi Zoltán – Ferenczi Gábor – Pál Helén szerk. 2019. *A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben*. A Magyarságkutató Intézet Kiadványai 9., Budapest, 196–197.
- Horváth Katalin – Lizanec Péter 1993. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. In: Lizanec Péter – Horváth Katalin szerk. 1993. *Az ungvári hungarológiai intézet tudományos gyűjteménye*, 57.
- Horváth Katalin 1976. *A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzórendszere*. 8–29.
- Imre Samu 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 365.
- Kálmán Béla 1966. *Nyelvjárásaink*. Budapest: Tankönyvkiadó, 58.
- Karmacsi Zoltán 2001. Tiszaújlak lakosságának nyelv választási szokásai és identitástudata. In: Papp György szerk. 2001. 11. *Élőnyelvi Konferencia*. Újvidék, 141–154.
- Karmacsi Zoltán 2009. Nyelvi attitűd: gyengítő és erősítő tényezők Kárpátalján a magyar nyelv esetében. In: Borbély Anna–Vančonek Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. 415–422.
- Kiefer Ferenc 1998. Alaktan. In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*, Budapest: Osiris, 216.
- Kiss Jenő 1993. A magyar nyelv. In: Kósa László szerk., *A magyarságtudomány kézikönyve*., Budapest: Akadémiai Kiadó, 146.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 136–145.
- Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris, 154–317.
- Kontra Miklós 2012. *Mai magyar nyelvi változások (látszólagos- és valóságosidő-vizsgálatok)*. Nyelvtudományi Közlemények.
- Lakatos Katalin 2010. *Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar: Doktori Disszertáció, Budapest, 25–87.
- Lizanec Petro 1992. *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lizanec Petro 2003. *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. kötet*. Ungvár–Debrecen: „Ethnica” Kiadó. 727–728.

- Lizanyec Petro – Horváth Katalin 1981. *A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól*. Magyar Nyelvjárások XXV: 3–17.
- Mattheier Montágh Imre 2012. *Tiszta beszéd*. Budapest: Holnap Kiadó KFT.
- Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Matematika és természettudományi Tanszék, Beregszász, 82.
- Nyirkos István 1982. Irodalmi nyelv — köznyelv — népnyelv* (A nyelvváltozatok rendszeréről) In: „*Magyar nyelvjárások*” a Kossuth Lajos Tudományegyetem Debrecen: Magyar Nyelvtudományi Intézetének 1981 évkönyve, 20.
- P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit 2018. Elméletek és módszerek komplexitása az északkeleti hármashatár menti kutatásokban. In: Bódi Zoltán – Ferenczi Gábor – Pál Helén szerk. 2019. *A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben*. Budapest: Magyarságkutató Intézet, 412.
- P. Lakatos Ilona – Tukácsné Károlyi Margit 1997. *Gondolatok egy most induló kutatássorozathoz*. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 1997/4, 492.
- P. Lakatos Ilona – Tukácsné Károlyi Margit 2002. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén a 80-as, 90-es években végzett nyelvjárési kutatások tapasztalatai. In: P. Lakatos Ilona szerk., *Mutatványok a hármashatár menti nyelvhasználat kutatásából*, 244.
- Szabó Géza 1979. *A magyar nyelvjárások*. Budapest: Tankönyvkiadó, 86.
- Tompa József szerk. 1969., 1970. *A mai magyar nyelv rendszere I., II*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Tóth Péter 2021. A beregrákosi, nagydobronyi és kajdanói nyelvjárás gyökereiről. In: Tóth Péter *Nyelvjárési és tudománytörténeti tanulmányok*, Szombathely: Savaria University Press
- Trudgill Peter 1992/1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Fordította és az utószót írta: Sándor Klára, Szeged: JGYTF Kiadó.

РЕЗЮМЕ

У моїй курсовій роботі в межах лінгвістичної поведінки, я показала відношення жителів сіл Пийтерфолво, Ботар та Оклі до діалектів, і вивчала їх звички використання мови. В опитуванні брало участь 60 осіб села Пийтерфолво, 30 осіб села Ботар та 24 особи села Оклі. У дослідженні я використала метод очевидного часу, розділила досліджуваних на три вікові групи по 20 осіб в с. Пийтерфоло, по 10 осіб в с. Ботар та по 8 осіб в с. Оклі. Відповідно, спостерігала відмінності. Вікові групи сформувала наступним чином: 14-25 років, 26-40 років та 42-71 роки.

Гіпотези, сформульовані на початку моєї роботи, були здебільшого виправдані. Моя гіпотеза про те, що у досліджуваних селах перша і друга вікова група вивчала і використовувала стандартну мовну версію у середній школі та вищій освіті, тобто ця вікова група краще знає письмовий текст, ніж третя, старша група, була виправдана лише в селах Пийтерфолво та Ботар. Проте, майже в такій же пропорції це спостерігалось і серед представників третьої вікової групи. Ситуаційно-залежне використання мови, з іншого боку, було помітнішим у наймолодшій віковій групі. Обізнаність демонструє тенденцію до покращення ситуації серед молоді та середнього віку. Молодь переважно усвідомлює, що розмовляє на діалекті. Все це говорить про те, що новий вид адаптивного, додаткового підходу до школи в цих населених пунктах починає досягати своєї мети, але прояви престижу діалектного мовлення були більш поширеними в цій віковій групі. У випадку села Оклі, результати були лише дещо іншими, оскільки наймолодша вікова група найменш обізнана, а найстарша вікова група є найбільш свідомими користувачами мови: вони також є найбільш сприйнятливими у сфері діалектів. Оскільки я проводила дослідження письмово, можна припустити, що діалектні явища все ж переважали б у мовленні.

Моя наступна гіпотеза про те, що у досліджуваних спільнотах, незалежно від віку, люди вважають, що через 30-40 років вони будуть говорити так само на збереженій рідній мові поселення, була частково виправдана. Результати були майже однаковими в усіх населених пунктах, оскільки вікові групи 14-25 та 26-40 років у кожному з досліджуваних сіл переважно припускають, що мовне використання їхнього поселення не зміниться, але багато з найстарших вікових груп вважають, що використання мови жителями села Ботар зміниться. Ця точка зору була підкріплена подальшим запитанням про відмінності у використанні мови між молодими людьми та людьми старшого віку, в якому кожна вікова група обґрунтовувала, які конкретні зміни вона сприймала.

Наступне припущення, що досліджувані більше сприймають діалекти та упереджено ставляться до власного використання мови, незалежно від вікових груп, виявилось правдою, незалежно від вікових груп та населених пунктів. У наймолодшій віковій групі села Оклі спостерігається лише дистанція в їх діалектному ставленні. Правда, серед молодших людей було кілька, які мислили трохи віддалено, але в цілому інформатори вважають діалект традицією, яку потрібно цінувати і зберігати. Питання упередженості найбільше виявилось в оцінці використання закарпатського діалекту. Можна чітко стверджувати, що жителі досліджених поселень вважають власне користування мовою найкрасивішим. Заперечення діалектного мовлення було в першій віковій групі в селі Оклі, але в інших населених пунктах воно було більш поширеним у третій віковій групі, що також пов'язано з недостатньою обізнаністю. Досліджувані не заперечували це, просто не вважали, що їхня мова діалектична, оскільки ця вікова група була менш знайома зі стандартною мовою.

Ставлення до діалектів і свідоме, ситуаційно-залежне використання мови рухається в напрямку вдосконалення в майбутньому, як вважає молоде, майбутнє покоління. Діалектні особливості закарпатців також визначають мовлення досліджуваної громади, але стандартний варіант нашої мови вони знають і застосовують доречно.

Моє припущення про відсутність суттєвої різниці у мовному ставленні та використанні мови жителів досліджуваних населених пунктів повністю підтвердилося, оскільки у курсовій роботі я проаналізувала сусідні села.

Моє дослідження є новим у тому, що подібне опитування щодо мовного ставлення та використання мови раніше не проводилось у цих населених пунктах. Результати моєї оціночної роботи не відхилялися від даних досліджень, що охопило все Закарпаття.

Через воєнний стан в Україні мені не вдалося опитати заплановану кількість респондентів, навіть онлайн, але все одно отримала багато позитивних відгуків про своє опитування. На основі цих відгуків, і моїх результатів, доцільно було б продовжити дослідження, оскільки під час аналізу виникла низка питань, на які можна відповісти шляхом розширення методів збору інформації, якщо дозволяють соціальні умови.

MELLÉKLETEK

Látszólagosidő-vizsgálat Akli nyelvhasználatának és nyelvi attitűdjének tanulmányozására

Tisztelt Kötőd!

Az alábbi kérdőív segítségével Akli lakosságának nyelvhasználatát, nyelvhez való viszonyulását vizsgálom. A kutatás a szakdolgozatomhoz szükséges. A kérdőív kitöltésével nagyban hozzájárul dolgozatom teljesítéséhez! Válaszait teljes bizalommal kezellem és a ráfordított idejét előre is köszönöm!

*Kötelező

1. Melyik nemhez tartozik? *

- férfi
- nő

2. Hány éves? *

37.....

3. Legmagasabb fokú végzettsége *

- a) elemi iskola (4. osztály)
- b) általános iskola (8. vagy 9. osztály befejezése)
- c) szakiskola érettség nélkül (9. osztály után)
- d) szakiskola érettségivel (9. osztály után)
- e) középiskola/gimnázium érettségivel (11. osztály befejezése)
- f) főiskola/egyetem BA vagy BSc
- g) főiskola/egyetem MA vagy MSc
- h) PhD vagy ennél magasabb fokú végzettség

4. Mi a foglalkozása? *

- a) vezető beosztású
- b) alkalmazott
- c) vállalkozó
- d) diák/tanuló
- e) nyugdíjas
- f) háztartásbeli
- g) egyéb

5. Milyen szinten beszéli ön a következő nyelveket? *

	Anyanyelvem	Nagyon jól	Jól	Nem nagyon jól	Alig néhány szót	Nem beszélek csak érték	Sohogy
Magyar	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ukrán	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
Orosz	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
Angol	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Német	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒
Egyéb	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒

6. Milyen nyelven szokott ön beszélgetni az alábbi személyekkel? *

Több válasz is jelölhető.

	Magyarul	Ukránul	Oroszul	Egyéb nyelven
Családtagjával	☒	☐	☐	☐
Barátjával	☒	☐	☐	☐
Szomszédjával	☒	☐	☐	☐

7. Ön rendszerint milyen nyelvet használ? *

Több válasz is jelölhető.

	Magyar	Ukrán	Orosz	Egyéb
Templomban	☒	☐	☐	☐
Boltban	☒	☐	☐	☐
Vendéglőben	☒	☒	☒	☐
Szórakozóhelyen	☒	☒	☒	☐
Munkahelyen/iskolában	☒	☐	☐	☐
Orvosi rendelőben	☒	☒	☒	☐
Postán	☒	☒	☐	☐
Hivatalban	☒	☒	☒	☐
Időgen megállóhelyeken	☒	☐	☐	☐

8. Milyen nyelven nézi, hallgatja az alábbi televízió- és rádiósadásokat? *
Több választ is jelölheted.

	Magyar	Ukrán	Orosz	Angol	Egyéb
Filmek	☒	☐	☐	☒	☐
Sorozatok	☒	☐	☐	☐	☐
Sportközvetítések	☒	☐	☐	☐	☐
Híradó	☒	☐	☐	☒	☐
Időjárás-jelentés	☒	☒	☒	☐	☐

9. Ön szerint mi a nyelvjárás (vagy tájszólás)? *

Az adott hely jellegzetes beszéd stílusa.

10. Ön szerint kikre jellemző leginkább a nyelvjárásias beszéd? *

Szerintem az idősebb korosztályra és azokra akik nagyon ritkán vagy egyáltalán nem hadják el a településük környékét.

11. Mennyire zavarja önt, ha valaki nyelvjárásban beszél? *

1   2   3   4   5
egyáltalán nem zavar   elfogadhatatlannak tartom

12. Ön beszél nyelvjárásban? *

- a) Igen
 b) Nem

13. A közvetlen környezetében és családjában mennyire jellemző a nyelvjárásias beszéd? *

1   2   3   4   5
ritkán beszélnek nyelvjárásban   mindig nyelvjárásban beszélnek

14. Előfordul-e, hogy szándékosan kerüli a nyelvjárásias beszédet? *

- a) Igen
 b) Nem

Kérem indokolja meg a 14. kérdésre adott választ! *

Azért nem kerülbm mert nekem tetszenek a nyelvjárások.Egyedliséget adnak az ottani embereknek.

15. Előfordult-e már olyan, hogy nem értett vagy félreértett valamit, amit egy szép korú ember mondott önnek? *

- a) Igen
 b) Nem

16. Ha igen, mi volt az?

A vájllingba önts vltet.:Pocok van az ölben.stb

17. Ha ismeri a következő szavakat, kérem írja le jelentésüket vagy az ön által használt megfelelőjét! *

Vánkos, kredenc, hokedli, lajtorja, sifon, röggöny

Tarlsznya,szakróny,azók,létra,ruhás szakróny.

18. Részei-e a szóhasználatának a fent említett szavak? *

- a) Igen
 b) Nem
 c) Részben

19. Amennyiben ismeri ezeket a szavakat, de nem használja, honnan szerzett ismeretet felőlük?

Nagyszüleitől

20. Mely szavakkal folytatná a sort? Vánkos, kredenc, hokedli, lajtorja, sifon, röggöny....? Soroljon fel még pár szót! *

Kas,vitrín,surc,firhang,vájlling,kalengya....

21. Előfordult már, hogy kellemetlen helyzetben volt része nyelvhasználata miatt? *

- a) Igen
 b) Nem

22. Hogyan vélekedik a nyelvjárási beszédéről? *

- Helyes
 Helytelen
 Egyéb: Úgy gondolom,hogy jó ha ismerjük a tájszólásokat,de a helyes nyelvhasználat nagyon fontos!

Kérem indokolja meg a 22. kérdésre adott válaszát! *

A történelmünk része,de ahogy fentebb is írtam,a helyes nyelvhasználat nagyon fontos!

23. Milyen szituációban döntene leginkább a nyelvjárási beszéd mellőzése mellett? *
Több választ is jelölhet.

- a) családban
- b) baráti társaságban
- c) munkahelyen, iskolában
- d) hivatalokban
- Egyéb: .....

24. Használ olyan szavakat, melyekről tudja, hogy tájszólás? *

- a) Igen
- b) Nem

Ha igen, soroljon fel pár íyet!

Cicuka, hecseregese. .....

25. Mennyire sajnálná, ha kivesznének a régies, illetve nyelvjárási szavak? *

	1	2	3	4	5	
egyáltalán nem bánnám	☐	☐	☐	☐	☒	nagyon sajnálnám

26. Véleménye szerint hol beszélnek a legszebben magyarul? *

- a) Kárpátalján
- b) Magyarországon
- c) Egyéb: Nem tudom eldönteni .....

27. Mit jelent az Ön számára a nyelvjárási beszéd? *

Egyet vagy többet is jelölhet!

- a) kommunikációs eszköz
- b) kirtandó, haszontalan régiség
- c) megőrzendő hagyomány
- d) identifikációs eszköz (kisebb közösséghez való tartozás kifejezője)

28. Ön szerint Akliában az idősebbek vagy a fiatalok beszéde szebb? *

- a) az idősebbeké
- b) a fiataloké
- c) nincs különbség, egyforma

Amennyiben az előző kérdésben az a) vagy a b) opciót választotta, kérem indokolja meg választát!

29. Soroljon fel olyan kifejezéseket, amiket Akában már csak az idősebbek használnak! *

Kelengye, frhang, kas, sámi!

30. Véleménye szerint 30-40 év múlva is így fognak beszélni Akában? *

- a) Igen
 b) Nem

31. Ön szerint mennyire változott meg az akliak nyelvhasználata az elmúlt 30-40 évben? *

egyáltalán nem történt változás   1   2   3   4   5   sokat változott

32. Mennyire ért egyet azzal, hogy Akában ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban? *

egyáltalán nem   1   2   3   4   5   teljesen egyetért

33. Mondanivalókat többféleképpen fogalmazhatjuk meg. Az alábbi mondaspárok közül melyiket tartja jobbnak? 33/1

- a) Az asztalos éppen most ragasztja a szék lábát.
 b) Az asztalos éppen most ragasztja a szék lábát.

33/2 *

- a) A tanár holnap megírta a felmérést.
 b) A tanár holnap megírta a felmérést.

33/3 *

- a) Gabi is látja, hogy mi történik, nem kell mondanod.
 b) Gabi is látja, hogy mi történik, nem kell mondanod.

33/4 *

- a) Ha nem aludnék, biztos fáradt lennék.
- b) Ha nem aludnék, biztos fáradt lennék.

33/5 *

- a) Nem bírnék még egy kört futni.
- b) Nem bírnék még egy kört futni.

33/6 *

- a) Ha elhagynék még egy kulcsot, anyu biztos nagyon mérges lenne.
- b) Ha elhagynék még egy kulcsot, anyu biztos nagyon mérges lenne.

33/7 *

- a) Elmentem látogatóba Ágához.
- b) Elmentem látogatóba Ágnál.

33/8 *

- a) Szeretek a kertbe sétálni.
- b) Szeretek a kertben sétálni.

33/9 *

- a) Az osztályban hagytam a füzetem.
- b) Az osztályba hagytam a füzetem.

Köszönöm, hogy őszinte válaszaival segítette munkámat!

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011136555

Дата перевірки:
10.05.2022 23:49:16 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
11.05.2022 18:47:10 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Seres Johanna_Magyar_Szakdolgozat_2022

Кількість сторінок: 88 Кількість слів: 21688 Кількість символів: 163322 Розмір файлу: 2.20 MB ID файлу: 1011033723

8.71% Схожість

Найбільша схожість: 3.01% з Інтернет-джерелом (http://real.mtak.hu/25480/1/Hiaba_repulsz_te_akarhova_u.pdf)

7.57% Джерела з Інтернету 595 ..... Сторінка 90

3.06% Джерела з Бібліотеки 154 ..... Сторінка 97

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 7